

**SIGNATUUR
MICROVORM:**

***SHELF NUMBER
MICROFORM:***

M META 0544

**BIBLIOGRAFISCH VERSLAG
*BIBLIOGRAPHIC RECORD***

MOEDERNEGATIEF OPSLAGNUMMER:
MASTER NEGATIVE STORAGE NUMBER:

MM69L-00106

Brakel, Hendrik van
Kolonialen ; Plantentuin te Leiden ; Treurig lot van eenige schipbreukelingen /
Hendrik van Brakel. Een kunstenaar uit den tijd van Karel den Stoute. - [S.l. :
s.n.], [ca.1860]. - 129 p. ; 24 cm

Signatuur van origineel / Shelf number of original copy:
M cc 2423 N

Signatuur microvorm / Shelf number microform:
M META 0544

Filmsoort / Size of film :

16 mm

Beeldplaatsing / Image placement :

COMIC / IIB

Reductie moederfilm / Reduction master film :

18:1

Startdatum verfilming / Date filming began :

2000

Camera-operateur / Camera operator :

W.R.

085 857 645

0023 5679

- of kunstig nit?
- auteur?

CC - 2423 - N

B. L. van Meurs.

Weerwaarden

L 1991132

KOLONIALEN.

„Het zal niet lang duren, of die vogel is geknipt,” zegt de onderofficier, die de wacht heeft bij het hek der kazerne van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk en hij wijst den adjudant een jong mensch aan, die vóór de kazerne heen en weder drentelt en nu en dan besluiteloos blijft stilstaan om een schuchteren blik te werpen op het ruime plein, dat hier en daar eenige groepen „kolonialen” vertoont.

De jongeling is zeer net gekleed; rok en broek zijn van het fijnste laken en wanneer men een blik werpt op zijne glacé handschoenen, zijn wit vest en zijne verlakte laarsjes, zou men geneigd zijn te veronderstellen, dat hij den nacht op een bal heeft doorgebracht en thans geen lust gevoelt de schoone morgenuren aan den slaap op te offeren. Hij moet zich evenwel zeer slecht *geamuseerd* hebben, want zijn gelaat is bleek en draagt de sporen van diepen kommer, terwijl zijn oog somber om zich heenblijkt. Reeds twee malen is hij het ijzeren hek genaderd en tweemalen is hij weder teruggetreden; doch eindelijk schijnt hij zich te vermannen; hij treedt op den sergeant toe en wisselt eenige woorden met hem. Deze verwijst hem naar den adjudant-*onderofficier*, die eenige passen verder zijne pijp staat te rooken en den heer schijnbaar niet de minste aandacht waardig keurt; want hij slaat zijn oog niet op uit den roman waarin hij bladert.

„Adjudant, — een man die teekenen wil,” — roept de sergeant hem toe. De adjudant sluit langzaam het boek, doet een forschen III.

— zag hij nog hoe eene jeugdige dame met een kreet van ontsteltenis naar hem toesneldt en hem in hare armen opving.

trek aan zijne pijp, waardoor hij zich het hoofd in eene blaauwe tabakswolk hult en vraagt barsch:

„Hebt ge papieren bij je?” Op het bevestigend antwoord wenkt hij den jongeling hem in zijne kamer te volgen; hij onderzoekt er de stukken, die hem met eene bevende hand worden overgereikt en draait zijne reusachtige knevels op.

„In orde. Morgen zult ge gekeurd worden en wordt ge goed bevonden dan is er wel kans dat je binnen een paar dagen van toilet verandert,” zegt de adjudant op eenigzins spottenden toon, terwijl hij den jongeling van het hoofd tot de voeten opneemt. „Wat was je vroeger beroep?”

„Student, mijnheer!” is het antwoord, dat schier onhoorbaar wordt uitgesproken.

„Nu, dan zult ge welligt kennissen ontmoeten. Ga nu maar naar de eerste kompie *) en meld u bij den sergeant-majoor aan, dan zal die u wel verder onder handen nemen.”

Nauwelijks heeft de student een voet op de ruime plaats gezet, of hij ziet zich door eene menigte soldaten omringd, die hem met vragen bestormen.

Hij hoort zich in verschillende talen aanspreken, men vraagt hem uit welk land hij is, doch nauwelijks heeft hij den mond geopend of de vreemdelingen halen de schouders op en verwijderen zich, doch zijne landgenooten dringen zich nog digter op hem.

„Hebt ge reeds een stroozak, lands? Wat geef je me als ik je oppas en je goed in orde hou?” klinkt het hem van verschillende kanten in het oor.

„Vraagt eerst of hij met of zonder handgeld teekent,” roept een derde, „want met zijn kwartje in de vijf dagen zal hij niet veel oppassers kunnen betalen, en ik laat mij doodschietsen als hij één blanken gulden kan toonen.”

„Ik neem geen handgeld,” zegt de student, die eene poging doet om zich uit het gedrang te worstelen.

Een honend gelach verheft zich; men begint hem te bespotten en maakt aanmerking op zijne nette kleeding. Een der soldaten grijpt hem den hoed van het hoofd en werpt die tusschen de me-

*) In plaats van *kompanie*.

nigte. Er zou zeker zeer weinig van het hoofddeksel terecht gekomen zijn, indien niet eenige onderofficieren den hoop uit elkander gejaagd hadden.

„Sloof je maar niet uit, er is niets van hem te halen!” roept eene zware stem.

„Jongens, willen wij zamen wat uitleggen, dan kan hij bij Kee een half kadetje koopen, want hij blaft van den honger! Al weér zoo'n kale jakhals, die eenige rijksdaalders aan het land present doet, om maar spoedig de strepen op den mouw te hebben.”

„En om ons daarna te *kojenieren*,” meent een ander er te moeten bijvoegen.

„Dan zullen wij hem toch eerst armen en beenen stuk slaan,” dreigt een derde en maakt eene veelbeduidende beweging met de vuist.

Verontwaardigd keert zich de student af; hij voelt hoe het bloed hem naar het aangezicht stijgt, doch hij begrijpt tevens, dat hij verstandig doen zal de spotternijen niet te beantwoorden. Hij wil zich verwijderen, doch een soldaat stelt zich in zijn weg en brengt de hand erbidig aan de pet.

„Met uw permissie, mijnheer Hendrik. Kent u mij niet meer?”

De student staart hem een oogenblik in het gelaat en haalt de schouders op; hij veronderstelt, dat men eene lompe grap met hem voor heeft en een toornig: „Laat mij met vrede!” komt van zijne lippen.

„Heusch — kent ge dan den zoon niet meer van den knecht, die dertig jaren bij uwe ouders gediend heeft?”

De student ziet hem nogmaals in het gelaat en roept blijkbaar vrolijk verrast uit:

„Waarlijk, Piet, nu herken ik u! Die militaire kleeding heeft u veel veranderd.” Hij reikt hem de hand toe en voegt er bij: „Ik ben regt verheugd u hier aan te treffen.”

De soldaat schudt het hoofd, doch grijpt evenwel de hem toegestoken hand.

„Dankje, mijnheer, — maar weet je, ik kan niet zeggen blij te zijn u op deze plaats te ontmoeten; want dat voorspelt niets goeds. U wilt toch niet teekenen, hoop ik?”

„Ja, Piet, ik wil uw voorbeeld volgen . . . Later zal ik u wel mededeelen wat mij daartoe noopt; — wees thans evenwel zoo goed mij de eerste kompie te wijzen; ik moet mij bij den sergeant-majoor aanmelden.”

„Hoor eens, mijnheer,” zegt de soldaat zacht en ernstig; „dat ge een domme, dwaze streek begaat is zeker, doch even zeker is het dat u op mij kunt rekenen; — ik ben en blijf uw oppasser en is er iemand die u een strootje durft in den weg te leggen, die zal met mij te doen hebben. Ga nu maar met mij meê, mijnheer.”

Een oogenblik later is den ex-student eene krib aangewezen, nadat de sergeant-majoor hem uitdrukkelijk heeft gelast, wel op te letten wanneer er den anderen morgen voor de keuring „geblazen” wordt. Hij zet zich peinzend neder op zijne krib en Piet neemt aan de andere zijde plaats. De groote uitgestrekte zaal, die bijna geheel verlaten is, ziet er thans vrij morsig uit; eenige soldaten zijn bezig met het poetsen der wapenen; anderen liggen lui en liederlijk op hunne stroozakken uitgestrekt en lagchen schaterend om de onkiesche anecdoten, die een jeugdig fuselier hun opdischt, of vermaken zich met beleedigende aanmerkingen op den nieuw aangekomene. De „kamerwacht”, die met den bezem eene zware stofwolk van den grond doet oprijzen, braakt vreeselijke verwenschingen uit tegen zijne kameraden, die de schoon gemaakte plaatsen terstond weder bemorsen en werpt hun in zijne kwaadaardigheid eenige menage-ketels naar het hoofd, die dadelijk weder tot hem terugkeeren.

„Het moet u hier verschrikkelijk afvallen, mijnheer Hendrik,” merkte Piet hoofdschuddend aan, „gij die steeds gewoon waart aan net gemeubeleerde kamers — en nu in zoo’n beestenstal!”

Hendrik zucht, doch zwijgt, en beschouwt het ruwe linnen van zijn stroozak, waarbij zeildoek nog fijn kan genoemd worden.

„Ik twijfel er aan, of gij de eerste nachten wel slapen zult,” vervolgt Piet; „ik ben nooit aan eene bijzonder zachte ligging gewoon geweest, doch het duurde toch geruimen tijd eer ik met mijn stroozak vrede gesloten had. Op eene rasp kan men even goed slapen. Ik begrijp maar niet hoe *gij* tot die stap hebt kunnen besluiten,” voegt hij er schouderophalend bij.

„Niet?” vraagt Hendrik met een pijnlijken glimlach; „welnu, ik zal u toevertrouwen wat mij hier voert, in weinige woorden kan ik u mijne geschiedenis mededeelen,” en hij vervolgt:

„Zooals gij weet had mijn vader eene zeer goede betrekking, doch kapitaal bezat hij niet; dit nam evenwel niet weg, dat hij veel zorg droeg voor mijne opvoeding en, nadat ik eene keuze ge-

daan had voor de toekomst, mij de gelegenheid verschaftte aan eene der hoogeschole mijne studiën te voleindigen. Naauwelijks was ik twee jaren te Utrecht, of hij stierf en liet mij als een wees achter; want mijne moeder was reeds vroeger overleden. Geld liet hij mij niet na en aan het voortzetten mijner studiën viel dus niet meer te denken.” . . . .

„Maar was er dan niet de eene of andere betrekking voor u te vinden?” is de natuurlijke vraag van den belangstellenden soldaat.

„Zeer zeker; het zou mij weinig moeite gekost hebben op het eene of andere koopmanskantoor geplaatst te worden, doch . . . . Tijdens mijn verblijf te Utrecht had ik een meisje leeren kennen, zoo bevallig en lief, zoo zacht van inborst, dat het niemand, die haar van nabij kende, verwonderen kon, dat ik het waagde op haar te verlieven.”

„Die satansche liefde heeft al menige borst voor de dienst in de overzeesche bezittingen aangeworven,” mompelde de soldaat zacht voor zich heen.

„Ik had gelegenheid haar den indruk mede te deelen, dien zij op mijn gemoed gemaakt had en tot mijn onbeschrijfelijk geluk mogt ik van hare lippen de bekentenis vernemen, dat ook zij mij liefhad. Zij was eene wees, even als ik, doch hare ouders hadden haar schatten nagelaten en haar oom, die tot voogd over haar is aangesteld, is rijk en trotsch. Naauwelijks had zijn scherp oog eenige verstandhouding tusschen zijne nicht en den armen student bespeurd, of hij ontzeide mij zijn huis en ná dien tijd was het mij zelden gegeven Amalia te zien, — veel minder te spreken. Eens werd het mij evenwel gegund eenige woorden met haar te wisselen en toen vernam ik tot mijn schrik, dat haar oom weder naar Oost-Indië, — waar hij vele jaren eene betrekking vervuld had, — zou wederkeeren en dat zij met hem medeging. Mijn besluit was weldra genomen; ik deelde haar mede, dat ik als volontair naar Nederlandsch Indië dienst wilde nemen, dat ik mij wilde bekwamen tot den rang van officier, om, — indien zij mij bleef liefhebben, — later in staat te zijn bij haren oom aanzoek om hare hand te doen. — Gij weet thans wat ik hier kom verrigten. Mijne geschiedenis is kort, niet waar?”

„Heel kort, maar daar zit veel in,” antwoordt Pieter peinzend;

„dat is geene alledaagsche liefde, mijnheer Hendrik. Duivels, het is kras! Ik ben soldaat geworden, omdat ik niet wist hoe ik aan den kost moest komen; ik dacht daarbij: hoe verder de wereld in hoe beter, want hier is niets te halen; maar ter wille van een meisje den kapotjas aan te trekken! . . . nogmaals 't is kras, heel kras ook!” . . . .

De toonen van een horen klinken daar buiten door de lucht.

„'t Is soep halen,” antwoordde de soldaat op een vragenden blik van Hendrik. „Blijf hier zitten; ik zal wel een keteltje voor u medebrengen, al zijt gij nog niet in de „sterkte” gebragt.”

Hendrik begeeft zich voor een der ramen en staart naar beneden op de ruime binnenplaats. De „kolonialen” stormen naar de keuken en verdringen elkander letterlijk, om een keteltje magtig te worden, want zij weten bij ondervinding, dat er anders weinig voor hen zal overschieten. Officieren en onder-officieren beijveren zich vruchteloos om de orde te handhaven; men stoort zich luttel aan hunne bevelen; want het is te Harderwijk geheel iets anders dan bij een goed geordend regiment, zooals de korporaal verzekert die zich naast Hendrik gevoegd heeft.

„Het heeft hier veel van eene rooverbende!” mompelt hij voor zich heen en wordt rood van ergernis.

De trap dreunt onder de zwaar gezoalde schoenen der soldaten; onder woest getier en een oorverdoovend leven scharen zij zich om de lange tafels en vechten om op eene der banken een plaatsje in te nemen.

„Stilte, bij den . . .!” roept de sergeant-majoor, die zich aan den ingang der onderofficierskamer vertoont. „Kan jelui nog niet fatsoenlijk je soep eten? Zwijnen kunnen het aan hunne trog niet erger maken.”

„Majoor, onze tafelbediende heeft vergeten te dekken,” schreeuwt een spotvogel, „en het tarwebrood ontbreekt ook nog. Als we geen betere bediening krijgen, dan zullen wij ons van een ander moeten voorzien.”

Een luid gelach begroet dezen kwinkslag.

„Wie heeft mijn keteltje gestolen?” vraagt een groote roodharige kerel onder de gruwelijkste vloeken, terwijl hij zijn blik onderzoekend langs de tafels laat gaan. „Die het heeft steek den vinger op, want ik ransel hem dood.”

„Hoù je maar bedaard, rooije, ik zal wat voor je overlaten, want je ziet scheel van den honger en dat maakt je niet mooier,” spot een ander flankeur. De „rooije” springt woedend op hem toe en grijpt het keteltje dat de andere juist aan den mond wil zetten.

„Je hebt mijn nommer, satanslieveling!” . . . brult hij, doch hij kan den fraaijen volzin niet voleindigen, want de heete inhoud van den ketel wordt hem in het aangezicht gesmeten en de gortsoep loopt in stralen langs zijne uniform en bespat eenige andere soldaten.

Verwenschingen, welke den nieuweling, die zulke tooneelen nog nooit heeft bijgewoond, doen huiveren, verdooven het geweld eener langdurige worsteling.

Aan het einde der tafel heeft een ander tooneel plaats. Een der soepeters bedekt zijn keteltje met beide handen en roept luid: „Wie koopt er mijn vleesch! Voor twee slokjes bij Ros is het te krijgen.”

„Ik ben je man, lands!” zegt een zijner kameraden, die tegenover hem zit. De verkooper dompelt zijne regterhand in de soep en haalt er bij den staart een half gekookte muis uit; hij houdt haar lagchend boven zijn hoofd en slingert haar daarna naar het hoofd van zijnen overman, die den worp tracht te ontwijken. De laatste verliest zijn evenwigt; de bank waarop hij niet alléén zit waggelt; vele handen klemmen zich aan de tafel vast en weldra liggen eenige soldaten met bank en tafel op den grond te spartelen, overgoten door den inhoud der omvergestorte keteljes. Eenige korporaals schieten toe, schijnbaar met het doel om de orde te herstellen, doch zij vergooten in der daad de wanorde door te razen en te schelden op onschuldigen, die de krachtigste uitdrukkingen bezigen om hunne onschuld te bewijzen. Het rumoer heeft nu zijn hoogste toppunt bereikt en de tegenwoordigheid van den sergeant-majoor en eenige onder-officieren is nauwelijks in staat aan de ergerlijke tooneelen paal en perk te stellen.

Het gezigt der gekookte muis heeft den eetlust van den meest hongerige verdreven en de kamerwacht maakt zich met zijn medehelper van de halfeledigde keteltjes meester, om de nog overige soep aan de armen, die zich voor het hek der kazerne verzameld hebben, uit te deelen.

Hendrik verwijdert zich vol walging uit de zaal; hij heeft reeds genoeg gezien om te kunnen gissen, wat hem in de toekomst te

wachten staat en treurig wandelt hij de ruime plaats op en neder. Pieter voegt zich bij hem.

„Had de majoor geen gelijk, toen hij zei, dat zwijnen aan hunne trog het niet erger kunnen maken?” vroeg hij. „Dergelijke toonee-nelen herhalen zich meer dan eens op éénen dag. Het ontbijt hebt gij thans bijgewoond; het middagmaal moet nog volgen en dan kan het er nog wat erger toegaan; want om twaalf uur is het den soldaten vergund uit te gaan, en slechts weinigen keeren terug zonder stevig gedronken te hebben.”

„Ik heb er reeds meer dan genoeg van,” antwoordt Hendrik met tegenzin, „ik had mij op het ergste voorbereid, doch zóó had ik mij het soldaten-leven niet gedacht.”

„Gij moet evenwel begrijpen, dat het hier een werfdépôt is,” meent Pieter te moeten doen opmerken. „De meeste manschappen, die hier aankomen, weten van geene militaire discipline en denken dat zij doen kunnen wat zij willen. Bij hunne aankomst in de Oost zal het hun wel beter geleerd worden. En dát moet ons troosten.”

„Wie is die bleeke vermagerde jongeling, die daar ginds op de bank zit en zich zoo geheel van zijne makkers afscheidt?” vroeg Hendrik.

„o Dat is een ongelukkige kerel, die voor de Oost geteekend, maar berouw over dien stap gekregen heeft. Hij is reeds drie maanden hier. Toen ik hem voor het eerst zag, was hij een ferme levenslustige jongen, die bloosde van gezondheid en nu is hij bijna tot een geraamte geworden. — Hé, Frits, hoe gaat het, man!” — riep Pieter hem toe en trad met Hendrik nader.

De jongeling hief verschrikt het hoofd op en zag hen met een eenigzins verwilderden blik aan.

„Hoe het mij gaat?” vroeg hij; „o zeer goed; ik sta op het zieken-rapport en ga naar het Hospitaal,” — liet hij er met een glimlach op volgen.

„Het schijnt u te verheugen,” merkte Pieter aan, „en ik krijg kippenvel, wanneer ik maar aan het Hospitaal denk.”

De zieke jongeling zag Hendrik opmerkzaam aan en vroeg toen: „Zijt gij ook hier gekomen om te teekenen?”

Op het toestemmend antwoord zuchtte hij diep en schudde het hoofd. — „Hebt gij nog vader en moeder?” vroeg hij verder en

toen Hendrik hem zeide dat hij zijne ouders miste, zag hij peinzend voor zich neder.

„Gelukkig dat zij dood zijn . . .,” zeide hij zacht; „zij zullen dan geen verdriet van u hebben, zooals mijne arme goede moeder van mij gehad heeft. Zij is thans ook dood; zij is gestorven van verdriet. . . .” Hij boog het hoofd en weêrhield met moeite de tranen die zijne oogen verduisterden.

„Kom, je moet je dat zoo sterk niet aantrekken,” zei Pieter troostend. „Gedane zaken nemen geen keer.”

„Gij hebt gelijk; gedane zaken nemen geen keer,” herhaalde de jongeling somber. „Mijne moeder rust in het graf en mijn berouw kan haar niet in het leven terug roepen. Ik ben een slechte kerel geweest,” riep hij eensklaps uit, terwijl hij de hand van Hendrik greep. — „Luister een oogenblik naar mij en gij zult moeten toestemmen dat ik een ellendeling, een ontaarde afschuwelijke ellendeling ben. — Zie, het is nu vier maanden geleden, dat ik nog bij mijne goede, oude, brave moeder was. Zij was weduwe sedert vele jaren en ik was haar eenige zoon. Wij waren arm, zeer arm en met moeite konden wij rond komen met het kleine pensioen dat mijne moeder trok; want vader was commies geweest. Evenwel waren wij zeer gelukkig; want wij hadden elkander innig lief en wat bekreunt men zich dan om armoede, niet waar? Ik werkte op een timmermanswinkel en verdiende er een klein weeggeld, dat mijne moeder mij liet behouden; zij wilde er niets van aannemen, ofschoon zij het zeer wel kon gebruiken. Ik moest fatsoenlijk voor den dag komen, zeide zij. Kwam ik van mijn werk te huis, dan stond het maal voor mij gereed en de goede ziel was opregt verheugd wanneer ik een goeden eetlust medebragt. God! God! wat had die vrouw mij lief! . . . .

„Op zekeren zondag kwam er een zeeman, een oude kennis, bij mij, die mij vroeg of ik lust had eene wandeling met hem te maken. Ik stemde toe en kwam des avonds smoordronken te huis. In weêrwil van de beden mijner moeder ging ik den anderen morgen weder met mijn vriend uit en — wij maakten het even erg, zoo niet erger. Hij vertelde mij toen hoe gemakkelijk het een ondernemend jong mensch valt in Oost-Indië fortuin te maken, hoe de soldaten daar als heeren kunnen leven en dergelijke fraaijgheden meer,

waaraan ik maar al te zeer het oor leende. Ons geld was op, — Harderwijk was in de nabijheid, — de drank had mijn verstand op hol gebracht, — ik werd soldaat.

„En gaf uwe moeder daartoe hare toestemming?” vroeg Hendrik.

„Ik heb haar daartoe *gedwongen*,” ging de zieke jongeling met een ruwen lach voort. „Ik schreef haar, dat ik mij voor het hoofd zou schieten indien zij hare toestemming niet gaf. . . o God! wat moet het arme mensch niet geleden hebben, toen zij, zoo oud als zij was, uren ver voortstropelde om mij hier te spreken en mij van mijn heilloos voornemen af te brengen! . . . Hare tranen konden mij niet bewegen; ik bleef koel en koud; want de drank, waaraan ik mij onophoudelijk te buiten ging, had mijn gevoel verstompt. Ik herhaalde mijne bedreiging en de arme zwakke vrouw moest eindelijk toegeven, want zij geloofde, dat ik die bedreiging zou vervullen. Nog zie ik haar heengaan, bleek en bevende, nadat zij den moederlijken zegen over mijn hoofd had uitgesproken. . . . Ik had haar voor de laatste maal gezien; want vier dagen later ontving ik een brief, waarin men mij meldde, dat zij aan eene beroerte plotseling was overleden. Waarom schreef men mij niet, dat zij vermoord was, — vermoord door haren zoon!”

De jongeling sloeg zich de handen voor het gelaat en snikte zoo hevig, dat zijne leden er van trilden.

„Toen kwam het berouw — maar te laat,” ging hij na eenige oogenblikken op somberen toon voort; „toen zag ik in, dat ik een ontaarde zoon geweest was, die niet verdiende dat Gods aarde hem droeg. Het geweten verhief zijne bestraffende stem in mij en mijn lijden nam een aanvang. Ná dien tijd heb ik geen uur meer gerust geslapen, geen oogenblik tevredenheid gesmaakt. . . . Mijne misdaad wordt naar verdienste gestraft.” Hij keerde zich tot Pieter en strekte zijne beenderige hand naar hem uit. „Gij hebt mij gekend toen ik pas hier kwam; zie mij thans aan en gij zult overtuigd zijn, dat ik geleden heb. Het zal evenwel niet lang meer duren,” zeide hij met een weemoedigen glimlach op de ontkleurde lippen: „ik ga naar het hospitaal en zal hier niet weder terug keeren. Nog slechts weinig tijds en de dood vereenigt mij met mijne arme moeder.”

Hij boog het hoofd, vouwde de handen en bleef onbewegelijk zitten.

Het kleine verhaal had Hendrik en Pieter diep getroffen; zij hadden innig medelijden met den berouwhebbenden jongeling, doch konden geene woorden vinden om hem troost toe te spreken. Stilzwijgend drukten zij hem de hand. Een derde had de treurige geschiedenis mede aangehoord; het was een jong mensch van een gunstig uiterlijk; zijn fijnbesneden gelaat teekende openhartigheid; om zijne lippen speelde een dartele lach en zijne donker blauwe oogen flonkerden van levenslust. Vrolijk fluitende was hij genaderd, doch naauwelijks had hij eenige woorden van den zieken soldaat opgevangen, of zijne trekken namen eene ernstige uitdrukking aan. Hij luisterde met gespannen aandacht en toen de jongeling geëindigd had, bleef hij peinzend op den grond staren en schudde het hoofd.

„Dat is een leelijk geval,” zeide hij als in zich zelve, „een zeer leelijk geval ook; want er is weinig aan te verhelpen. Ik wou dat ik er wat aan doen kon. Daar, kameraad!” riep hij eensklaps uit, terwijl hij den zieke een geldstuk in de hand wilde drukken. „Het is niet veel, doch gij kunt het wel gebruiken en ik voer er toch niet veel goeds mede uit.”

„Ik dank u, ik heb geen geld meer noodig,” antwoordde de soldaat; hij stond op en begaf zich met langzame schreden naar zijne kompie.

„Arme jongen!” zei de goedgehartige flanker, terwijl hij hem medelijdend aanzag; daarna wendde hij zich tot Hendrik met de woorden: „’t Was mijn laatste rijksdaalder, ik zou hem niet beter kunnen besteed hebben; nu moet ik zien, dat ik hem op eene andere wijze kwijt raak. Enfin! de meeste jongelui komen al duivels raar in den kapotjas, vindt gij niet?”

Hendrik stemde dit toe.

„Ja, ’t is met mij ook al een raar gangetje geloopt. Ik verdiende te veel geld; dáár zat hem den knoop. Op zijn twintigste jaar honderd en vijftig gulden per maand te verdienen als boekhouder op een groot koopmanskantoor, is geen gekheid.”

„Hebt gij daarom als soldaat naar de Oost geteekend?” vroeg Pieter lagchende.

„Nergens anders om. Als ik bij het einde der maand mijn geld ontving dan was mijn eerste werk naar mijne vrienden, een paar vrolijke snuiters, te gaan en te zeggen: Jongens, ik heb duiten;

wat zullen wij er mede aanvangen? Zij wisten altijd raad en lieten mij nooit in den steek. Wij gingen rijden, namen er een vrolijken avond van en hielpen den een of anderen armen duivel uit den nood. Zoo lang ik nog één penning op zak had, had ik rust noch duur; was die gevlogen dan kwam ik tot nadenken en zat ik met de handen in het haar. Aan de kamerhuur had ik helaas niet gedacht; de dagelijksche behoeften kon ik mij niet aanschaffen en ik leed eene maand lang letterlijk gebrek; want ouders had ik niet meer om mijn nood aan te klagen. Ik nam mij wel voor een anderen keer beter op te passen, maar het bleef alléén bij het voornemen; want naauwelijks was ik uit den brand, of daar kwam de eene of andere kennis mij vertellen, dat hij een wissel te betalen had en zoo hard was als een keisteen. Ik was geholpen, dus was het niet meer dan pligt, dat ik een ander op mijne beurt hielp en voort waren de duiten! Dat kon niet langer zoo gaan en ik begon er over te peinzen hoe ik mij het best eene onbezorgde toekomst verschaffen kon; dat geld mogt niet langer baas over mij spelen. Op een goeden morgen bedankte ik mijn patroon, stak het weinigje geld dat ik nog over had bij mij en begaf mij naar Harderwijk, waar ik met de meest mogelijke welwillendheid ontvangen werd. Men gaf mij eene nette uniform, een kapotjas voor de kou, ondergoed in overvloed en den kost op den koop toe; terwijl men mij om de vijf dagen een klein zakduitje toestond. De regelen van het huishouden zijn wel een weinig streng, doch ik weet er mij nog al naar te schikken; ik heb in allen gevalle mijn doel bereikt: het geld speelt mij geene parten meer en ik leef thans zoo onbezorgd en vrolijk als een vischje in het water."

Hendrik kon niet nalaten hartelijk te lagchen. „Gij geeft mij moed om het soldatenpakje aan te trekken,” zeide hij; „ik moet u bekennen, dat ik er eenigzins tegen opzag, vooral na de tooneelen die ik heden morgen aanschouwd heb.”

„Dat is pas een begin, niet waar, van Dijk?” zei Pieter. „Wanneer men een paar maanden hier is, let men op die kleinigheden niet meer: men wordt er langzamerhand aan gewoon.”

„Over het algemeen gesproken moet ik bekennen, dat het hier een beestenboel is,” zei van Dijk. „Er zijn kerels onder, die niet waard zijn den naam van mensch te dragen, doch men behoeft

zich niet met hen te bemoeijen, al is men dikwijls gedwongen hunne afschuwelijke bordeeltaal aan te hooren. Aan beschaafde jongelui, die hunne wereld verstaan, ontbreekt het hier evenwel ook niet. Ziedaar,” vervolgde hij, terwijl hij op een flankeur wees, die niet ver van hen zijne pijp rookte, „dat is een echte baron, die de manieren der groote wereld verstaat en de beste opera's kan nafluiten. Die dikke gezonde kerel, die zich zoo genoegelijk in de zon staat te blakeren, is een gewezen wijnkooper; ongelukkig stelde hij zich zelve onder zijne beste klanten en daardoor raakte de rekening in de war; 't is anders een beste vent, die u met zijne geestige vertoogen uren kan bezig houden. Naast hem bevindt zich een boekhandelaar, die zeker in geen zijner boeken gelezen heeft, dat hij nog hier verzeild zoude raken; hij kent al de beste romans van buiten en reciteert Borger's *Aan den Rijn* uitmuntend. Dat kleine zwarte mannetje, met zijne smachtende oogen, maakt aanspraak op den naam van poëet; hij is, wat men een miskend genie noemt; hij verzekert iedereen, dat het publiek, hetgeen hem verguisd heeft, de schuld is van zijn ondergang. Hij draagt steeds een boek met eigen gemaakte verzen bij zich, en kan hij zich van u meester maken, dan vergast hij u terstond op zijn meesterstuk *de Verwoesting van Jeruzalem*. Ik roep hem dikwijls tot mij als ik 's avonds niet slapen kan. Zijne poëzie is een onschadelijk slaapmiddel. . . . Doch daar verscheurt de hoornblazer mijn gehoorvlies weder door zijn akelig getoet; hij roept mij op, den bezem ter hand te nemen en de plaats verder schoon te vegen. Tot wederziens; later hoop ik onze kennismaking voort te zetten.”

Het was avond geworden. Eene enkele smeerkaars, op een houten blok geplaatst, verlichtte schemerend de ruime ongezellige zaal. Behalve Hendrik, die zich op de harde legerstede had uitgestrekt, waren er slechts enkele soldaten in het vertrek, die zich met kaartspelen bezig hielden. Op de krib naast hem zat een flankeur, reusachtig van gestalte. De vlam der kaars bescheen zijn door de pokken geschonden aangezicht, dat met die kleine gluispende oogen en grove trekken verre van innemend was. Bij de geringste beweging der kaartspelers zag hij schuw om zich heen en toen de blik van Hen-

drik onwillekeurig zijn oog ontmoette, duwde hij dezen ruw toe:

„Bij den . . ! heb ik iets van je aan, dat je mij zoo aankijkt. Bemoei je met je eigen en laat mij met rust. Ik ben geen vreemd dier, dat voor iedereen te zien is.”

Hendrik antwoordde niet; hij keerde zich af en blikte naar eene andere zijde. Hij poogde den slaap te vatten, doch de ongewone toestand waarin hij zich bevond, spande zamen met den steenharden stroozak, om Morpheus van zijn bed verwijderd te houden.

„De Graaf is weér aan 't brommen als een beer die gemuilband is,” merkte een der spelers aan. „Doe liever een spelletje meê, lands, dan kan ik de kleur van je geld eens te zien krijgen.”

„Laat hem met vrede, je weet dat hij den moord in het kaartspel gezien heeft,” zei een ander.

De flankeur sprong van zijne krib op. „Wie spreekt daar van moord?” schreeuwde hij woest. „Wat bedoelt gij daarmee? Wees voorzigtig, dat je niet te veel zegt; want ik zou het je doen berouwen.”

De soldaten blikten hem bevreemd aan; doch hij keerde hun plotseling den rug toe en, als schaamde hij zich over zijne drift, verborg hij zich onder de wollen deken en trok haar over zijn hoofd, zonder verder een woord te spreken.

„Als die geen slag van den molen weg heeft, dan wil ik mij aan de hoogste galg laten ophangen,” verzekerde de vorige spreker en bezegelde die uitspraak met een vuistslag die de tafel deed dreunen.

Daar buiten roffelden de trommen de taptoe; de stilte, die tot nu toe in het ruime kazerne-gebouw geheerscht had, werd eensklaps afgebroken door een oorverdoovend geraas. Zedelooze liederen, die meer uitgebruld dan gezongen werden, deden zich uit honderde heesche kelen vernemen. De trappen dreunden en kraakten onder de voetstappen der krijgslieden, die van hunne avond-uitspattingen terugkeerden. De zware deur werd opengeworpen en een woeste drom stormde naar binnen. Door toeval of baldadigheid werd de kaars omvergeworpen, waardoor eene Egyptische duisternis ontstond en nu nam het lieve leven voor goed een begin. Nu en dan deed zich een doffe slag vernemen, gepaard gaande met gesmoorde vloeken en luide verwenschingen; het waren dronken krijgers, die over hunne kameraden heentuumelden en vrij onzacht op den grond ne-

derkwamen. Hendrik werd met bed en al omvergesmeten en tevens op een vuistslag onthaald, die hem het vuur uit de oogen deed springen. Gelukkig kwam er eindelijk licht en onze vriend kon zich weder van onder den stroozak oprigten en de omgestorte krib te regt zetten. Hoewel hij zijn bloed voelde koken, begreep hij, dat hij verstandig zou doen zijne drift te beteugelen en zich Job ten voorbeeld te nemen. Zuchtend kroop hij onder de dekens en beschouwde de tooneelen die om hem voorvielen.

Vier mannen, zoo beschonken dat zij schier niet meer gaan konden, bragten een kameraad binnen, die geheel bewusteloos was en slechts een flauw gekreun deed hooren. Zij wierpen hem op zijne krib neder, doch zoo onhandig en woest, dat hij met zijn gelaat op het harde ijzer nederkwam; het bloed sprong hem uit neus en mond en hij steende pijnlijk. Een korporaal sprong verontwaardigd toe en dreigde, dat hij rapport zou maken van die ergerlijke handelwijze; doch een honend gelach was het eenig antwoord op die bedreiging.

„Hoù jij je mond maar, gestreepte dwarsdrijver!” klonk het hem in het oor; „anders leg ik je even zacht op je eigen krib neder. Je môt niet denken, dat je met een kwâjongen te doen hebt . . . Ik ben niet bang voor je; al waar je de kollenel in persoon, dan gaf ik nog zie zóó veel niet om je!” en de spreker knipte op eene eigenaardige wijze met de vingers onder den neus van den korporaal. Deze werd woedend en snelde naar de kamer van den sergeant-majoor om zijn beklag te doen, doch de andere liep hem vlug na en bragt hem een hevigen slag op het hoofd toe. De andere korporaaals snelden hun makker te hulp, terwijl eenige soldaten zich aan de zijde van de tegenpartij schaarden, welke zij aan menige vuist poogden te ontrukken. De worsteling scheen niet spoedig te zullen eindigen; zij was juist op het hevigst, toen het magtwoord: „In orde!” dat zich aan het einde der zaal vernemen deed, de vechtenden uit elkander dreef en een ieder plotseling naar zijne krib deed stuiven.

Een officier trad binnen, gevolgd door de sergeant-majoor en voorafgegaan door de „kamerwacht” met een licht in de hand. Bij elke ledige krib bleef de officier stilstaan en de sergeant-majoor sprak dan: „op wacht,” of „mankeert,” in welk laatste geval de naam van den ontbrekende werd opgeschreven, om later zijn pligt-

verzuim met eenige dagen politie-kamer te kunnen beloonen. De visitatie was afgeloopen; de meeste soldaten, door overmatig gebruik van sterken drank bedwemd, ronkten reeds luide; enkele waren nog aan het twisten, doch ook hunne stemmen zwegen, toen de hoornblazer der wacht het bekende: „licht uit” blies. De zaal was nu geheel door eene tastbare duisternis vervuld; slechts een enkele straal der maan drong door de morsige ruiten naar binnen en verlichtte het gelaat van den man, die aan de linkerzijde van Hendrik lag. Hendrik, die onmogelijk slapen kon, bemerkte, dat de man bij het minste geritsel opsprong en zijn oog naar de zijde der deur wendde en daarna zijn hoofd aan de stralen der maan poogde te onttrekken. Eensklaps ging hij opzitten en scheen oplettend te luisteren; ook Hendrik luisterde, want hij vernam eene ongewone beweging op de plaats; daarna deden zich voetstappen op den trap hooren; de deur opende zich en de zaal werd plotseling verlicht. De kommandant trad in volle uniform binnen, vergezeld van een burgerheer en eenige gewapende soldaten. Langzaam gingen zij langs de rijen der slapenden en bleven soms geruimen tijd stilstaan, wanneer de burger zich over een der soldaten heenboog om hem in het gelaat te staren; doch zoodra hij het hoofd schudde gingen zij verder. De onrustige krijger had, bij het zien der binnentredenden, een gesmoorden uitroep doen hooren en zijn hoofd onder de dekens verborgen. De kommandant was hem thans met zijn gevolg genaderd en bleef voor zijne krib stilstaan.

„Wie is die man?” was zijne strenge vraag. Een onder-officier rukte den soldaat de deken van het lijf en naauwelijks was dit geschied, of de burger sprong ontzet terug en zeide naauw hoorbaar: „Hij is het; de moordenaar van mijn broeder!”

Bleek als een doode en aan al zijne leden bevende rigtte zich de krijger op. Verwilderd zag hij om zich heen. Hij wilde spreken, doch zijne verdroogde tong kon geen geluid voortbrengen en slechts een dof gesteun ontsnapte aan zijne borst. De kommandant gaf een teeken aan de wacht om hem te grijpen, doch nu verzamelde de schuldige al zijne kracht; plotseling sprong hij van de krib en poogde te ontvlugten, doch bij de deur werd hij weêrhouden en omsingeld. Tandeknarsend en met de kracht der wanhoop verdedigde hij zich tegen de gewapenden en poogde zich van een

der geweren meester te maken; toen hem dit mislukte hechtte hij zich met de tanden aan een der armen, die zich naar hem hadden uitgestrekt en liet niet los dan nadat hem door den gewonde eenige vuistslagen op het hoofd waren toegebracht, die in staat zouden geweest zijn een os te bedwelmen. „Bind hem,” was het korte bevel van den kommandant en weldra lag hij, met lederen riemen gekneveld, magteloos ter aarde. Hij braakte de hevigste vervloekingen uit en door de bekentenis zijner schuld scheen hij zijne woede te willen koelen.

„Ik heb hem naar de hel gezonden,” brulde hij. „Ik heb hem met een dolk het hart doorboord; want ik haatte hem als de pest... Verdoemenis over hem en over u!” schreeuwde hij, terwijl hij zijne met bloed doorloopen oogen op den burger wierp. „Ja, ik heb uw broeder vermoord, — vermoord! . . dat heb ik gedaan! Ha! ha!” En hij schaterde het uit; doch het was eene vreugde der hel.

De kommandant verloor het geduld en nu werd de misdadiger weggevoerd; doch nog lang vernam men zijn woest getier en zijn vreeselijk gevloek. De slapenden waren ontwaakt en vroegen elkander wat er gaande was; doch niemand wist te antwoorden. Een korporaal ging op kondschap uit en kwam weldra met eene gruwelijke tijding terug.

De soldaat, dien men zoo even had gevangen genomen, was een Belg van goeden huize, die vriendschap had aangeknoopt met een jongeling van zijn leeftijd. Zij hadden reeds jaren met elkander omgegaan, toen een kleine twist eenige verkodling tusschen hen te weeg bracht. De wraakgierige Belg nam een donkeren avond te baat om zijn voormaligen vriend op te wachten en hem een dolk in het hart te boren; daarna vlugtte hij naar Holland en kwam onder een anderen naam en met valsche papieren te Harderwijk in dienst. Men spoorde hem evenwel na en het mocht den broeder van den zoo verraderlijk vermoorde gelukken, hem, — zoo als wij gezien hebben — te ontdekken twee dagen vóór het tijdstip, dat hij met een transport naar Oost-Indië zou vertrokken zijn.

Men sprak nog lang over het „slimme” geval. Velen waren er die gruwden van den moord in koelen bloede en met berekenend overleg bedreven; doch velen waren er ook, die zich niet schaamden hunne zwarte ziel geheel bloot te leggen door de koele verklaring:

dat de moordenaar gelijk had gehad en dat zij in zijne plaats hetzelfde zouden gedaan hebben. Zij noemden hem een kordaten kerel, die haar op de tanden had!

Of Hendrik nadacht? — Wij twifelen er niet aan; want allen waren reeds lang weder in diepe rust gedompeld, toen hij nog alleen wakende bleef. Eindelijk evenwel sloten zich zijne vermoeide oogleden en hij sluimerde in, om voor eenigen tijd te kunnen vergeten, dat hij één dag in de kazerne te Harderwijk had doorgebracht.

Naauwelijks was de reveille geblazen, of de zaal geraakte weder in opschudding en de morgenzang der krijgslieden bestond uit eene reeks van vloeken of ergerlijke vertellingen. De distributie van brood gaf aanleiding tot velerlei twisten en gemor, daar iedereen meende de minst bedeelde te zijn. Gelukkig, dat men heden weinig tijd had en zich haasten moest de wapenen in orde te brengen; want men was den vorigen avond tot „schijfschieten” gekommandeerd en reeds om half zeven moest men op het plein „aantreden,” om ten zeven ure naar de hei buiten de stad te kunnen oprukken. Pieter wist zich evenwel nog eenige oogenblikken toe te eigenen, om eenige woorden met „mijnheer,” — zoo als hij Hendrik bleef titulieren — te mogen wisselen. Hij sprak onzen vriend, die alles behalve vrolijk gestemd was, moed in, bragt hem eene kom warme koffij met suiker, die hij bij Kee „gepopt” had en haastte zich toen „om te hangen,” om niet te behooren tot de laatsten, die steeds verzekerd konden wezen de kwade bui van den onder-officier der week op hunne hoofden te zien ontlasten.

Toen de zaal verlaten was, plaatste Hendrik zich op eene der banken en haalde een brief te voorschijn. Het was een brief van zijne beminde, de laatste dien hij van haar ontvangen had. De treurige wolken verdwenen van zijn voorhoofd en weldra gaf hij zich geheel aan zijne hoopvolle droomen over; zoodat hij schier vergat waar hij was en zelfs den sergeant-majoor niet hoorde binnentreden, schoon deze reeds twee malen zijn naam genoemd had.

„Hendrik van den Hagen!! Voor den d . . . , kerel, geef antwoord als ik je roep, of denk je dat ik voor mijn plezier mijn keel uit het lid schreeuw? Komaan, rep je wat, daar is reeds twee

malen voor de keuring geblazen; je gehoor schijnt niet van de beste te wezen, man! Enfin, we zullen het later wel scherper krijgen. Voort nu, naar beneden!”

Van den Hagen werd „goedgekeurd” en eenige uren later had hij de krijgsartikelen, — welke hem werden voorgelezen, — geteekend en was hij voor zes achtereenvolgende jaren voor de krijgsdienst in Nederlandsch-Indië verbonden. Het zou evenwel nog twee dagen aanloopen, vóór hij de uniform mogt aantrekken; want er moesten nog meerdere rekruten gekleed worden, wier stukken nog niet in orde waren. Het was hem dus niet aangenaam gekommandeerd te worden tot „broodhalen”, daar hij zich eenigzins schaamde met zijne nette balkleding naar den bakker te moeten gaan, om een reusachtigen zak, met kommies-brooden gevuld, op den schouder te nemen en daarmede eenige straten der kleine stad te doorkruisen. Er was evenwel niets aan te veranderen en hij schikte zich in zijn lot als de wijsgeer, die na jaren hoofdbrekens tot het besluit gekomen was, *dat het onvermijdelijke niet te vermijden is*. Nog minder beviel het hem, den volgenden morgen een bezem ter hand te moeten nemen om de plaats schoon te vegen en de straat vóór de kazerne te reinigen. Het is geen dagelijksche vertooning een heer te zien, die zich in het openbaar met dusdanigen arbeid bezig houdt en daaraan schreef van den Hagen het dan ook toe, dat er meer oogen op hem gevestigd waren dan hem lief was en dat hij menige spotternij uit den mond van opgeruimde voorbijgangers moest vernemen.

Opregt was zijne blijdschap, toen hij eindelijk zijne burgerkleding voor een spotprijs mogt verkoopen en den geel gebiesden wapenrok kon aantrekken, die hem in het vervolg voor menige bijtende aanmerking zou beschermen. Hij gevoelde zich meer op zijn gemak en kon nu vegen en schrobben, plassen en wrijven zooveel het hem lustte, zonder dat het iemand in de gedachten kwam zich daarover te verwonderen.

Hij was reeds eene week in de kazerne, toen er bevel kwam voor honderd vijftig manschappen, om zich voor den zeetogt naar Oost-Indie gereed te houden. Dit bevel verwekte eene ware blijdschap en ongewone opgewondenheid; want elk soldaat verlangt er steeds naar Harderwijk te verlaten, die stad waar hij zich niet op

zijn gemak gevoelt; waar hij *gedwongen* wordt tot eene algeheele afzondering, of zich *moet* overgeven aan de dagelijksche uitpattingen van een ongeregeld leven, dat den meest liederlijken soldaat toch eindelijk walgen doet. Het is een waar feest wanneer de belanghebbenden hunne spezkakken moeten omhangen, en met de veldflesch aan een lint over den schouder, naar buiten treden, om, door de officiers, die het bevel over het transport voeren zullen, geïnspecteerd te worden. Op den dag vóór hun vertrek worden de troepen in de kazerne „geconsigneerd.” Niemand mag uitgaan nadat de manschappen van het transport uit de kerk zijn wedergekeerd, waar de bescherming Gods werd afgesmeekt voor hen, die den gevaarvollen togt zouden ondernemen. Het plein of liever de binnenplaats der kazerne doet op zulk een dag denken aan eene kleine boerenkermis; want enkele bevoorregte kramers hebben van den kommandant vergunning verkregen, op het plein kramen op te slaan en er hunne waren uit te stallen. Zij doen meestal vrij goede zaken; want de vertrekkenden willen zich steeds van eenige snuisterijen voorzien, om die in Oost-Indie op hunne beurt aan de „Wilden” (de meest geliefkoosde naam te Harderwijk om de Javanen aan te duiden) te verkoopen. Zij denken daardoor schatten te verdienen. — Ofschoon het ten strengste verboden is sterke dranken binnen de kazerne te brengen en de onder-officier aan het hek verplicht is elken binnentredende, beneden den rang van officier, naauwkeurig te doorzoeken of hij de verboden waar in den een of anderen geheimen binnenzak verborgen houdt, — weten de soldaten toch het middel om meer dan ééne volle flesch binnen te smokkelen, zonder ontdekt te worden, en menige dronk wordt er ingesteld op de „blindheid” van den sergeant aan het hek, die menigmaal willens en wetens de oogen sluit om naderhand op een gedeelte van den buit aanspraak te mogen maken. Niet zelden wordt de krijgstuicht op den avond van den laatsten dag, dien men te Harderwijk doorbrengt, geheel en al uit het oog verloren en onze vriend Hendrik was voor de eerste maal getuige van de wel wat te hoog opgevoerde opgewondenheid der op het punt van vertrek staande krijgers.

Het was reeds zeven uur toen de kramers het plein verlieten, nadat er zich geene koopers meer opdeden. Een klein bewegelijk

ventje had zich op het midden der plaats geposteerd en werd door eene menigte krijgers omringd, die aandachtig naar hem luisterden. Hij droeg een vers voor, dat hij voor deze gelegenheid gedicht had en waarin zeer vele nieuwe, schoone denkbeelden voorkwamen, zoo als:

Vrienden om naar de Oost te komen
Wordt de zee te baat genomen.

of:

Verlaat ge uw Neêrland zonder smart,
Dan hebt ge een keisteen voor een hart!

Hij schilderde zijnen toehoorders het krijgsmansleven, „in dat schriklijk verre land, waar de zon den schedel brandt.” Hij sprak er van hoe zij daar, van al hunne vrienden en magen verlaten, dagelijks met de wilde dieren moeten kampen of de eer der ge- hoonde Nederlandsche vlag moeten handhaven bij menschenvleschetende Dajakkers, die den overwonnen vijand in den grond stoppen en alléén het hoofd er buiten laten, om dat dan met honig in te smeren en er allerlei ongedierte op afzenden. Ontsnapte men zulk een marteldood „tot roem van 't vaderland,” dan werd men denkelijk het offer van de eene of andere doodelijke landziekte. Hij hoopte evenwel dat zij *allen* eenmaal behouden in het vaderland zouden mogen wederkeeren, mogt het dan wezen zonder armen en beenen, dan toch „met *het* ridderorde op de heldenborst.” De reciterende dichter geraakte meer en meer in vervoering en schermd met armen en beenen, om aan zijne woorden meer klem bij te zetten. Bij den laatsten regel van zijn vers liet hij zich door zijn gevoel overmeesteren en de tranen stroomden hem langs de wangen. Vele zijner toehoorders, die wat al te dikwijls op eene voorspoedige zeereis gedronken hadden, begonnen ook te schreijen en drukten elkander wel twintigmaal de hand. De meesten vonden het vers heel mooi en aandoenlijk en zwaaiden den dichter allen lof toe. Enkelen schudden het hoofd en verklaarden, dat als het in de Oost zóó toeging als de „verzenmaker” hun in zijn lied verzekerde, zij de reis liever nog eenige jaren wilden uitstellen. De poëet moest uit menige veldflesch „een enkel slokje” drinken en hij had werk al de handen te drukken die hem werden toegestoken. Hij moest zijn vers een paar malen herhalen en daarna hief men het *Wien Neer-*

lands bloed door de ad'ren vloeit," aan. Eindelijk dwong men den held van het oogenblik den lantarenpaal aan het einde der plaats te beklimmen en van een hooger standpunt dan hem lief was eene gloeiende aanspraak te houden, die door een oorverdoovend gejuich ontvangen werd. Een onder-officier beval den redenaar af te klimmen, doch deze kon daaraan niet terstond voldoen, wjl eene tierende hoop zich daartegen verzette en den sergeant van het „vaste kader" met schimpredenen begroette.

„Die wil ook nog wat komen inbrengen," schreeuwde er een; „hij denkt ons tot het laatste oogenblik te koeijeneren, de hondsvot!"

„Hoe is je naam?" vroeg de beleedigde superieur.

„Als je morgen aan boord komt van de *Amalia*, dan zal ik je hem vertellen," klonk het antwoord.

Er werd luid gelagchen, doch de spreker verborg zich onder de menigte na geroepen te hebben.

„Wacht je voor de geteekenden; hij heeft heden morgen twee onzer makkers in de doos gepraktiseerd. Ik ken hem."

De sergeant, die vuurrood haar had, werd woedend.

„Wacht je beurt maar af; ik zal je wel vinden, dan kan je je kameraad gezelschap gaan houden. Hoe heet de vent?" vroeg hij aan een ander soldaat.

„Jantje Contrarie, sergeant," antwoordde deze met een ernstig gezigt.

„Wat bl—, het schijnt dat je ook een loopje met me denkt te nemen. We zullen je dat wel verleeren, jongelief." En de sergeant legde de hand op den schouder van den soldaat, doch deze sprong terug en riep sarrend:

„Zoo haastig niet, je krijgt mij zoo gauw niet in de doos. Wees voorzigtig, Duiker, dat hij je niet te na komt, anders vlieg je in brand."

„Laat ons de deuren uit het hok breken, dan kan hij aan geen onzer zijn gemoed koelen en de vrienden zijn ook vrij," riep de vorige spreker.

Deze voorslag werd met vreugde ontvangen. Onder een luid geschreeuw stormde men naar de „politie-kamer" en poogde men de deur open te breken, doch dit lukte zoo ras niet, want zware sloten en grendels weêrhielden haar. De soldaten in „de doos" begrepen zeker dat er ontzet kwam opdagen en vereenigden hunne pogingen met die der buitenstaanden om de gevangenis te ontsnappen.

De redenaar had eindelijk den lantarenpaal kunnen verlaten, op het oogenblik dat eenige forsche mannen dien aangrepen om hem uit den grond te rukken en als een stormram bij het beleg te gebruiken. Na eenige rukken brak het vermolmd hout bij den grond af en weldra klonken dreunende slagen op de reeds krakende deur. Alles was in rep en roer; de wacht liep in het geweer, de officieren die gewaarschuwd waren, dat men „aan den gang was," verschenen op het plein, gevolgd door den kolonel die de wacht met geveld geweer tegen de oproerigen deed aanrukken. Zij, die niet deelden in het openbreken van de politie-kamer, vermaakten zich met het inwerpen der ruiten, die rinkelend op de plaats nedervielen. Toen de oproerigen bespeurden, dat het den kolonel ernst werd en de onder-officieren en welgezinden zich wapenden, maakten de kalmsten zich stil uit de voeten en lieten het aan hunne minder doordenkende makkers over, het einde van het spel af te wachten. Eenige der belhamels werden gearresteerd en binnen een uur was de rust hersteld en begaf men zich naar de verschillende kamers. Des anderen morgens om 10 ure vertrok het transport uit Harderwijk, om met kleine schepen naar 't Nieuwe Diep te worden overgevoerd.

Ook voor Hendrik van den Hagen brak eindelijk het uur van vertrek aan. Met honderd vijf en twintig man betrad hij de *Albatros*, — een schoon fregat, dat stevig gebouwd was en reeds menigen storm zonder betrekkelijk veel schade getrotseerd had. Pieter noemde van den Hagen nog steeds „mijnheer," doch zij waren in weinig tijds onafscheidelijke vrienden geworden, die el-kander steeds hielpen waar er te helpen was, en daardoor de onaangenaamheden van het soldatenleven aanmerkelijk verminderden. Het was reeds laat in den namiddag toen zij embarkeerden en de manschappen hielden zich terstond bezig met het in orde brengen hunner hangmatten. De meesten waren in den beginne niet zeer op hun gemak in het „vooronder" van het vaartuig, waar men steeds gebukt moest gaan, om niet met het hoofd in nadere aanraking met de stevige balken te komen. Ook was er eene ondragelijke lucht van teer en pek, die verre was van de reukzenuwen aangenaam te streelen, doch *à la guerre comme à la guerre*, zooals de luchthartige Franschman den grommigen Zwitser toeriep, die maar niet wilde begrijpen

dat er zonder teer en pek geene schepen bestaan kunnen. Er heerschte vrij wat wanorde onder de krijgslieden, toen zij zich des avonds in hunne hangmatten wilden begeven; want hier was een touw bijgestrikt, dat los ging op het oogenblik dat het den man na zeer veel moeite gelukt was met een sprong in den hangmat te geraken, doch die thans op den harten grond te regt kwam; — ginds wilde een flankeur een ander wijzen hoe hij het aan moest leggen, doch terwijl hij aan de eene zijde den voet in de hangmat plaatste, viel hij er aan de andere zijde weder uit, tot groote vreugde van zijn buurman, die vroeger uitgelagchen was, toen hij zijn zwend bed niet in balans kon houden en zich met handen en voeten aan de touwen vasthield. Dat dit niet zonder rumoer en getier geschiedde is ligt te begrijpen en van den Hagen begreep wel dat er dien nacht weinig van rust zou komen; want velen gaven ten laatste de hoop, eindelijk hunne verhevene rustplaatsen te beklimmen, geheel op, en uitten hierover hun ongenoegen vrij luidruchtig, terwijl de manschappen, die op het dek de wacht hielden, door hunne zware voetstappen den slaap uit ieders oogen weerden. Hierbij bleef het evenwel niet, want toen het fregat den volgenden morgen zee koos, werd de verwarring nog grooter. De soldaten zaten juist beneden aan het „schaffen”; de bakszootjes 1) hadden de bruine boonen met spek, waaruit de gezonde maaltijd bestond, opgedragen en de vorken en lepels op de nog ongesjorde kisten nedergelegd, toen het schip, dat met volle zeilen voortstevende, eene zeer verdachte beweging naar de linkerzijde maakte. De kisten volgden dezelfde beweging en daarna gingen de aanzittenden mede. Men greep wat men grijpen konde, doch niemand was op den schok voorbereid geweest en men gleed tusschen spek en boonen naar de andere zijde van het vaartuig. Het schip rigtte zich weder op en maakte eene beweging regts, die door kisten, banken en menschen *volens volens* mede gemaakt moest worden. Zij, die zich niet bezeerd hadden, lachten hartelijk om de „grap;” doch velen vonden er volstrekt geene aanleiding tot vrolijkheid in en wreven zich met een pijnlijk gelaat de gekneusde lichaams-

1) Iedereen is op zijne beurt bakszootje en moet dan de anderen dienen. Acht soldaten vormen een zoogenaamden bak, naar aanleiding van de kist waarin de eetgeredschappen geborgen worden.

deelen. Onder deze laatsten was ook Hendrik; hij had eenige builen opgedaan en haastte zich zoo spoedig mogelijk naar boven naar het dek, nadat hij zich tusschen kisten en planken losgeworsteld en zijn kapotjas van het daaraan klevende spekvet ontdaan had. Het was een heerlijk schoone dag en de baren der zee flonkerden als vloeijend diamant in de stralen der zon. De passagiers van „achterruit” hadden zich onder eene zonnetent vereenigd en bragten den tijd met lezen of discours door. Hendrik plaatste zich met den rug tegen de verschansing en begluurde de bevoordeelde medepassagiers. In zijne nabijheid stond de kapitein, die het transport kommandeerde, in druk gesprek met den gezagvoerder van den bodem en twee officieren. Een heer in het zwart vertelde de verwarring, die er voor een oogenblik beneden had plaats gegrepen en die men van boven had kunnen aanschouwen; er werd hartelijk gelagchen. De stem van dien heer kwam Hendrik bekend voor, doch hij kon het gelaat van den spreker niet onderscheiden. Eensklaps keerde deze het hoofd om en Hendrik maakte eene beweging van verrassing, want hij herkende den oom zijner beminde. Hij deed eene schrede voorwaarts om de beide dames onder de zonnetent in het gelaat te zien. Ofschoon de jongste het hoofd gebogen hield over haar boek, had Hendrik evenwel terstond gegist wie zij was en onwillekeurig legde hij de hand op het hart om er het luide kloppen van tegen te gaan. Nogmaals deed hij een stap vooruit, doch de kapitein riep hem barsch toe: „Hé flankeur, gij vergeet dat uwe plaats vóór, maar niet achter den mast is,” en Hendrik trad verlegen terug, doch niet dan nadat zijn blik de oogen zijner Amalia ontmoet had; want bij de barsche toespraak van den kapitein had zij het hoofd opgeheven. Zij verbleekte en stiet een gil uit. Hendrik verdween achter den mast en spoedde zich naar beneden, om zich van zijne ontroering te herstellen en zijn vriend Pieter de onverwachte ontmoeting mede te deelen. Des avonds had hij de hondenwacht en werd bij een der watervaten geposteerd. Niet lang had hij er gestaan toen eene vrouw hem voorbijzweefde en een briefje in zijne hand deed glijden. De duisternis belette hem te zien wie het was, doch hij wist dat er slechts twee vrouwen aan boord waren, Amalia en hare kame-nier. De vrouw, die hem voorbijging, droeg eene muts; de kamenier ook; hij behoefde dus niet te raden van wie het briefje kwam. Met

ongeduld verwachtte hij het uur der aflossing en spoedde zich toen naar beneden, om, bij het flauwe licht van eene lantaren, die aan den zolder van het logies was opgehangen, het welriekend briefje te openen en te lezen. Zijne oogen verslonden de volgende regelen:

Beste Hendrik!

„Ik heb u herkend. Thans zie ik, dat uwe liefde wel sterk is, om tot zulk een offer te kunnen besluiten voor een dwaas meisje als ik ben! Zal ik genoeg kunnen liefhebben om u naar waarde te beloonen? Ik wil het pogen te doen. Of ook mijn oom u herkend heeft, weet ik niet, doch hij is sedert dat oogenblik zeer stil geworden en bespiedt mij met vreemde blikken. Gij weet, dat gij niet tot zijne vrienden behoort; daarom zou ik u raden mij als eene vreemde te behandelen. Hebt gij mij iets mede te deelen, schrijf mij dan en speel het briefje Sophia, mijne kamenier, in handen; zij is mijne vertrouwde.

„Uwe Amalia.”

Hendrik was genoeg verliefd, om zich niet te schamen het papier aan de lippen te drukken. Reeds vroeg in den morgen maakte hij gebruik van de vergunning van Amalia; hij schreef haar een langen brief, vol betuigingen zijner onveranderlijke min; hij stelde den brief in stilte aan Sophia ter hand en eenige oogenblikken later overtuigde hem een schier onmerkbaar hoofdknikje, dat het papier de plaats zijner bestemming bereikt had.

Er werd komedie gespeeld aan boord. De teekenkunstenaren onder de „kolonieren” hadden elkander broederlijk bijgestaan eenige lappen oud zeildoek te beschilderen, zoodat men des verkiezende een bosch, een kerker of een kasteel enz. kon vertoonen. Het tooneel werd opgeslagen tusschen het gangspil en de verschansing en bood genoegzaam ruimte aan, om er de lange banken uit het vooronder naast elkander te rangschikken. Deze banken vormden den grond van het tooneel. De coulissen werden aan touwen opgehangen en het voorscherm werd daargesteld door eenige aan elkander gevoegde hangmatten. Er was gezorgd voor eenige bundels blijspelen en de

beschaafdsten onder de krijgslieden waren tot het opvoeren daarvan uitgezocht. Ook Hendrik had tijdelijk de betrekking van tooneelspeler op zich genomen, niet zoo zeer om daardoor de gunst deelachtig te worden van dienst verschoond te blijven, als wel om nu en dan in de gelegenheid te zijn Amalia, die steeds onder de toeschouwers was, naar hartelust in de oogen te blikken.

Op zekeren avond was het tooneel weder opgeslagen en zou er eene vandeville van drie bedrijven gegeven worden. Hendrik had zich reeds voor zijne rol gekleed en zat achter het scherm te wachten tot zijne makkers zouden gereed zijn, om de tooneelbel te doen klinken. Terwijl hij bezig was nogmaals zijne rol in te zien, vernam hij een zacht gefluister in zijne nabijheid. In den beginne sloeg hij er geen acht op, doch toen enkele woorden verstaanbaar werden, trok het gesprek zijne aandacht, wyl hij er iets geheimzinnigs in meende te ontdekken. Hij luisterde en vernam duidelijk het volgende:

„Zij gaan komedie spelen,” fluisterde iemand, „doch zij geven niets dan blijspelen. Als wij beginnen zal het er anders toegaan; wij zorgen voor een drama.”

„En het zal een bloedig zijn,” was het antwoord. „Zoodra ons scherm opgaat zullen we dingen vertoonen, die iemand de haren te berge doen rijzen.”

„Wij zullen ook andere wapenen gebruiken, dan die dolken van blik welke geen druppel bloed doen vloeijen.”

„Laat ons zwijgen, daar komen de passagiers hunne plaatsen innemen. 't Is gevaarlijk te praten, als er zoovele ooren op het dek zijn.”

Het gefluister hield op, doch Hendrik wist niet wat hij van die geheimzinnige woorden, welke hem beangstigden, moest denken. Voorzigtig schoof hij het voorscherm een weinig ter zijde om de sprekers te kunnen bespieden; doch onder die menigte kolonieren en matrozen, welke met ongeduld het ophalen van het scherm verbeidden, viel het moeilijk de mannen te ontdekken wier stemmen hij alleen vernomen had, zonder hen zelve te zien. Ook vergat hij terstond het gehoorde, toen hij Amalia tusschen haar oom en den kapitein in de eerste rij der toeschouwers zag zitten. Of zij hem bespeurde, kon hij niet te weten komen, doch zij blikte naar de zijde waar hij zich bevond en glimlachte zoo

aanvallig, dat hij den kapitein benijdde die aan hare zijde zat. Hij liet het scherm weder vallen, want de tooneelsten namen hunne plaatsen achter de coulissen in en riepen hem toe, dat hij „luiden” zou. Het tooneel nam een aanvang.

Ik weet niet of de lezer wel eens eene tooneelvoorstelling op zee heeft bijgewoond, — aan land zal ik wel niet behoeven te vragen —; zoo neen, dan zal hij moeilijk begrijpen, hoeveel behendigheid er vereischt wordt om eene theatrale houding aan te nemen en daarbij in balans te blijven, hoeveel inspanning het kost eene alleenspraak ten einde te brengen, zonder, bij de altijd durende slingering van het vaartuig, tusschen de coulissen te verdwijnen en bij de toeschouwers te land te komen, of bij de vertooning van een stil huise-lijk tooneeltje niet plotseling, — terwijl men bij papa en mama om de hand hunner dochter aanhoudt, — met theetafel en al den grond te meten. Ook heden had iets dergelijks plaats; bij een tweegevecht van verwoede medeminnaars helde het schip eensklaps over, twee der banken sloegen om en de vechtenden tuimelden naar beneden. Een luidruchtig gejuich der toeschouwers begroette hun val, doch veruinderde weldra, toen men vernam dat een der tooneelspelers zich ernstig bezeerd had. Het was Hendrik, die zich de knie gekneusd had en in het opstaan door zijne kameraden moest geholpen worden. Hij vergat evenwel voor een oogenblik de hevige pijn, toen hij zag hoe Amalia verbleekte en eene beweging maakte om hem te hulp te snellen, doch door een strengen blik van haren oom daarin weêrhouden werd. Hendrik werd terstond naar het kleine hospitaal, dat in het „vooronder” van losse planken was opgetimmerd, vervoerd, en zijn gezwollen been door den scheepsdoctor gespalkt. Pieter kwam hem bezoeken en beklaagde hem zeer, hoewel hij hem tevens moed insprak.

„Dat zijn de gewone onaangenaamheden van het scheepsleven, mijnheer,” ving hij aan. „Wij hebben eigenlijk veel van graauwe erwten in eene met lucht gevulde blaas; ik kan ons leven nergens beter bij vergelijken, heden *sta* ik bij u bed, in het volgende oogenblik *lig* ik er misschien onder. ’t Is onze schuld niet, dat wij niet armen en beenen breken. En dan die eeuwige spotternijen van die zeekrabben. Zij lagchen met onze onbedrevenheid en wijzen de „bokspooten”, zoo als zij ons noemen, met den vinger na,

zoodra wij het dek betreden. Ik woû wel voor een lief ding, dat wij reeds goed en wel in Oost-Indië zaten.”

„Ik deel dien wensch met u, Pieter, doch ik heb een voorgevoel, dat er vóór dien tijd nog vreemde zaken gebeuren moeten. Ik weet niet hoe het komt, doch er ligt mij iets bij van een naderend onheil, dat ik niet van mij af kan zetten.”

Pieter zag hem vragend aan en Hendrik vertelde hem wat hij bij het begin der tooneelvoorstelling toevallig vernomen had.

„Zonderling,” zei Pieter, nadat hij eenigen tijd peinzend voor zich had neder gezien. „Dat zijn vreemde gezegden, waarover men wel na mag denken, ofschoon het slechts onschuldige woorden kunnen geweest zijn, die los in den wind werden heengeworpen. Er is veel gemeen volk onder ons,” vervolgde hij hoofdschuddend, „veel gemeen volk, dat tot alles in staat is, behalve tot iets goeds. Gisteren nog had een soldaat, dien ik met geen goed oog aanzie, twist met den kok, waarlijk een patente kerel, die steeds zorgt dat wij op de wacht een warmen kop koffij hebben. Het liep nog al hoog en de twistzieke kerel liet zich ontvallen: „Wacht maar, zeemeew, de tijd is misschien zeer nabij, dat wij elkander nader spreken en dan moogt ge God bidden, dat er geene haaijen nabij het schip zijn.” Ik hoorde het aan en dacht er het mijne over. Ja, mijnheer, er is veel gemeen volk aan boord.”

„Het bevalt mij ook niet, dat velen zich bij onze spelen in een hoekje afzonderen om daar met elkander te fluisteren en de hoofden bij elkander te steken, alsof zij heel wat met elkander te verhandelen hebben, dat een ander niet hooren mag.”

„’t Is een gek geval, doch wij beangstigen ons misschien zonder reden. Het eentoonige van het scheepsleven brengt er welligt iets aan toe om ons achterdochtig te maken.”

„Het kan wezen,” zeide Hendrik met een zucht, „wij willen het beste hopen.” Zij hadden fluisterend gesproken, wjl er nog andere zieken tegenwoordig waren, die niets te doen hadden dan te luis-teren. Pieter drukte de hand van Hendrik en vertrok om de wacht te gaan houden op het dek.

De nacht was reeds ver gevorderd toen Hendrik door de hevige

pijn ontwaakte. De slingerende nachtlamp aan den zolder verspreidde een wisselend licht door het kleine vertrek; het bescheen hier en daar het gelaat van een zieke of teekende reusachtige schaduwen op den wand, veroorzaakt door de medicijnfleschjes op tafel, die in zoo vele deftige heeren met beffen hervormd werden. Enkele zieken sliepen, doch anderen, die den slaap niet vatten konden, spraken fluisterend met elkander. De nacht scherpt het gehoor van den wakende en wat op den dag een onverstaanbaar gefluister is, wordt in den nacht een hoorbaar gesprek. Het was dus niet te verwonderen, dat Hendrik onwillekeurig luisterde naar hetgeen er gesproken werd en de eerste woorden waren wel geschikt om de aandacht van iemand te wekken, die gewoon is alles op te merken wat er om hem voorvalt.

Een zieke, of ten minste iemand, die zich als zoodanig voordeed, — want zijn hoogrood gelaat sprak van oudvaderlijke gezondheid — had zich in zijne bedstede opgerigt en voerde het woord tot eenige andere *zieken*, die hem een geduldig oor verleenden.

„Wij hebben het zeer goed aangelegd,” zeide hij, „en wanneer gij even voorzigtig wilt zijn als ik, dan is ons spel gewonnen. Wij hebben allen de koorts; de doctor heeft ons den pols gevoeld en die pols joeg snel genoeg om hem van het spoor te brengen. Wij kunnen thans in volle vrijheid overleggen, wat ons te doen staat om een goeden slag te slaan.”

„Stil toch, de Zwarte” fluisterde een ander, die in het licht der lamp een grof pokdalig gelaat vertoonde, dat er met die roode ruige baksbaarden en dien stompen neus niet zeer bevallig uitzag. „Stil toch, kerel, gij vergeet, dat er méér hier zijn dan vrienden. Gij spreekt van voorzigtigheid en verliest die zelf uit het oog. Wij zijn wel in het hospitaal, doch wij weten daarom niet, dat allen aan hardhoorendheid lijden; zij kunnen even goed de koorts hebben als wij en — misschien om dezelfde reden.”

„Ba, praatjes,” zeï de Zwarte lagchende, „de *wezenlijke* zieken ronken reeds als ossen en voor de *gewaande* hebben wij geene vrees te voeden.”

„Kent gij hem?” vroeg de tweede spreker, terwijl hij op Hendrik wees, die zich zoo stil hield als eene muis, die gerucht verneemt. „Ik meende te zien, dat hij het hoofd omdraaide.”

„Hij? O 't is die tooneelspeler, die den kapitein zoo vinnig aankeek, bij dat gekke geval van gisteren avond. Hij slaapt, doch al sliep hij niet, dan geloof ik voor mij, dat er weinig moeite noodig zou wezen om hem tot onze zijde over te halen. Hij heeft een grief op onzen kapitein; als ik geen waarheid spreek dan mag mij de d . . . . halen.”

„Willen wij hem dan deelgenoot maken van de zaak?” vroeg eene pieperige stem, die toebehoorde aan een flankeur, zóó bleek van gelaatskleur, dat hij wel bij een levend lijk kon vergeleken worden. „Hij ziet er mij cordaat genoeg uit, om twee man te kunnen staan.”

Hendrik sloot de oogen en deed alsof hij sliep.

„Zoo haastig niet, Huinro 1),” zeï de Zwarte. „Morgen is het nog tijds genoeg hem tot ons complot over te halen; want ge weet, als ge slapende honden wakker maakt, dat ze meestal bijten en ontevreden zijn. Ik weet, dat hij een ferme jongen is, die haar op de tanden heeft; want toen voor eenige dagen Bram hem een „mijnheer zonder hart” noemde, heeft hij onzen aanvoerder zoo hard op zijn kop geslagen, dat hij er nog scheel van ziet.”

„Ik mag verd . . . . zijn, als ik je die woorden niet in de keel terugwring,” riep een reusachtige kerel, luid genoeg om op het dek gehoord te worden en hij sprong uit zijne krib, doch eensklaps verzachtte hij zijn toon en vervolgde: „De kerel heeft mij wel een klap gegeven, dat mij hooren en zien verging, doch ik zou hem als glas kunnen breken,” — en de spreker vertoonde een paar gespierde armen, die een Herkules geene schande zouden hebben aangedaan. „Ik wil wraak op hem nemen en ik zal het doen, doch ik ben het met u eens, dat hij een cordate kerel is en daarom wil ik hem sparen tot het werk is afgelopen; hij kan ons helpen en daarna — Welnu, dan hebben wij met ons beiden te doen.”

„Zie eens of allen slapen, die niet met de *affaire* noodig hebben, Koen,” zeï de Zwarte, „en dan hoop ik dat je ons eens regt en billijk zult zeggen, wanneer de slag moet geslagen worden; want zoo doende komt er geen einde aan.”

De Zwarte begaf zich van krib tot krib, sprak sommige zieken

1) Wij houden ons niet aan de ware namen, ofschoon, hetgeen wij vertellen historisch is.

een woord toe, doch toen hij geen antwoord ontving, keerde hij weder tot zijne vrienden:

„Zij slapen als zoutzakken,” zeide hij, zonder er aan te denken, dat zoutzakken nooit slapen. „Als gijlieden nu wilt, zullen wij verder spreken.” En zonder eenig antwoord af te wachten, vervolgde hij:

„Wij zijn overeengekomen, dat ik de eerste zou wezen in 't geval. Best! Ik heb er vrede mede, maar dan moet jelui mij ook gehoorzamen. Wil je dat niet, dan zie ik van de heele zaak af.”

„Ik wil je heel graag als onzen hoofdman erkennen,” deed zich de pieperige stem van vroeger hooren, „doch onder voorwaarde, dat er een weinig te plunderen zal vallen.”

„Wat, plunderen!” riep Koene bijna luide uit. „Gij zijt een ellendeling, een kerel zonder karakter. . . . Denkt gij, dat ik de zaak onderneem om te plunderen? Dan vergist gij u, kameraad! Neen, ik wil wraak nemen op den gezagvoerder van dezen bodem .... hij heeft op eene vorige reis mijn broeder, die kajuitsjongen was, geslagen, — geslagen tot hij eene bloedspuwing kreeg en toen hij van zijne reis te huis kwam, stierf hij. Ik hield veel van den jongen; 't was mijn eenige broeder. . . . Enfin! het toeval heeft mij op dezen bodem gebragt, op het schip dat ik zoo menigmaal gevloekt heb en ik wil mijne wraak koelen op den ellendeling. . . . Doe ik het, dan weet ik wat mijn lot zal wezen, en omdat ik mijn leven nog lief heb, wil ik trachten het te behouden. Daarom wil ik de geheele bemanning het lot van den gezagvoerder doen deelen, en tevens allen, die niet tot ons complot toetreden. Daarna kunnen wij koers houden naar de eene of andere vreemde haven en het schip verkoopen. Verder kunnen wij zien wat ons te doen staat.”

„Dus moet alles over boord?” vroeg de Zwarte.

„Al wat leven heeft, doch de meisjes wil ik sparen. De jongste is welligt geschikt om mij nu en dan een weinig op te beuren, als ik mijne oude somberheid terug krijg. Vóór wij tot de uitvoering komen, moet ik er op aandringen, dat niemand mij haar betwisten zal.”

Hendrik had moeite den rol van slapende vol te houden; hij balde de vuisten onder de deken en beet zich de lip ten bloede.

„En wanneer neemt het spel een aanvang?” vroeg de man met de fijne stem. „Zal het morgen zijn of moeten wij nog langer wachten? . . . . Als we langer wachten, dan weet ik zeker, dat er

een kink in den kabel komt. Van uitstel komt heel dikwijls afstel.”

„Morgen is de dag der uitvoering. Zoodra wij van de inspectie terugkomen, zal ik door het zwaaijen mijner pet en het roepen van hoezee, het teeken geven tot den aanval. Wij trekken onze messen en stormen op onze vijanden los. Wij sparen niemand dan de twee matrozen, die het met ons eens zijn en het schip moeten besturen. Met ons allen zijn wij tachtig man sterk en wij kunnen dus bij den onverwachten aanval zeker zijn van de overwinning!”

Een zieken-oppasser trad binnen en maakte daardoor een einde aan het gesprek. Hendrik had evenwel reeds genoeg gehoord om van ontzetting te beven. Zijne eerste gedachte was terstond naar den kapitein te gaan, om hem deelgenoot te maken van het moordkomplot, — doch een weinig nadenken deed hem dit voornemen tot gelegener tijd uitstellen, daar hij begreep, dat zijne verwijdering de achterdocht der eedgenooten zou kunnen gaande maken. Er bestond tevens geen onmiddelijk gevaar voor het goedgezinde deel der bemanning, want de bedoelde inspectie zou den anderen namiddag om twee uur plaats grijpen, zoodat er nog genoeg tijd overbleef om maatregelen tot zelfverdediging te kunnen nemen. Het was tevens reeds laat in den avond, waardoor het moeijelijk werd den kapitein nóg te spreken zonder opzien te verwekken, iets dat hij om gewigtige redenen vermijden wilde. Hij besloot dus, hoe ongaarne ook, te wachten tot den volgenden morgen. Dat hij dien nacht geen oog sloot is gemakkelijk te begrijpen en nauwelijks was de eerste morgenschemering aangebroken of hij verliet reeds, zoo snel als het gekneusde been hem toeliet, het hospitaal, terwijl de zieken nog in diepen slaap gedompeld waren.

De soldaten der wacht sloegen geen acht op hem en ongemerkt naderde hij den stuurman, die half slapend tegen de verschansing leunde.

„Stuurman,” zeide hij zacht, „wees zoo goed den gezagvoerder en den kapitein te willen verwittigen, dat ik hun iets belangrijks heb mede te deelen, dat geen uitstel lijden kan.”

De stuurman zag hem half bevreemd, half knorrig aan.

„Ben je dol geworden, flankeur,” morde hij. „Wie komt 's morgens om half vier een onderhoud verzoeken bij zijne superieuren? Ik zou je raden weér heel gaauw in je nest te kruipen; want

de koorts is nog niet bij je af en zij maalt je in het hoofd."

"Nee, stuurman, 't is de koorts niet, die mij noopt u dat verzoek te doen. Indien ik u verzeker, dat, wat ik te zeggen heb, uw leven en dat van de meesten onzer geldt, dan geloof ik toch, dat gij niet aarzelen zult, mij aan te melden, al is het nog wat vroeg in den morgenstond."

De ernstige toon, waarop Hendrik sprak, trof den stuurman; hij blikte hem uitvorschend in het gelaat en zeide toen:

"Aan uw strak gelaat zou ik waarachtig niet twijfelen of er schuilt het een of ander aan boord. . . . Als dat zoo is dan doe ik wijs zoo spoedig mogelijk den kapitein te waarschuwen."

"Zou het niet beter zijn, dat ik u naar beneden volgde? Het ware verkieslijk, dat ik den kapitein sprak zonder gezien te worden door het volk. Wij moeten voorzigtig zijn, stuurman."

"En dan zullen wij het wezen ook, kameraad. Ga maar met mij mede; niemand slaat acht op ons en de kajuit van den kapitein is de eerste waar wij aankomen."

Weinig tijds daarna stond hij in tegenwoordigheid van den kapitein, die in geen opgeruimde stemming verkeerde, vooreerst omdat hij gewekt werd op het oogenblik, dat hij zijn besten slaapgenoot; doch ook wijl een flankeur het waagde, tegen alle kriegsverordening aan, gehoor aan hem te vragen, zonder zich in de eerste plaats tot den sergeant-majoor of een ander onder-officier gewend te hebben. Zijne kwade luim maakte evenwel spoedig voor verrassing en schrik plaats, toen van den Hagen hem het gesprek der verraders mededeelde en hem dus deelgenoot maakte van het geheim.

Onmiddelijk rees hij van zijn bed op, kleepte zich haastig en wandelde toen zwijgend de kleine kajuit op en neder. Eindelijk bleef hij voor Hendrik staan en legde hem de hand op den schouder.

"Zwijg tegen ieder wat gij vernomen hebt," zeide hij op vertrouwelijken toon; "ik zal met den gezagvoerder raadplegen wat ons te doen staat. Hebt gij vrienden onder het transport op wie men vertrouwen kan?" vroeg hij eensklaps.

"Ja, kapitein, doch niet vele."

"Welnu, dan wil ik u een paar wapenen medegeven; in geval van nood reikt gij ze aan uwe vrienden over." Dit zeggende opende hij eene scheepskist en haalde er drie pistolen uit, welke hij aan

Hendrik overhandigde. "Ik stel vertrouwen in u, jongeling," voegde hij er vriendelijk bij. "Zekere dame heeft mij over u onderhouden, want die kameniers kunnen haar tong niet bedwingen."

Hendrik zag hem bevreemd aan, doch de kapitein dwong zijn gelaat weder in eene ernstige plooi en zeide: "Keer nu weder naar uwe makkers en maak gebruik van de wapenen, als de noodzakelijkheid het vordert, doch niet eerder; ik beveel het u."

Hendrik sloeg aan en keerde naar het hospitaal terug; hij ontkleedde zich op nieuw en legde zich weder neder, na de pistolen zorgvuldig onder het bed verborgen te hebben. De zieken waren nog steeds slapende, zoodat niemand zijne afwezigheid had opgemerkt.

Toen de reveille geblazen was kwam Pieter hem bezoeken.

"Er hebben daarboven wonderlijke dingen plaats," zeide hij zacht. "De meeste onder-officieren zijn bij den kapitein geroepen en de gezagvoerder is in het logies van de matrozen geweest; iets, dat op de geheele reis nog niet is voorgevallen."

"Er zullen welligt nog vreemder zaken geschieden, vóór de klok tot het schaften luidt," zei Hendrik. "Zie hier een goed wapen tegen onverhoedschen aanval," en hij drukte den verwonderden Pieter een geladen pistool in de hand: "Vraag mij niets en verberg het zoo spoedig mogelijk."

"De manschappen voor de bakken!" klonk plotseling de stem van den sergeant-majoor aan het luik boven hunne hoofden en daarop hoorde men de soldaten langs den houten trap naar beneden stormen.

"Wat beteekent dat?" vroeg Pieter, niet zonder reden verwonderd, want de kapitein hield nimmer zoo vroeg inspectie over de bakken.

De zieken of gewaande zieken rigtten zich ijlings op en wisselden blikken van uitdrukking, sommigen van angst, anderen van ontzetting of hooge verwondering.

"Wat kan dat wezen?" vroeg Koene, terwijl hij zijne reusachtige hand achter het oor hield om des te beter te kunnen luisteren.

"Er is onraad, zoo waarachtig als ik hier zit," zei de Zwarte, zoo bleek als een doek. "Daar zijn verraders onder ons."

"Gelukkig," zei Koene lagchende, "is de zaak te wel overlegd, om dáárvóór bang te wezen", doch de lach verdween van zijne lippen, toen de deur van het hospitaal open ging en de kapitein van top

tot teen gewapend, binnen trad. Hij werd gevolgd door zijne officieren, eene menigte onder-officieren en een deel der equipage met den gezaghebber aan het hoofd, allen eveneens gewapend.

Koene stiet een vloek uit en woelde met de hand onder de deken.

„Waar is van den Hagen?” klonk de stem van den kapitein streng.

Hendrik had zich reeds weder gekleed en trad tot voor den kapitein.

„Wijs mij de mannen, die gisteren avond het bewuste gesprek gehouden hebben,” zeide deze kort en met de hand aan het gevest van zijn sabel.

Hendrik wees op Koene, de Zwarte en nog twee andere zieken.

„Hel en verdoemenis, is dat de verrader?” schreeuwde Koene woest en sprong van zijn bed. Zijne vuist omklemde eene dier fijn gepunte dolken, wier steek meestal doodelijk is; hij vloog op Hendrik toe, doch deze sprong haastig terug en trok een zijner pistolen uit den boezem. De gewapenden wierpen zich tusschen beide en poogden de Zwarte te grijpen, doch de reusachtige kerel wierp den kapitein ter zijde en worstelde zich met opgeheven dolk door den drom. Vele handen grepen hem, doch hij sleurde zich met de kracht der wanhoop los en ontvlugtte naar het dek.

„Jongens, volg mij!” schreeuwde hij. „Dood aan allen, die niet met ons zijn; geen genade!”

Velen der moedigsten jaagden hem na en onder hen was ook Hendrik, die, in weêrwil van zijn gekneusd been, de anderen wel dra vooruit was. Juist had Koene het dek bereikt, toen Hendrik hem in den rug greep. Thans volgde er eene worsteling, want de kerel keerde zich om, greep met de eene hand zijn tegenstander in de keel en poogde hem met de andere het hart te doorboren; doch Hendrik legde met eene vaste hand de pistool aan en een kogel doorboorde den gewapenden arm zijns vijands, die een gil van smart uitstiet en den dolk liet vallen. Hij hield evenwel nog steeds den hals van Hendrik, en zijne greep was zóó geweldig, dat de jongeling op het punt was van te stikken. Zijne armen vielen magteloos naast zijne zijde neder en zijne knieën knikten onder hem. Nog één oogenblik en zijn vijand had hem geworgd, doch gelukkig daagde er hulp op; eenige matrozen sprongen toe en rukten Koene achterover, die daardoor genoodzaakt was zijn offer los te laten. Bewusteloos zonk Hendrik neder, doch vóór dat zijn bewustzijn

hem verliet, zag hij nog hoe eene jeugdige dame met een kreet van ontsteltenis naar hem toesnelde en hem in hare armen opving.

Toen hij weder tot zich zelven kwam lag hij in eene nette kajuit; de kapitein, de gezagvoerder en de oom van Amalia omringden zijne legerstede en zagen met zichtbaar welgevallen den terugkeer zijner geestvermogens. Zij drukten hem na elkander de hand en de kapitein prees zijn gehouden gedrag zeer, noemde hem in de vleijendste bewoordingen hun aller redder en verzekerde hem in de toekomst eene eervolle belooning voor zijn *moed* en *beleid*. De heer, die hem vroeger zoo weinig genegen was, sprak even vriendschappelijk met hem en scheen te willen doen vergeten, wat er vroeger tusschen hen was voorgevallen. De blik van Hendrik dwaalde onderzoekend door het vertrek, doch hij zeide niet wat hij zocht. Hij had gehoopt de ranke gestalte van Amalia te zullen ontmoeten en hare oogen op hem gevestigd te zien. Helaas! hij moest zich bekennen, dat de liefde hem onwaarschijnlijke zaken deed hopen.

De doctor beval hem rust aan en de heeren lieten hem alleen, nadat de kapitein hem gezegd had, dat de schuldigen gevangen genomen waren en de rust aan boord geheel hersteld was.

Toen hij voor de eerste maal weder op het dek verscheen, ging er een luid gejuich te zijner eere op. Hij zag zich weldra omringd door zijne krijgsmakkers en de schepelingen en hij had werk al de handen te drukken, die hem werden toegestoken. Doch boven het gejuich, hoorde hij zich verwenschen en vervloeken, en toen hij het hoofd omwendde, zag hij eenige soldaten, aan handen en voeten geboeid en door eene wacht bewaakt, op het dek liggen. Zij schuddeden de vuisten tegen hem, dat de ijzers er van rinkelden, en Koene riep hem grijnslagchende toe:

„Wacht maar, verrader, wij zullen elkander wel nader spreken. Ik moet sterven, daar ben ik zeker van, doch uw dood is even zeker besloten. Kan ik u het staal niet in het hart jagen, dan zal een ander het doen; ik heb nog vrienden genoeg.”

Hendrik lachte met de bedreiging van den onmagtige en keerde zich van hem af, want de gezagvoerder wenkte hem onder de zonne-

tent en zeide, terwijl hij op Amalia en Sophia wees, die van hunne zitplaatsen oprezen:

„Hier zijn twee dames, die u hunnen dank willen betuigen, voor de dienst die gij ons allen bewezen hebt. Zonder u zouden wij welligt heden niet zoo rustig bij elkander zijn. Hier is mijne hand, kameraad.”

Wat de dames zeiden zullen wij in stilte voorbijgaan; genoeg zij het, dat Hendrik langdurig met haar sprak en toen hij afscheid van haar nam, gloeide zijn gelaat van gencegen. Zeker was er niemand aan boord, die zoo regt verheugd was als hij.

Eenige dagen later zeilde men Straat Sunda in en weldra ont-scheepten zich de troepen te Batavia. De oproermakers werden terstond aan de regterlijke magt overgeleverd en de overigen bij de verschillende corpsen ingedeeld.

Hiermede zouden wij kunnen besluiten, want ons doel was niet een aancengeschakeld verhaal, maar alléén eenige *schetsen* uit het leven der „kolonialen,” te leveren. Alléén willen wij er nog bijvoegen, dat drie jaren later eene advertentie in den *Java-bode* verscheen van den volgenden korten inhoud:

Gehuwd:

HENDRIK VAN DEN HAGEN,
Eerste luitenant der Infanterie
Ridder M. W. O.

en

Batavia.

AMALIA DE WEGE.

J. C. HOPMAN.

DE PLANTENTUIN TE LEIDEN.

Zeker is er geen schooner sieraad, waarmede de milde natuur onze aarde heeft getooid, dan het plantenrijk; het is dat, hetwelk de aarde bewoonbaar maakt niet alleen, maar hetwelk, door de eindelooze verscheidenheid van vormen, door de regelmatige en stelselmatige opklimming van het voor het oog onzichtbare individu tot den kolossus, schijnbaar te sterk voor de vernielende kracht des tijds, — die langzaam en ongemerkt alles sloopt en voor het oog althans vernietigt, maar juist op den patriarch van 't woud of van een landschap eene tegenovergestelde werking had, en hem in krachten winnen deed in stede van die af te nemen, — zooveel afwisselends, zooveel bekoorlijks bezit, dat zelfs het koudste gemoed zich bij wijlen gevoelig toont voor dat natuurrijk. Is het dus wonder, dat de mensch, die, omdat hij van al de schepselen de meest edele vermogens bezit, en voor de hoogste ontwikkeling vatbaar is, zich de natuur, d. i. al het overige geschapene, 't welk maar eenigzins binnen zijn bereik ligt, als 't ware toeëigent, ook niet draalde met het plantenrijk, 't welk zoo teregt den naam van 't kleed, den trots der aarde mag dragen, naar zijnen wil te rigten, en, voor zoover slechts doenlijk, aan zich ondergeschikt te maken; want inderdaad, hoeveel overdrevens deze uitdrukking schijnbaar ook moge aankleven, de mensch is hierin veel verder gegaan dan men oppervlakkig denken zou. Om dit te staven zouden we slechts behoeven te herinneren aan dat groot aantal planten, die, deels als voedselplanten, deels als dienende tot technische doeleinden,

worden verbouwd, en waarvan wel geen tiende gedeelte oorspronkelijk aan de landstreek toebehoort, waar zij nu om zoo te zeggen inheemsch geworden en dikwerf zelf verwilderd zijn. Wij hebben echter voor het tegenwoordige minder het oog op deze, dan wel op de planten in het algemeen, 't zij ze voedselplanten of geneeskrachtig zijn, 't zij ze grondstoffen leveren voor onze kleeding, of voor voorwerpen van kunst of weelde, 't zij van haar geen bepaald gebruik bekend is, en ze alleen worden beschouwd als behoorende tot den breeden kring der kruidkundige wetenschap, of wel door hare bloemenpracht of hare geuren bijdragen tot veraangenaming van ons leven.

Reeds van de oudste tijden af was het plantenrijk het voorwerp der bijzondere opmerkzaamheid, zoo niet van iedereen, dan toch van bijzondere en voor hunnen tijd verlichte personen, en dat kon wel niet anders, daar de natuur daarin krachten en eigenschappen heeft weggelegd, die deels hoofvereischen zijn voor dierlijke voeding in 't algemeen, en deels zoo krachtadig kunnen medewerken tot instandhouding, of wel, bij verstoring, tot herstel der gezondheid. De kennis dat er vele planten zijn die geneeskrachtige eigenschappen bezitten, is, gelijk men weet, geen product van latere beschaving, en 't zou niet mogelijk zijn met juistheid te bepalen wanneer men 't eerst op het denkbeeld is gekomen om daarvan tot zoodanig doel gebruik te maken; zelfs valt het niet te betwijfelen, dat dit teruggaat tot de vroegste tijden van de geschiedenis van 't menschdom. Deze aanwending toch is even natuurlijk als die van andere, of vaak ook dezelfde, planten tot onderhoud van 't leven als voedsel, en daar het in den mensch als 't ware ingeschapen is, om, bij storing van de geregelde verrigtingen der organen, bij ziekte, middelen aan te wenden tot herstel, behoefde hij de dieren slechts na te volgen om zich tot dat doel te bedienen van het plantenrijk; dat er trouwens geene hooge mate van beschaving noodig is om eene, zij het dan ook minder wetenschappelijke geneeskunde in 't aanzijn te roepen, bewijzen ons de onbeschaafde volken, die niet noodig hadden eerst kennis te maken met den meer ontwikkelden broeder, om op het denkbeeld te komen dat er planten zijn, die hem ter genezing kunnen dienen, en wier empirische geneeskunde vaak die van den wetenschappelijk geoefende beschaamt.

Dat men er, toen in Europa de beschaving zich nog slechts eenigermate deed gevoelen, dus op bedacht begon te worden, die planten, van welke men bij ondervinding wist dat ze in verschillende ziektegevallen dienst bewijzen konden en welke toen nog slechts die waren, welke in de meer onmiddellijke nabijheid in 't wild groeiden, te verzamelen en over te planten op eene plaats, die men uitsluitend tot dat doel bestemde, ligt voor de hand, te meer wanneer men er op bedacht werd de, hetzij door overleving, hetzij door eigen ondervinding opgegaarde kennis aan anderen mede te deelen; men was daardoor beter en gemakkelijker in staat, die mededeelingen door eigen aanschouwing op te helderen en zie daar reeds van zelf den grond gelegd van die inrigtingen, welke wij bij voortschrijdende beschaving en toeneming van kennis leeren kennen als kruidtuinen, of tuinen waar men zich bij uitsluiting bezig hield met de verzameling en kweeking van geneeskrachtige planten, die later aanleiding gaven tot het ontstaan van zoogenaamde plantentuinen, beter botanische tuinen, waar men zich ten doel stelt *alle* planten te verzamelen.

Zoo lang de wetenschappelijke ontwikkeling zich nog binnen enge grenzen beperkt zag, zoo lang de kennis van de verschillende rijken der natuur zich slechts weinig uitbreidde, was het reeds veel, wanneer men de geneeskrachtige planten, voor zoo verre men ze kende, verzamelde en op eene kleine oppervlakte vertegenwoordigd had; wij zouden ook veilig kunnen aannemen dat dit doel, te gelijker tijd de eerste aanleiding gaf tot die kunst, welke later en vooral in onzen tijd eene zoo verbazende uitbreiding heeft verkregen, namelijk de tuinbouw. Reeds toen toch heeft men moeten begrijpen, of door ondervinding geleerd, dat niet alle planten leven en groeijen kunnen onder dezelfde omstandigheden, en dat men, wilde men ze in 't leven behouden, de eene plant moest plaatsen in de schaduw, de andere meer blootgesteld aan de zonnestralen, de eene op eene vochtige, de andere op eene droogere standplaats, al naar zij in haren oorspronkelijken toestand voorkwamen.

De geneeskunde kreeg langzamerhand meer uitbreiding, en in die verhouding werd men ook met een grooter aantal planten bekend, in welker verschillende organen bestanddeelen waren weggelegd, die op het menschelijk ligchaam een' heilzamen invloed konden

uitoefenen; langzamerhand werd dat, wat tot nog toe slechts empirie was geweest, wetenschap in den zin waarin wij dat woord thans gewoon zijn te verstaan, en niet langer tevreden met de middelen, welke de hem omringende planten aanboden, liet de onderzoekende mensch zijnen vorschenden blik weiden over den oceaan, om uit de verst verwijderde oorden en geheel van de Europesche verschillende klimaten geneesmiddelen, en te gelijk ook de planten die ze leverden, over te voeren. Het onderzoek van 't plantenrijk werd op die wijze al langzamerhand eene studie, te omvangrijk om onafscheidelijk aan die der geneeskunde, waaraan zij oorspronkelijk haar bestaan te danken had, verbonden te blijven. De aandacht bleef weldra niet meer alleen op de voedsel en geneeskrachtige planten gevestigd met insluiting van al de anderen, maar men begon het plantenrijk meer zelfstandig en weldra stelselmatig te bestuderen en, niet tevreden met plantenverzamelingen alleen ten dienste der geneeskunde, ontstonden er ook verzamelingen waar de planten in 't algemeen als burgers werden opgenomen. Deze instellingen, thans algemeen bekend onder den naam van plantentuinen of botanische tuinen zijn het eigenlijk waarop wij thans het oog vestigen, om, na een algemeen blik op hun bestaan, hun doel en hun nut geworpen te hebben, den lezer uit te noodigen zich met ons in een' derzelve te begeven en ons op eene wandeling daarin te vergezellen.

Gelijk wij gezegd hebben gaat de geschiedenis van plantenverzamelingen tot de oudste tijden terug; anders is het met instellingen, die men planten- of botanische tuinen noemt. Wij kunnen dus vrijelijk dien ouden tijd daar laten, daar de tuinen, die toen bestonden, alleen betrekking hadden op geneeskrachtige gewassen of wel alleen lusthoven waren, waar dikwerf op buitensporige wijze der weelde werd geofferd.

Wij lezen dat reeds in 't begin der 14de eeuw in Italië door Math. Sylvaticus planten uit warmer hemelstreken werden gekweekt. In Venetië werd in 't jaar 1533 de eerste publieke inrigting van dien aard in 't wezen geroepen, welke echter alweder hoofdzakelijk de medicinale gewassen ten doel had. Van de zich daarin bevindende planten werden door Andreas Amadei zeer getrouwe afbeeldingen gemaakt, die thans aldaar nog voorhanden zijn. In 't begin der 16de eeuw kon men in Ferrara reeds verscheidene uitheemsche

gewassen aantoonen, en zelfs van eene inrigting voor de bewaring van planten, plantenkast genaamd, wordt daar melding gemaakt. In 1544 bezaten de steden Padua en Pisa plantentuinen, en in de eerste stad bevond zich toen reeds een professor in de kruidkunde. In Florence, Napels en Rome werden ze mede weldra opgericht en stonden onder hooge bescherming. In Frankrijk werd de eerste soortgelijke instelling te Montpellier, tegen het einde der 16de eeuw, door Belleval aangelegd, terwijl die te Parijs in 1597 door Robin in 't aanzijn werd geroepen en later, in 1635, meer bepaaldelijk als den *jardin des plantes* bekend is. In 1587 werd die te Leiden gevestigd, en van dat tijdstip af werden achtereenvolgend in ons land, zoowel als in andere landen, Engeland en voornamelijk Duitschland, een aantal soortgelijke inrigtingen daargesteld. Hoe verder de plantkunde als wetenschap hare grenzen uitzette, hoe meer hare kennis en de vruchten daarvan eenen heilzamen invloed bleken uit te oefenen op de maatschappij, des te meer uitbreiding werd er gegeven aan die verzamelingen, die 't steunpunt moesten wezen voor die wetenschap. Thans kunnen de meeste groote steden van Europa, vooral van het vasteland, op plantentuinen wijzen, waaronder er zijn die eene schier ongeloofelijke uitbreiding erlangden. Onder de voornaamsten in 't buitenland kunnen wij rekenen die van Weenen, Berlijn, te Kew, die van Parijs, Montpellier, St. Petersburg, Carlsruhe, Munchen, Dresden, en vooral in Duitschland een aantal anderen. In ons land hebben Leiden, Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Groningen botanische tuinen, terwijl te Haarlem en Middelburg nog eigenlijk gezegde medische tuinen gevonden worden.

Maar niet alleen in Europa, ook in andere werelddelen bestaan zulke tuinen, en wij mogen er op roemen, dat in onze Oost-Indische koloniën, namelijk te Buitenzorg, op 't eiland Java, een plantentuin door 't gouvernement is gesticht en wordt onderhouden, die door elken onpartijdigen vreemdeling als een der fraaisten wordt geroemd; voorts bestaan er te Calcutta, Madras, op Ceylon, terwijl die van Sydney mede zeer wordt geprezen. Wij zouden echter te wijloopig worden, wilden we eene opsomming geven van alle zoodanige inrigtingen, waarom wij, na eenige der voornaamste genoemd te hebben, dit als toereikende beschouwen.

Een plantentuin nu, in algemeene omtrekken, is eene inrigting

alwaar men zich ten doel stelt, alle planten, uit alle hemelstreken, te verzamelen en voort te kweken. Wij herhalen dat dit het doel is, ofschoon het voor de hand ligt dat het onbereikbaar is, vooral als men let op het ontzagchelijk groot aantal bekende planten en de ruimten welke daartoe noodig zouden zijn; daargelaten nog de daaraan verbonden kosten. Het is een vereischte, dat men er het plantenrijk van den geheelen aardbol vertegenwoordigd vinde, zoo na mogelijk in den natuurlijken toestand, zoodat ze der wetenschap tot onderzoek en toelichting kunnen dienen en tevens een denkbeeld kunnen geven van de vegetatie der geheele aarde.

Hieruit volgt reeds van zelf, dat men zooveel mogelijk de verschillende klimaten moet kunnen nabootsen, en dat men, wil men planten uit tropische landen in 't leven behouden, die niet kan blootstellen aan de wisselingen van ons klimaat. Hiertoe heeft men, gelijk ieder weet, kasten, welke men weder verdeelen moet in zoodanige waarin eene tropische warmte wordt onderhouden of die waarin 't steeds gematigd warm is; die, waarin de lucht steeds overvloedig met vocht is beladen of die welke drooger worden gehouden enz., daar het duidelijk is dat moerasplanten en die op hooge bergen groeijen, planten in dorre, drooge woestijnen of in digte tropische bosschen te huis behoorende, geheel verschillende eischen hebben; terwijl eindelijk de planten, welke daartoe geschikt zijn, aan den vrijen grond worden toevertrouwd.

Het nut der plantentuin is reeds menigwerf, uit verschillende oogpunten beschouwd, voldingend bewezen, en wordt trouwens door de uitbreiding derzelve over de geheele beschaafde wereld gestaafd. Ze zijn onafscheidelijk verbonden aan de beoefening der kruidkundige wetenschap, terwijl deze weder met de geneeskunde in een zeer naauw verband staat. Wil men echter nog een paar voorbeelden, die de laatste tijd heeft opgeleverd, dan behoeft slechts herinnerd te worden aan de kina en de vanielje; beiden, thans op 't eiland Java gekweekt, beiden aldaar ingevoerd door middel van onze plantentuin, beiden West-Indische producten, beloven eenmaal voor onze bezittingen een handelsartikel te worden, waarvan men het belang nu reeds begint te gevoelen. De vanielje toch, welke op Java uitmuntend slaagt, na de kunstmatige behandeling tijdens den bloei, om de vruchtzetting te hulp te komen, wordt thans daar met het

beste gevolg gekweekt en deze kultuur begint hoe langer zoo meer in uitgebreidheid toe te nemen. Is de vanielje een voornaam handelsartikel, van veel meer belang nog is de kina, welke mede door bemiddeling der plantentuin in ons land, sedert eenige jaren op Java ingevoerd werd en welker kultuur aldaar aanvankelijk uitmuntend slaagt. Wanneer men bedenkt dat de kinaboomen in Amerika met de meest laakbare zorgeloosheid worden verwaarloosd, zoo zelfs dat het, volgens geloofwaardige personen, welke die gedeelten van Amerika bepaaldelijk met dat doel doorreisden, te voorzien is, dat de tijd niet verre meer af te rekenen is, dat de productie daar zal moeten ophouden, — dan zal het noodeloos zijn te beweren van welk een belang het zal moeten worden, wanneer onze bezittingen dit onschatbare geneesmiddel zullen kunnen leveren. Eene weldaad zal dit zijn voor de maatschappij, eene bron tevens te meer van welvaart voor ons vaderland. Deze twee voorbeelden zijn gewis reeds toereikende, zoo er niet nog meerdere konden worden aangevoerd, om de bewering te staven, dat de botanische tuinen instellingen zijn, die niet alleen met wetenschap en beschaving in een naauw verband staan, maar ook eenen hoogst nuttigen invloed kunnen hebben en werkelijk hebben, op de materiële belangen van de menschelijke maatschappij.

Wanneer we een bezoek willen gaan brengen aan den botanischen tuin te Leiden, waartoe wij hopen weldra den Lezer uit te noodigen, dan vraagt men al ligt naar den oorsprong van den zelve en naar de geschiedenis er van, en wij gelooven het dan ook niet ongepast, alvorens dezen tuin in zijne bijzonderheden te leeren kennen, een overzicht te geven van wat zijne oprigting en verdere ontwikkeling betreft.

Uit hetgeen wij reeds boven hebben aangevoerd, betreffende de opvolgende oprigting van soortgelijke tuinen in Europa, blijkt, dat ons land hierin, niettegenstaande de knellende banden waarin het in de zestiende eeuw zuchtte, niet ten achteren is geweest en dat wapengekletter en krijgsgedruisch niet schel genoeg waren om de stem, die pleitte voor geestelijke ontwikkeling en maatschappelijke beschaving, te verdooven. Prins Willem I, de Vorst, om zijne vaderlandsliefde,

zijn heldenmoed en zijne maatschappelijke deugden door tijdgenoot en nakomeling met den naam van Vader bestempeld; de vorst die door wijs beleid en kracht van willen Hollands boeijen wist van een te rukken, de booze listen wist te ontzenuwen van hen die ons land belaagden; diezelfde vorst vergat, te midden van de moeilijkheden die de toca zoo zware staatszorgen met zich bragten, ook de hogere belangen van zijn volk niet, en deed, kort na den in de geschiedbladen van ons land zoo gewigtigen 3en October, den heuglijken dag van Leidens verlossing, na een beleg waarvan de bijzonderheden zeker wel steeds levendig zullen blijven bij het Nederlandsche volk, aan de Staten van Holland het voorstel tot oprigting eener Hoogeschool, waarbij zeker wel het meest de belangen der Hervormde godsdienst op den voorgrond hebben gestaan, terwijl tevens de stad Leiden door den vorst werd aangewezen als de hem daartoe geschiktst voorkomende plaats.

Hij wilde tevens hiermede dezer stad een blijk geven hoezeer hij genegen was haar te vergoeden wat zij ter wille van het vaderland kortelings had doorgestaan, en tevens eene belofte vervullen, aan hare inwoners gedaan, toen hij, twee dagen na het ontzet zich in hun midden bevindende, hun had beloofd, dat men hunne vaderlandsliefde en heldenmoed, hun en hunne kinderen gedenken zou 1).

Het voorstel vond bij de Staten zulk eene algemeene deelneming, dat bijna onmiddellijk met den Vorst de middelen werden beraamd om uitvoering te geven aan het plan, en dat ook hiermede een' bijna ongeloofelijke spoed is gemaakt blijkt hieruit, dat de dag der inwijding der nieuwe Hoogeschool weldra werd bepaald op den 8en Febr. 1575, en alzoo plan en uitvoering binnen den beperkten tijd van één jaar besloten lag.

Aanvankelijk mogt de Hoogeschool zich in geen grooten toevloed van kweekelingen verheugen; in het eerste jaar der oprigting namelijk waren slechts twee ingeschreven, het volgende jaar veertien, waaronder Joannes de Groot, vader van Huig de Groot, Justinus

1) Siegenbeek, *Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool*; waaraan vele hier voorkomende bijzonderheden der geschiedenis van de Hoogeschool en den kruidtuin zijn ontleend.

van Nassau, een natuurlijken zoon van Willem I, en Jacob van Marnix van St. Aldegonde, zoon van den beroemden staatsman Philips van Marnix van St. Aldegonde; in 1577 beliep dit getal zes en twintig en in het volgende jaar vijf en tachtig 1).

Was reeds terstond na de oprigting der Hoogeschool het plan tot rijpheid gekomen ter oprigting eener openbare bockerij, ook de behoefte aan eenen kruidtuin deed zich, vooral bij de toenemende uitbreiding van de beoefening der geneeskunde, weldra gevoelen, en op den 17 Maart van het jaar 1587 werd door de verzorgers der Hoogeschool bij de regering der stad aanzoek gedaan om de ledige gronden, welke achter het akademie-gebouw gelegen waren, tot het inrigten van eenen „Kruidhof” af te willen staan. Aan dit verzoek werd gereedelijk voldaan en weldra, nog voor het einde van het jaar, was aan dat plan uitvoering gegeven en bestond er eenen hof, zeker van een beperkt aantal planten voorzien, maar waardoor toch reeds in de toen bestaande behoefte werd voorzien. Het was Dirk Outgers Kluyt, toenmaals apotheker te Leiden, aan wien deze zaak ter uitvoering werd opgedragen, een man, die er te meer voor geschikt was, omdat hij toen reeds in zijn eigen' tuin zich onledig hield met het kweeken van geneeskrachtige gewassen niet alleen, maar ook van andere, meer zeldzame planten. Vriendschappelijke betrekking waarin deze stond tot Clusius, een der grootste plantkundigen van zijnen tijd, kwam hem bij deze bemoeijingen zeer te stade. Hij ging voort den tuin te verrijken, zooveel toen mogelijk was, tot aan zijnen dood.

De eerste Hoogleeraar, die de kruidkunde aan de Leidsche Hoogeschool onderwees, was Gerardus Bontius (Gerart de Bont), Hoogleeraar in de geneeskunde, aan wien op den 4den September des jaars 1587 dat onderwijs werd opgedragen, terwijl in 1589 de Amsterdamsche geneesheer Petrus Pauw, een ervaren genees- en kruidkundige, hem als buitengewoon hoogleeraar werd toegevoegd. Twee jaren later werd Dr. Bernardus Paludanus van Enkhuizen, die door zijne menigvuldige reizen en uitgebreide verzamelingen van naturaliën gunstig bekend was, naar Leiden beroepen, ten einde zich met

1) Siegenbeek, t. a. p. I. p. 31.

de zorg voor den plantentuin en het bijzonder onderwijs in de kruidkunde te belasten.

Met dat jaar 1591 zou dus moeten gerekend worden dat de kruidkunde als afzonderlijke wetenschap aan de Leidsche Hoogeschool werd opgenomen, terwijl zij vroeger slechts als een tak der geneeskunde zal zijn beschouwd. Het schijnt, dat men zich in Paludanus bedrogen had, want reeds den 12den Mei 1592, zien wij aan Petrus Pauw, in dat zelfde jaar tot gewoon hoogleeraar in de geneeskunde bevorderd, de zorg voor den Akademietaun opgedragen, met de bijzondere aanbeveling om alles bijeen te verzamelen, wat slechts eenigzins strekken kon tot verrijking van den tuin. Hoeveel belang reeds toen door de verzorgers der Hoogeschool in de kruidkundige wetenschap en tevens ook in den Akademietaun werd gesteld, blijkt ook hieruit, dat zij, nog niet tevreden met de zorg voor dezen laatsten aan Pauw te hebben opgedragen, een begeerigen blik sloegen op den beroemden Clusius, die, toen reeds in gevorderden leeftijd, ambteloos te Frankfort leefde. De vele pogingen aangewend om hem over te halen zich naar Leiden te begeven gelukten en, dat het hier wel hoofdzakelijk, zoo niet uitsluitend, de belangen van den plantentuin gold, blijkt voornamelijk hieruit, dat, bij het genot eener aanzienlijke jaarwedde, eene der conditiën was, welke men had gebezigd om hem te doen besluiten, dat hij niet verplicht was tot het geven van onderwijs. Nadat hij reeds in 't vorige jaar zijne belangstelling, 't zij door raad of door overzending van zaden had doen blijken, kwam hij in den herfst van 1593 te Leiden, alwaar hij onder den titel van professor honorarius de zorg voor den plantentuin op zich nam.

Charles de l'Escluse of Carolus Clusius, gelijk hij zich naar de gewoonte der geleerden van dien tijd noemde, was een man van groote bekwaamheid en tevens van Europesche vermaardheid. Hij werd in 1524 of 1525 te Atrecht geboren. Om zijnen grooten naam in de kruidkunde door keizer Maximiliaan II op zeer vercerende voorwaarden naar Weenen ontboden om aldaar het opzigt te houden over den plantentuin, bleef hij zelfs nog eenigen tijd onder zijnen opvolger Rudolph II. Eindelijk eene stille afzondering boven het hofleven verkiezende, vertrok hij naar Frankfort, om later nog zijne laatste krachten, maar ook tevens zijne rijke ondervinding, te wijden aan den kruidtuin der toen reeds vermaarde Leidsche

Hoogeschool. Na nog gedurende zestien jaren aldaar werkzaam geweest te zijn, overleed hij den 4 April 1609. Zijne buste versiert nog heden in den zomer den tuin en in den winter eene der kasten. Zijne werkzaamheid kon niet anders dan, vooral ook door zijne veelzijdige betrekkingen, eenen allergunstigsten invloed uitgeoefend hebben op den vooruitgang en de verrijking van de inrigting die hem was toevertrouwd geweest.

Het schijnt dat toenmaals, niet aan een' enkelen, maar aan meerdere hoogleeraren de belangen van den tuin zijn opgedragen geweest; immers wij vinden, dat, op den 10 Augustus 1598, door Curatoren, op aanraden van Clusius, een besluit werd genomen, waarbij aan de hoogleeraren Bont en Pauw, behalve het onderwijs in de kruidkunde, het toezigt over het onderhoud en de verzorging van den tuin werd opgedragen; vermoedelijk onder oppertoezigt van Clusius, die zich minder met de dagelijksche bemoeijingen, maar meer met de verrijking en uitbreiding er van zal hebben onledig gehouden; reeds in 1594, was Cluyt, waarvan wij boven hebben gesproken, aan Clusius toegevoegd geworden, wiens dood tot het evengenoemde besluit aanleiding gaf.

Op den 5den Februarij 1599 werd door Curatoren besloten tot het oprigten van eene „gallerij” waar men in den zomer zich tegen regen beschutten kon, en die tevens zou dienen om in den winter die planten, welke tegen de strengheden van ons klimaat niet bestand waren, te kunnen bewaren. Deze oprigting dus, welke in het volgende jaar, 1600, tot stand kwam, is het begin van het bouwen eener plantenkast. In het jaar 1601 werd door Pauw de eerste naamlijst der gewassen, te gelijk met eene beschrijving van den tuin, in het licht gegeven. De tuin moest toen, in de rigting van het oosten naar het westen, en dus van het Akademiegebouw naar de vest, 133 voet lang geweest zijn, bij eene breedte van 103 voeten, welke meting ten naastenbij overeenkomt met dat gedeelte, 't welk tegenwoordig ligt tusschen het Akademiegebouw en de door den tuin loopende Doelengracht; hij bevatte toen, naar de opgave van Pauw, 800 soorten van gewassen, welk getal aanhoudend door Clusius werd uitgebreid. Na den dood van Clusius bleef het toezigt geheel aan Pauw overgelaten, die tot aan zijnen dood, 1617, waardiglijk het voetspoor van Clusius drukte. Tot zijnen opvolger

in het kruidkundig onderwijs en het toezigt over den tuin, werd benoemd Aelius Everhardus Vorstius, geboren in 1565 te Roermond en sedert 1598 hoogleeraar in de natuurkunde aan deze Hoogeschool. Na zijn overlijden, 't welk in October des jaars 1624 plaats had, werd zijn zoon Adolf Vorstius in zijne plaats benoemd. Deze, in 1597 te Delft geboren, was, na een zevenjarig verblijf aan de Leidsche hoogeschool, op eene buitenlandsche reis te Padua tot doctor in de geneeskunde bevorderd, en, kort na zijne terugkomst, in 1624, tot buitengewoon hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden benoemd, en in het volgende jaar tot gewoon hoogleeraar bevorderd, wanneer hem tevens de belangen van den Akademiëtuin werden opgedragen. Hij overleed, na de Hoogeschool in 't algemeen en den tuin in 't bijzonder gewigtige diensten te hebben bewezen, op den 9 October 1663. Door hem is in 't jaar 1633 eene tweede naamlijst der planten uitgegeven, waaruit blijkt, dat het getal derzelve toen tot 1104 was vermeerderd; waarbij tevens eene lijst was gevoegd der inlandsche soorten, welke in de nabijheid van Leiden groeiden 1). Eenigen tijd na den dood van Vorstius werd het onderwijs in de kruidkunde en tevens het toezigt over den plantentuin opgedragen aan Florentius Schuyf, die, te Schiedam in 't jaar 1619 geboren, in 1664 tot hoogleeraar in de geneeskunde was benoemd en wien drie jaren later, dus in 1667, het professoraat ook in de kruidkunde werd opgedragen. Ook deze geleerde heeft eene naamlijst der planten uitgegeven, waaruit zou blijken, dat, in den tijd van zijn bestuur, het getal soorten met ruim 220 was vermeerderd. Na zijn overlijden, op den 5 September 1669, werden zijne betrekkingen opgedragen aan Arnoldus Sijen, geboren te Amsterdam, in 't jaar 1640, die geneesheer te Gouda was, alwaar hij zelf reeds eene verzameling van planten bezat, welke in dien tijd de algemeene opmerking verdiende. Deze man heeft, en door zijnen ijver en kunde, en door zijne veelzijdige betrekkingen, den tuin zeer gewigtige diensten bewezen. Hierbij kwam nog, dat in zijnen tijd eene algemeene zucht voor planten in Europa kenbaar werd. Ook hierin was toen ons vaderland niet ten achteren, en de steeds aanwak-

1) Wij hebben deze beide lijsten niet ter onzer beschikking, en geven dus de cijfers terug op gezag van Siegenbeek.

kerende koophandel, en daarmede gepaard gaande levendige scheepvaart, werkte toenmaals den invoer van vreemde gewassen hier te lande zeer in de hand. Schier geen schip verliet onze havens, waarvan niet de gezagvoerder den specialen last mede op reis kreeg, om, waar hij kon, planten, zaden of bollen meester te worden en mede te brengen. Hoewel die producten van dergelijke excursies meereendeels in handen kwamen van particulieren, werd veel er van toch aan den tuin der hoogeschool toegezonden, uit het loffelijke beginsel dat inrigtingen van algemeen nut, ook moeten worden voortgeholpen door wie daartoe slechts in de gelegenheid is; dewijl men dan te meer in de gelegenheid is zoodanige inrigtingen tot gedenkteekenen op te bouwen van nationalen roem. Ook te dier tijde ondernam de kruidkundige Herman, op raad van Sijen, eene reis van Batavia af door Indië, Afrika en Ceylon, ter vermeerdering van plantenkennis en het inzamelen van planten of zaden, 't welk mede, gelijk zich denken laat, zeer ten gunste van den Akademiëtuin was, vooral daar het aldaar aangevoerde, toevertrouwd aan de kunde van Sijen, niet verloren was. Dan, helaas, een man, zoo vol kunde en ijver, zoo nuttig in zijne betrekkingen, moest reeds op acht en dertigen jarigen leeftijd der natuur den tol betalen; hij overleed den 21 October 1678, na een roemvol en nuttig leven. Kort hierop werd door Curatoren besloten den toen op Ceylon vertoevenden reizenden Herman in zijne plaats te beroepen, terwijl voor de tijdelijke waarneming, daar zijne afwezigheid nog twee jaren duren zou, de Amsterdamsche geneesheer Petrus Hotton, onder den titel van gewoon hoogleeraar, werd benoemd. In 't begin van Augustus des jaars 1680 aanvaardde Herman de hem opgedragen betrekkingen. Herman was een der uitstekendste kruidkundigen van zijnen tijd, die niet alleen zijne onvermoeide zorgen wijdde aan de belangen van den tuin, maar die, door zijne rijpe ervaring, op zijne reizen verkregen, en zijne bekendheid allerwege, te meer berekend was om den bloei dier inrigting te bevorderen. Dat de berigten, die dienaangaande bewaard bleven, waarheid behelzen, blijkt ook voornamelijk hieruit, dat, terwijl het getal planten in 1681 reeds 1537 bedroeg, dit getal, blijkens zijnen catalogus, in 1687 uitgegeven, reeds tot 3029 soorten opgeklommen was; zelfs is die catalogus, behalve met een aantal beschrijvingen, ook met zeer vele voor dien

tijd zeer goede afbeeldingen verrijkt. Dit boek wordt zelfs thans nog meermalen door buitenlandsche geleerden aangehaald. Zeker is dat aantal planten, in zoo korten tijd bijeenverzameld, voor dien tijd, toen de toestellen van overvoer zeker veel te wenschen hebben overgelaten, groot te noemen; toch gelooven wij, dat zijne voorgangers door Siegenbeek wat te veel in de schaduw gesteld zijn, wanneer hij zegt 1) dat aan hem met regt den lof toekomt van, in een zoo kort tijdsbestek, ter verrijking van den hof meer te hebben toegebracht, dan zijne voorgangers in den tijd van ruim honderd jaren hadden kunnen doen. Ons komt het althans zoo voor, daar hier vooral dient te worden gelet op de omstandigheden waaronder hij leefde, werkte en de middelen, die hem ten dienste stonden en aan zijne voorgangers ontbraken. Zooveel is nogthans zeker dat Herman een van die mannen is geweest aan wie de tuin veel te danken had. Hij zorgde voor het bouwen van kasten of bewaarplaatsen voor planten, onderhield eenen geregelden ruilhandel en correspondentie en deed in den tijd der akademische vacantiën, reizen door de verschillende deelen van Europa, met het doel om langs dien weg meer en meer den akademietuin te verrijken. Hij overleed den 25 Januarij 1695, in den ouderdom van circa 55 jaren.

Paulus Herman was in 't jaar 1646 te Halle in Saksen geboren, en was reeds van zijne kindschheid af met eenen bijzonderen ijver voor de plantkunde bezield. Ter beoefening daarvan bezocht hij de beroemdste Hoogescholen van Europa, waarbij natuurlijk die van Leiden niet werd vergeten. Na in 1670 te Padua tot doctor in de geneeskunde bevorderd te zijn en Italie doorreisd te hebben, begaf hij zich andermaal naar Leiden; zijn groote roem als natuur- en plantkundige gaf aanleiding, dat hij, zoo als boven vermeld is, door de Hooge Regering met eene reis naar Indie, Afrika en Ceylon werd belast.

Nog in hetzelfde jaar, geen vier maanden na het overlijden van Herman, den 9 Mei, benoemden Curatoren in zijne plaats den reeds boven vermelden Petrus Hotton, die, voor Herman's terugkomst van Ceylon, reeds gedurende twee jaren met de zorg voor den akademietuin was belast geweest, en daarbij den hoog-

1) t. a. p. II. bladz. 70.

sten lof had ingeoogst. Sedert, naar Amsterdam vertrokken, was hij daar aan den vooruitgang van den Amsterdamschen plantentuin werkzaam geweest, wat hem mede tot aanbeveling strekte. Hotton drukte waardiglijk het voetspoor van zijnen beroemden voorganger, en zeker moet het niet eene zijner minst gewigtige bemoeijingen geweest zijn, dat hij groote verbeteringen aanbragt in de rangschikking der planten in den tuin; eene verbetering, die zelf bij Boerhave zeer hoog stond aangeschreven. Hij was den 18 Junij 1648 te Amsterdam geboren en overleed te Leiden den 10 Januarij 1709.

Het was de beroemde Hermannus Boerhave, die op den 11 Maart deszelfden jaars het toezigt over den akademietuin, te gelijk met het hoogleeraarsambt in de genees- en kruidkunde, aanvaardde. Eene uitvoerige biographie te geven van dien grooten geneeskundige ware hier welligt even overbodig als doelloos; wij vergenoegen ons dus met aan te stippen, dat hij den laatsten December 1668 te Voorhout geboren werd; aanvankelijk voor de godgeleerde studiën bestemd, nam hij later echter die der geneeskunde, waartoe hij zich meer geroepen gevoelde, op. Na in 1693 tot doctor in die wetenschap te Leiden bevorderd te zijn, oefende hij haar aldaar verscheidene jaren uit, alwaar toen zijne kennis en kunde weinig schijnt gekend of geacht geweest te zijn. In 1701 werd hij aangesteld tot lector in de geneeskunde, terwijl, in 1703, Curatoren, door den algemeenen roep zijner bekwaamheden daartoe gedrongen, besloten tot eene verhooging zijner jaarwedde, gepaard met de toezegging om hem bij de eerst voorkomende gelegenheid tot hoogleeraar te bevorderen, mits hij de hoogeschool niet verliet. Na zes jaren wachters mogt hij zich in 1709 daarmede verheugen, terwijl hem in 1718 mede het onderwijs in de scheikunde werd opgedragen. In 1729 besloot hij, om zijnen gevorderden leeftijd, afstand te doen van het onderwijs in de kruid- en scheikunde, terwijl hij dat der geneeskunde bleef volhouden tot kort voor zijn overlijden, 't welk op den 23sten September 1738 plaats had „en zoo algemeenen rouw verwekte, als zelden door enig afsterven veroorzaakt werd.” Zeker is Boerhave een der uitstekendste mannen geweest, die zich de belangen van den akademietuin hebben aangetrokken. Reeds in 1710, dus een jaar na zijne benoeming, gaf hij eene naamlijst der toen daarin gekweekte planten uit, vervolgens, in 1720, eene

tweede, zeker veel verbeterde en vermeerderde, welke in 1727 herdrukt werd. Deze laatste uitgave ligt voor ons, en, hoewel wij op 't oogenblik de uitgave van 1720 niet kunnen raadplegen, lijdt het geen twijfel, dat ook deze laatste uitgave weder een grooter plantental bevat, terwijl deze catalogus zoowel wat uitvoerigheid als wat keurigheid van druk en platen betreft, nog thans als voorbeeld zou kunnen dienen. Hij bevat niet minder dan 4000 soorten. Gedurende twintig jaren was Boerhave aan den tuin verbonden, in welken tijd, en door zijne publicatieën, en door zijne Europesche vermaardheid, de roem van den tuin, door Herman vooral reeds zoo zeer bevestigd, ongemeen werd uitgebreid; zoo zelfs, dat hij in 1720 aan Curatoren de verzekering geven kon, dat de kruidtuin der Leidsche Hoogeschool in geen opzigt voor eenigen anderen ter wereld behoefde onder te doen.

Nadat Boerhave zich van het onderwijs in de kruidkunde had moeten ontlasten, werd dit op zijne aanbeveling in 1729 opgedragen aan Adrianus van Roijen, geboren te Leiden den 11 November 1704, die drie jaren later tot gewoon Hoogleraar in de genees- en kruidkunde werd benoemd.

Van Roijen mogt het genoegsmaken van onder zijn opzigt den tuin merklijk te zien vergrooten, een wensch reeds vroeger door Boerhave geuit. In het jaar 1736 namelijk werd een aantal van niet minder dan honderd kleine huisjes, staande tusschen de westelijke grens van den tuin en de stadswallen, aangekocht en afgebroken en deze ruimte aan den tuin getrokken, die zich dus nu uitstrekte tot bijna aan den tegenwoordigen cingel. Aan die uitbreiding moet wel behoefte zijn geweest, als men let op het groot aantal planten, welke toen werden gekweekt en op de bekrompen ruimte waarover men tot hiertoe te beschikken had. Had deze uitbreiding eene verschikking der planten ten gevolge, zoo was men nu te beter in de gelegenheid om de nieuwe wijze van rangschikken, kortelings door Linnaeus openbaar gemaakt, alhier in toepassing te brengen, waaraan door van Roijen werd gevolg gegeven, waarna hij de resultaten hiervan in eenen nieuwen catalogus, in 1740, in 't licht gaf. Nadat hij in 't jaar 1754 zijne betrekkingen had nedergelegd, om in zijne rust nog de Muzen te dienen, werd zijn zoon David van Roijen, te Leiden geboren, tot zijn opvolger benoemd. Wij vinden niets opmerkenswaardigs vermeld gedurende het tijdvak dat

deze met het opzigt was belast; alleen dat ook in dien tijd de tuin aanmerklijk verrijkt werd. In 1786, op zijn verzoek eervol ontslagen, werd tot zijn opvolger benoemd Sebald Justinus Brugmans, een man, aan wiens naam een onsterfelijke roem verbonden is.

Siegenbeek volgende, nemen wij hier de hoofdpunten uit zijne biographie op. Brugmans werd geboren te Franeker den 24 Maart 1768, en in 1786 van de Franeker Hoogeschool, alwaar hij hoogleraar in de natuurlijke wijsbegeerte was, als zoodanig naar Leiden beroepen, welken post hij den 28 October van dat jaar aanvaardde. Den 18 Junij van het volgende jaar aanvaardde hij het hem toen opgedragen hoogleeraarsambt in de natuurlijke historie; in 1791 werd hij benoemd tot lid der geneeskundige faculteit en in 1800 nam hij ook het onderwijs in de scheikunde op zich. Na eene reeks van jaren der Hoogeschool tot nut en een harer grootste sieraden geweest te zijn, overleed hij, na eene ziekte van weinige dagen, den 22 Julij des jaars 1819.

Brugmans is zonder tegenspraak de man geweest, die zich jegens den akademietuin hoogst verdienstlijk heeft gemaakt; zijn groote invloed, dien hij zoo juist van pas en ten nutte der aan zijne zorg toevertrouwde inrigting wist aan te wenden, was daarbij gewis van onberekenbaar belang; maar ook zijn onvermoeiden ijver en rusteloze werkzaamheid hebben tot de verbetering van den tuin hoogst gelukkig bijgedragen. Hem namelijk mogt het gelukken den tuin die uitgebreidheid te geven, die noodig was, zoo tot het behoorlijk plaatsen der planten als om er een meer waardig voorkomen aan te schenken. Hij zag zijne pogingen dan ook gunstig bekroond, toen, in 1816, door de beschikking des Konings, en onder medewerking zoowel van het stedelijk bestuur als van dat der Hoogeschool, de middelen werden beschikbaar gesteld tot slooping van een gedeelte der stadswallen en een aantal huisjes, waardoor eene vergrooting van den tuin plaats had, gelijk men vroeger niet had gekend, en die, onder de goede leiding van Brugmans, op de nuttigste wijze werd aangewend. Nog staat het een gedeelte van het tegenwoordig personeel van den tuin levendig voor den geest, hoe de vlijtige man ginds en herwaarts liep, zelf waar 't noodig was de hand uitstekende en schier van ochtend-, middag- noch avondrust wist, alvorens hij zijn plan zou hebben voltooid

De planten werden gerangschikt naar het toen door Persoon gewijzigde stelsel van Linnæus, wandelpaden werden aangelegd, zoo als zij zich grootendeels nog thans daar bevinden, voor de verbetering of opbouw van de noodige kasten werd gezorgd, maar ook de verrijking door planten niet vergeten. Den hoogsten lof mogt hij dan ook inoogsten, hoewel zelfvoldoening wel zijne waardigste belooning zal geweest zijn voor de zoo voortreffelijk volbrachte taak, want de Hoogeschool bezat thans niet alleen eene inrigting van 't hoogste nut, maar haar was ook een sieraad geschonken, 't welk tevens voor ingewijden en oningewijden groote waarde had. Jammer dat hij zelf zoo kort genot hebben mogt van wat hij had gewrocht, daar hij ongeveer een jaar na de voltooiing er van door den dood werd opgeroepen. Zijne buste moge steeds in den tuin eene blijvende herinnering zijn aan den grooten en verdienstelijken man, en, kan zij in 't vervolg niet meer staan op de plek, die de laatste zijner bemoeijingen was, en waarvoor hij naar men wil eene bijzondere liefde had, daar, door de thans plaats gehad hebbende bouwing, dat gedeelte is ingenomen in 't belang eener andere nuttige wetenschap, de sterrekunde, zij zal toch altijd een der schoonste monumenten zijn van de geschiedenis van den tuin.

De door den dood van Brugmans opgevallen betrekking van Hoogleeraar in de kruidkunde, waaraan steeds het toezigt over den plantentuin verbonden was, zou, naar den algemeen uitgedrukten wensch, worden vervuld door den vermaarden natuuronderzoeker Reinwardt. Deze echter, toen, gelijk wij aanstonds vermelden zullen, afwezig zijnde, werd, ter tijdelijke vervulling in 't kruidkundige vak benoemd de Hoogleeraar in de ontleedkunde G. Sandifort, die tot het begin van 't jaar 1823, dus ongeveer vier jaren, zorgde niet alleen voor den geregelden gang van zaken, maar ook bijzonder voor 't geen door Reinwardt voor den tuin werd overgezonden, totdat eindelijk deze laatste zelf, op den 3den Mei 1823, de hem opgedragen betrekkingen aanvaardde. Eenige bijzonderheden betreffende het leven van dien waardigen man, dien we zelf nog persoonlijk mogten leeren kennen en hoogachten, zullen hier wel niet misplaatst zijn 1).

1) Wie meer bijzonder met hem wil bekend worden, leze het door het Koninkl. Instif. voor taal-, land- en volkenkunde uitgegeven werk: *Reis naar het Oostelijk*

Caspar George Carl Reinwardt werd den 3 Junij 1773 te Luttinghausen (district Lennep, in Pruisen) geboren. In 1787 begaf hij zich naar Amsterdam, naar zijnen broeder, alwaar hij, als apothekersleerling, zich oefende in de natuurkundige wetenschappen. Strijd tusschen stoffelijke behoeften en een vasten wil om zich te bekwaamen maakten hem zijne studiën zwaar en in de stille nachtelijke uren moest hij zich lichamelijke rust ontzeggen, om, bij zelf bekostigd kaarslicht, aan zijnen lust tot studie te voldoen, daar des daags hem de gelegenheid daartoe grootelijks ontbrak. Onder het bijwonen van de lessen in de kruidkunde, toenmaals te Amsterdam door den hoogleeraar G. Vrolik gegeven, en zeker ook door het vaak bezoeken van den beroemden plantentuin aldaar, wakkerde zijn lust voor de plantkunde aanhoudend aan. Op den 11 Junij 1800 werd hij te Harderwijk als hoogleeraar in de kruidkunde beroepen en, na tot doctor in de natuurlijke wijsbegeerte en geneeskunde bevorderd te zijn, aanvaardde hij dat ambt den 10 Junij des volgenden jaars, met eene redevoering *over de geestdrift waarmede de beoefenaars der Natuurlijke Historie en bijzonder der Kruidkunde voor hunne studiën bezielde zijn*, welke wordt geroemd als een meesterstuk van stijl. Toen, in 't jaar 1808, door den broeder des Franschen keizers, Koning Louis, te Soestdijk eene menagerie werd opgericht, ontving Reinwardt namens den koning de uitnoodiging, daarvan de directie op zich te nemen en werd hij ook op den 28 Julij van dat jaar benoemd tot directeur *du Jardin du Roi*. Nadat deze menagerie van Soestdijk naar Haarlem en van daar weder naar Amsterdam was verhuisd en eindelijk koning Louis zelf door zijnen broeder was teruggeroepen, omdat hij, naar de meening van dezen laatsten, met de Hollandsche lucht wat veel sympathie voor de Hollandsche natie had ingeademd, werd Reinwardt den 1 Junij 1810 benoemd tot buitengewoon hoogleeraar in de scheikunde en artsnijbereidkunst en gewoon hoogleeraar in de natuurlijke historie aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam.

Op den 15 Januarij 1815 werd hij, nadat men zich vooraf had ver-

gedeelte van den Indischen Archipel, door C. G. C. Reinwardt, uit zijne nagelaten aantekeningen opgesteld en met een levensberigt en bijlagen vermeerderd door W. H. de Vriese, Hoogleeraar aan 's Rijks Hoogeschool te Leiden, met 19 platen. Amsterdam, Fr. Muller, 1858.

zeker dat hij zich dit zou laten welgevalven, door den Souvereinen Vorst geroepen om de heeren Elout, van der Capellen en Buyskes, onderanderen ook belast met de overneming van onze O. I. bezittingen, als natuurkundige naar Oost-Indië te vergezellen, welke expeditie den 29 October in zee stak, terwijl aan Reinwardt als teekenaar de heer A. J. Bik werd toegevoegd en later in Indië de heer A. Payen, terwijl nog de heer W. Kent, hortulanus te Harderwijk, met hem ging, om hem in 't verzamelen en bereiden van naturaliën behulpzaam te zijn.

Het ligt niet in ons plan, en staat ook in geenerlei verband met ons onderwerp, hem in Indië op den voet te volgen. Integendeel 't is voldoende hier te herhalen, dat hij met bijna ongelooflijken ijver daar bezig is geweest, gelijk zijne veelvuldige betrekkingen aldaar dan ook voldoende bewijzen. Hem was echter, naar het oordeel van desbevoegden, te veel op de schouders geladen; zijne werkzaamheden liepen te veel uit elkander dan dat het hem mogelijk ware geweest, bij de talrijke bemoeijingen welke bijna elke zijner betrekkingen met zich bragten, met een bepaald vak zich bij uitnemendheid bezig te houden. Veel deed hij daar voor de kruidkunde, waarvan onder anderen 's lands plantentuin te Buitenzorg getuigt, die, onder het bestuur van den baron van der Capellen, door Reinwardt werd opgericht, welke instelling van zoo weldadigen invloed was en bij voortduring, ja, bij uitnemendheid, nog is voor de Nederlandsche kruidtuinen, daar van uit dien tuin, door de zorg van den kundigen en ijverigen tegenwoordigen Hortulanus Teijsmann, steeds nieuwe en zeldzame planten naar Nederland worden afgezonden.

Reinwardt's zending, welke aanvankelijk op twee of uiterlijk op vier jaren was bepaald, werd op zijn verzoek verlengd tot op het einde van 1821, in welken tusschentijd hij, ter vervanging van Brugmans, tot hoogleeraar te Leiden beroepen was. Na den 31 October des jaars 1822 in Nederland teruggekeerd te zijn, nam hij in Mei daaraanvolgende de zorg van den tuin op zich, welks belangen hij met lust bleef voorstaan, niettegenstaande zijnen moeilijken gang, tot hij in het jaar 1845, door zijnen vergevorderden leeftijd, gevoegd bij een gebrekkelijk ligchaam, de noodzakelijkheid gevoelde zich de noodige rust te vergunnen. In Junij van 't jaar 1851 mogt

hij de feestelijke herinnering viere van den dag waarop hij voor een halve eeuw het hoogleeraarsambt te Harderwijk aanvaardde en een aantal belangstellende vrienden vierden dat feest met hem, terwijl hem door hen en vele zijner vroegere leerlingen bij die gelegenheid een gouden gedenkpenning werd aangeboden, prijkkende aan de eene zijde met 's mans beeldtenis, en aan de andere zijde een toepasselijk opschrift dragende. Op den 6 Maart 1854 eindigde hij een tachtigjarig en werkzaam leven. Reinwardt was beziel met eene vurige liefde voor het plantenrijk en dus ook inzonderheid voor den tuin en heeft gewis daaraan meer goed gedaan dan men algemeen veronderstelt; hij werd voor het onderwijs in de kruidkunde en in zijne betrekking tot den academietaun opgevolgd door den hoogleeraar W. H. de Vriese, destijds belast met diezelfde functiën aan het Athenaeum Illustre te Amsterdam, vroeger geneesheer te Rotterdam en lector in de kruidkunde aan de klinische school aldaar. In den loop van 't jaar 1857 door de Hooge Regering belast met eene wetenschappelijke zending naar Java, vertrok deze hoogleeraar daarheen in October van dat jaar, met het doel om na eene afwezigheid van drie jaren het gewoon hoogleeraarsambt en de directie van den academietaun weder te aanvaarden. Tot buitengewoon hoogleeraar in de kruidkunde en ter voorziening in de directie van den tuin, werd toen benoemd de heer W. F. R. Suringar, met welke mededeeling wij tot op het tegenwoordige oogenblik zijn genaderd.

Wij hebben kortelijk de geschiedenis nagegaan van den academietaun, van zijne oprigting, weinige jaren na de vestiging der Hoogeschool af, en hebben hem leeren kennen als een gebouw aan welks opluistering kundige bouwmeesters, gedurende meer dan derdehalve eeuw hebben gearbeid; wij hebben de ervaring opgedaan, dat aan zijne geschiedenis de namen verbonden zijn van mannen, die als sterren blonken aan onze Hoogeschool, en haar maakten tot een der grootste lichtbakens op het veld van wetenschap; met ijzeren wil en volhardende vlijt hebben ze soms hunne beste krachten aangewend om dien tuin te maken tot wat hij op den tegenwoordigen tijd is en nog altijd wordt hij in den vreemde met lof genoemd. Waren de krachten van ons land niet berekend om bij

de ongehoorde uitbreiding, welke de plantenkultuur in de laatste jaren vooral heeft gekregen, gelijken tred te houden met andere groote Staten, die sommen ten beste hadden en nog hebben voor 't bouwen van ééne plantenkast, die ons ongeloofelijk schijnen, — getuigen de tuinen te Kew, te Petersburg en in den laatsten tijd ook die van Berlijn, — men heeft daarom toch ook hier niet stil gezeten, en veilig mag gezegd worden dat elk jaar zich kenmerkt door vermeerdering van het plantengetal. Hiertoe geven voornamelijk aanleiding de zeer uitgebreide betrekkingen met alle soortgelijke binnen- en buitenlandsche instellingen en het geregeld aanvoeren van Java door den heer Teijsman, Hortulanus te Buitenzorg, van planten uit onze hierin vooral zoo rijke bezittingen in den Indischen Archipel. Het is ook bijzonder de directie der Nederlandsche Handelmaatschappij, die hierin krachtadig de hand leent, door vrachtvrijen overvoer te verleenen voor de kisten, waarmede die voorwerpen heen en terug worden verzonden; zonder die hulp toch ware het bijna ondoenlijk die zendingen zoo veelvuldig te doen zijn. Inderdaad, ware het niet dat men aan zekere ruimten gebonden was, 't zou tegenwoordig niet onmogelijk zijn om het plantengetal in zeer korten tijd te verdubbelen, zoo wel met zeldzame tropische planten als met die uit minder warme hemelstreken en, konden hier die middelen worden aangewend, welke de naburige groote Staten der plantkunde ter beschikking stellen, men zou welligt hier te lande nog betere gegevens hebben om die instellingen een grootscher karakter te geven dan ergens elders.

TREURIG LOT VAN EENIGE SCHIPBREUKELINGEN.

Het is een eigenaardig kenmerk van onzen, gelijk van elken fel bewogen tijd, dat de stroom der openbare gebeurtenissen de aandacht afhoudt van bijzondere voorvallen, die, in andere tijden voorgevallen, niet zouden hebben nagelaten, de aandacht meer dan in 't voorbijgaan te boeien en langer en ernstiger het onderwerp zouden hebben uitgemaakt der gesprekken. Zoo waren voor eenige weken aller blikken geslagen op die gedeelten der openbare nieuwsbladen, waar bijzonderheden werden medegedeeld nopens de vreeselijke ramp der Capelsche stoomboot op den jongsten noodlottigen tweeden Pinksterdag. Zoo diep was de indruk dien het in ons land ongehoorde verschijnsel — eene stoomboot vergaan, immers bijna al de schepelingen omgekomen, op een binnenwater — maakte op elk die de treurnare vernam, dat ieder er over verontwaardigd was, dat zoo iets *kon* plaats hebben in een land van geregeld toezigt op middelen van vervoer. Er bleek nu, dat dit toezigt of niet genoeg bestond, of met gewetenlooze ligtzinnigheid werd veronachtzaand; en velen twijfelden er met ons niet aan, of de versehe indruk van zoo droevig een ramp zou maatregelen in het leven roepen, bij welke het publiek niet zou kunnen blootstaan voor zulk rockeloos spelen en spotten met menschenlevens; maatregelen die, goed en flink, zonder gezeur en kleingeestigheid gehandhaafd, veiligheid zouden verschaffen aan den reiziger. Bij wet of bij besluit, bij reglement of bij politieveror-

dening — om 't even; maar iets moest, zoo dachten wij en velen met ons, worden gedaan om zoo veel 't binnen menschelijke magt is zulke treurtooneelen te voorkomen. En wat heeft men vernomen? . . . De concessie tot de vaart is ingetrokken en de boot ligt buiten dienst — ziedaar alles! En de golven van het Hollandsch Diep hebben zich uitgespreid over de slagtoffers, of ze later aangespoeld aan den oever, en de eerste levendige indruk is verdrongen door andere golven op den hevig bewogen stroom des tijds — en er is niets, niets ter wereld gedaan om eenen roekeloozen scheepskapitein te beletten, menschenlevens op te offeren aan zijne dwaze eerzucht.

De smartelijke indruk van dat gebeurde leidde de pen af, reeds in den aanhef van regelen, uitgaande van de opmerking, dat bijzondere voorvallen, hoe ontzettend ook, slechts voor eene korte wijl de aandacht afleiden van den grooten stroom der wereldgebeurtenissen. Zoo was het — om slechts van zeerampen te spreken — voor weinige jaren met de ramp van de *Hendrika*, dagen het voorwerp van aller, weken van veler, maanden van sommiger gesprek, nu slechts eene enkele maal meer opgehaald; zoo was het voor een jaar met de deerniswaardige geschiedenis der bemanning van de Belgische *Constant*.

De dagbladen hebben omtrent dit laatste slechts eenige algemeene berigten medegedeeld. Wij zien ons in de gelegenheid, ze met ettelijke bijzonderheden aan te vullen, gelijk deze in der tijd uit den mond van den wakkeren kapitein zelven zijn opgeteekend. Daarbij onthouden we ons van jagt op het nog ijselijker maken van het in zijne eenvoudigste voorstelling reeds te overijselfijke. 't Is niet om te schokken en effect te maken, dat we schrijven; alleen om eene merkwaardige schipbreuk en hare gevolgen meer in bijzonderheden te verhalen, dan zij waarschijnlijk aan de meesten onzer lezers zal bekend zijn.

Het was op Vrijdag den 18 December 1857, dat de koopvaardijbrik *Constant* de reede van Antwerpen verliet, om, bemand met 18 koppen, onder bevel van den gezagvoerder Uyttenhoven, koers te zetten naar Australië en van daar naar Manilla. Na eene vrij voorspoedige reis liet de brik het anker vallen voor Sydney, van waar het schip den 15 Junij 1858 vertrok. Vier weken later, den 12 Julij,

op 6° à 7° noorderbreedte en omtrent 154° oosterlengte, ruim 4 ure in den morgen, kreeg het schip op eens eenen hevigen stoot, en weldra bleek, dat het verzeild was op een koraalrif, op geene zeekaart aangeteekend. Zulke koraalriffen, de fundamenten voor toekomstige eilanden, zijn voor den zeeman vreeselijke voorwerpen. Door onnoemelijk veel koraaldieltjes van den bodem der zee opgetrokken, maken zij, nabij de oppervlakte des waters gekomen, eenen metaalharderen, met ontelbare scherpe pennen bezetten ringberg uit, binnen welken zich een waterbekken bevindt, dat, in den loop der eeuwen met de overblijfselen van zeedieren en zeegewassen opgevuld, van lieverlede een eiland wordt, welks plantengroei ontstaat door zaden en wortels, die de zee aanvoert of die met de uitwerpselen van zeevogels op den nieuwen bodem worden nedergelegd. Zulke eilanden, bij ontelbare menigte in den grooten oceaan verspreid, blijven uithoofde der koraalklippen vaak gevaarlijk om te naderen; maar zoo lang het nog alleen riffen zijn, in 't geheel niet of slechts bij de ebbe bloot komende, — wee het schip dat er op stoot; het is eene wisse prooi der vernieling. Want indien al de scherpe koraalspitsen het niet zoo doorboren, dat het terstond lek wordt en na weinig tijds zinkt, raakt het zoo tusschen de tallooze koraaltakken verward, dat het er met geene menschelijke magt is af te brengen.

Dat was ook het ongelukkige lot van de *Constant*. Reeds een half uur na het stooten was het lot van den bodem beslist en de koopvaarder aan eene geheele vernieling prijs gegeven. De toestand der bemanning was hoogst beangstigend. Wel was het aanstonds beslist, dat het schip moest worden verlaten en aan de golven prijs gegeven; maar men was ver van elke bewoonde kust, en hetgeen misschien nog meer te duchten was, de eilanden in dien verbazend grooten Indischen Archipel ten noorden van Nieuw-Holland, worden bewoond door wilden, tot de meest woeste en wreede bewoners der aarde behoorende. In allerijl werd besloten de drie sloepen te water te laten en ze te bevrachten met de scheepspapieren, levensmiddelen, waarnemings-instrumenten, zeekaarten en de noodzakelijkste kleeding. In minder dan een uur was dit alles bewerkstelligd en waren de sloepen gereed. De groote sloep werd bemand met 8 koppen, de middelbare en de kleine of

giek ieder met 5. Er stond op dat oogenblik reeds 7 voet water in het ruim van het schip. Doch weldra een nieuwe ramp. De middelste sloep, in welke de kapitein zich bevond, stootte tegen het rif en sloeg aanmerkelijk beschadigd om, waarbij de daarin geborgen levensmiddelen te loor gingen. De schepelingen op dat gedeelte van het rif, dat bij ebbe boven water kwam, geworpen, kwetsten zich de voeten erbarmelijk aan het scherpe koraal en hadden veel moeite om de sloep te herstellen, waartoe zij zelfs hunne laarzen in de gaten stoppen moesten. Intusschen waren zij in het waterbekken binnen het koraalrif geraakt en eerst des anderendaags konden zij er uit komen. Met moeite naderden zij het schip en hadden het geluk, nog eenige levensmiddelen te redden. Maar de twee andere sloepen waren hun uit het gezigt geraakt, en ofschoon de ongelukkigen een hemd aan een riem gebonden ophieven, vruchteloos; hunne lotgenooten waren verdwenen. Doch den volgenden morgen vonden zij tot hunne onuitsprekelijke blijdschap hen terug op een klein, onbewoond koraal-eilandje, waar zij een paar honderd kokosnoten plukten en uit holle boomstammen een weinig versch water verzamelden, dat echter zeer slecht en vol insecten was.

Na de beschadigde sloep zoo goed mogelijk hersteld te hebben, verdeelden zij de levensmiddelen over de twee grootste naar het aantal manschappen in iedere; de kapitein plaatste zich in de groote barkas, met acht zijner matrozen en drie negers, die hij, op de reis naar Australië drie man door den dood verloren hebbende, te Sydney had aangeworven; de eerste stuurman met vijf man gingen in de zoo goed mogelijk herstelde andere barkas. Beide vaartuigjes konden zeil voeren, waartoe men nog in allerijl het noodzakelijkste had medegenomen. Zonder iets bijzonders te ontmoeten, bragten zij aldus op zee eenige dagen door. Op den 17 Julij in den voormiddag zagen zij een klein eiland in het Zuid-Oosten; zij trachtten er te landen, vooral omdat het hun aan versch water begon te ontbreken, daar de voorraad, hoe zuinig ook rond gedeeld, begon ten einde te loopen, zoo zelfs dat ieder man slechts twee glazen per dag meer bekomen kon. Maar de branding was zoo sterk, dat zij van hunne poging moesten afzien. Veel hadden zij te kampen met onweders en stormvlagen, die de brooze vaartuigjes telkens, vooral des nachts, dreigden omver te werpen. Twee dagen later gelukte

het aan zeven der manschappen, zwemmende den oever te bereiken en met lijnen de sloepen zoo nabij den wal te brengen, dat, hoewel met veel gevaar en moeite, eenig drinkwater aan boord te krijgen was; een schat, zoo welkom! Want, om eene uitdrukking van kapitein Uyttenhoven zelve te bezigen, de dorst, die zij leden, was zoo hevig, dat ieder hunner zich zonder bedenking een vinger zou hebben laten afhouden voor eene ruime teug water. En dit was nog slechts een klein begin hunner ellende!

Met de inwoners van het eiland schijnen onze schipbreukelingen niet in aanraking gekomen te zijn; althans het verhaal van den kapitein, dat bij het opstellen van dit stukje voor ons ligt, maakt daarvan geen melding. Het zegt alleen, dat het eiland, waar zij den 20 Julij water innamen, Hogoleu heet en behoort tot de Hogoleu- of Roug-eilanden, een groep, die wij op geene ter onzer beschikking staande kaart hebben aangetroffen, doch die vermeld moet worden door den vermaarden reiziger Dumont d'Urville, wiens reisverhaal wij echter niet bij de hand hebben. De schipbreukelingen melden alleen, dat zij door eenige kano's, elk met twee of vier inlanders bemand, vervolgd werden, doch ijlings de vlugt namen, meer bevreesd voor die wilden, dan voor de gevaren op zee. En voorwaar, de ongelukkigen moeten wel reden gehad hebben om eene ontmoeting met die inlanders te schuwen; want hoe gaarne zouden zij er zich anders van levensmiddelen hebben voorzien, daar het eiland eene menigte kokosboomen droeg en zij zoo weinig voorraad meer hadden, dat het rantsoen op eene halve scheepsbeschuit voor ieder per dag bepaald was. Trouwens, bij eene herhaalde poging om levensmiddelen te bekomen, op een der eilanden, den 28 Julij, bleek de vijandige gezindheid der inlanders. Een der negermatrozen had het gewaagd, aan land te gaan en eenen kokosboom te beklimmen, ten einde vruchten te plukken, toen een wilde eene werpspies naar hem wierp. Gelukkig miste hij; de matroos greep de spies en slingerde haar met kracht naar den inlander, die daarop de vlugt nam, maar weldra terugkeerde met eene menigte anderen, die zich in kano's wierpen en de vaartuigjes vervolgden, welke, nadat de negermatroos gelukkig aan boord was geraakt, slechts met inspanning van alle krachten ontsnapten. Honger en dorst waren de vreeselijke vijanden, met welke de ongelukkigen eenen strijd hadden te strijden, die

hun echter toen nog min verschrikkelijk moet hebben toegeschenen dan in de handen der inlanders te vallen, die hen trouwens misschien onmiddellijk zouden hebben gedood en verslonden.

Onder die omstandigheden verviel van lieverlede geheel het ontzag, dat de schipbreukelingen tot nog toe voor hunnen kapitein hadden gehad. Alles werd bepaald bij meerderheid van stemmen, en 't was die meerderheid, welke de doodstraf zette op het wegnemen van een der weinige beschuiten, die hun nog restten. Een vierdepart van zulk eene beschuit was het dagelijksch rantsoen voor ieder, en omdat het onmogelijk was, eene beschuit zoo in vieren te verdeelen, dat het eene stukje niet een paar kruimels grooter was dan het andere, werd er omgestaan wie ieder stukje hebben zou. „Wij waren,” schreef later de kapitein, „als van het verstand beroofd, en het vreeselijkst oogenblik van elken dag was dat, waarop na de ronddeling de telkens meer wegkrimpemde voorraad werd weggeborgen, en wij de onweerstaanbare kwelling moesten ondergaan, het eten te zien bergen, woedend van den honger.”

In het laatste, den 30 en 31, van Julij en de eerste dagen van Augustus kregen zij veel onweder met regen. Ofschoon de ongelukkigen daardoor wel eenig drinkwater bekwamen, maakte echter de omstandigheid, dat zij aanhoudend doornat waren, de meesten zoo ziek, dat zij het bijna niet konden uithouden. Eene nieuwe ramp maakte hunnen toestand nog ondragelijker; eene ramp, waarvan het walgelijke nog door het kwellende wordt overtroffen. Eene ontelbare menigte ongedierte begon hen te plagen; wemelende in het ongekamde hoofdhaar en den ongeschoren baard — de ongelukkigen hadden niets om zich te reinigen! — wisten zij somtijds niet waar zich te bergen, en in hunne wanhoop waren zij nu en dan genoodzaakt, het hoofd te houden in den rook, bijna in de vlam van brandend hout; een middel, dat echter weinig hielp, daar het ongedierte verbaasd vermenigvuldigde. Gerusten slaapgenoot niemand, en zonderling, verhaalt kapitein Uyttenhoven, „is het, dat niet zelden vijf of zes dagen verlieden zonder dat de slaap, die anders zoo magtig, zoo overweldigend op het menschelijke ligchaam werken kan, mij overviel.” „Doch ook indien iemand onzer in slaap viel,” zoo verhaalt hij er bij, „was het ontwaken verschrikkelijk, want bijna zonder uitzondering droomden wij aan

te zitten aan eenen overvloedigen maaltijd en alles te nuttigen wat slechts het ligchaam kon voeden en den smaak streelen. Het was om wanhopig te worden, als men te midden van die droomen ontwaakte om het akelige van de wezenlijkheid des te meer te gevoelen.”

Gedurende de geheele eerste helft van Augustus hield het noodweder aan. „Ieder oogenblik” — wij deelen wederom de eigene woorden van den kapitein mede — „zagen wij te gemoet, weg te zinken in de diepte des oceaans. Het eene oogenblik wiegelden onze vaartuigjes op den rug van vreeselijke golven, het andere werden wij als nedergesmakt in de diepte. Het scheen ons onmogelijk, dat de barkassen weêrstand konden bieden aan het geweld van storm en golfslag. Wij allen hielden ieder oogenblik voor ons laatste. Wij namen van elkander afscheid onder merg en been doordringende kreten en omhelsden elkander met de waanzinnigheid der wanhoop. Die nog 't moedigste waren, beklaagden hunne bloedverwanten, beroofd als zij door den ellendigen dood van man en vader zouden zijn van al het noodige en ter prooi aan armoede en ellende. De geest kwijnde weg onder eene onbeschrijf bare ligchaamszwakheid.”

Het werd de 26 Augustus. Honger en dorst zijn onbeschrijfelijk. De kleine barkas, beter zeilende dan de groote, wil de andere verlaten. De stuurman, aldaar — in naam nog slechts! — bevel voerende, weigert op vasten toon, den kapitein en de overige lotgenooten te verlaten. Hij is eindelijk genoodzaakt, in de groote barkas over te gaan; de vijf matrozen in de kleine ontvingen hun aandeel in den nog voorhanden zijnden voorraad, eenige wapenen en een der zeevaartkundige werktuigen. Zij zetteden koers vooruit en waren weldra uit het gezigt. Men heeft niets meer van hen gehoord.

Den volgenden dag kregen onze ongelukkige zwervelingen de Pellew-eilanden in het gezigt. Deze groep is de westelijkste van die uitgestrekte eilanden-wereld, welke zich uitstrekt ten zuidoosten van de Philippijnsche Eilanden en ten noorden van Nieuw-Guinea, en die onder den algemeenen naam van de Carolinen bekend is. De Pellew-eilanden worden bewoond door menschen van het Maleische ras. Zeer verschillend zijn de berigten der reizigers aangaande hen. Terwijl Morell hen hoogelijk prijst, plaatst Dumont d'Urville hen op eenen zoo lagen trap, dat zij in verdierlijking nog beneden de Nieuw-Hollanders zouden staan. Zeker

is het, dat zij aanhoudend oorlog voeren onder elkander en dat zij als stoute en wreede zeeroovers de schrik zijn van allen, welke die zeeën bevaren; maar of zij nu zóó onmenschelijk, of zij menscheneters zijn, althans of het landen van ongelukkige schipbreukelingen op hunne eilanden voor dezen zoo noodlottig zou geweest zijn, dat men, liever dan het te beproeven, den wissen hongerdood op de golven in de kaken liep — de rampzaligen moeten het zich aldus hebben voorgesteld. Althans, zich te zwak gevoelende en te uitgeput, om wederstand te kunnen bieden aan den minsten aanval, waagden zij de landing niet. Het verhaal waaruit wij het onze ontleenen, geeft daaromtrent geene genoegzame opheldering; maar Uyttenhoven en zijne lotgenooten moeten zich het lot, dat hun van de eilanders te wachten stond, al zeer vreeselijk hebben voorgesteld; althans zij waagden zich niet aan de Pellewers, hoewel tot het uiterste van honger en ellende gebracht. Hunne schoenen en kleederen waren voor het grootste gedeelte verslonden, zelfs hadden zij beproefd, splinters hout van het vaartuig te kaauwen en te eten, ja hunne uitwerpselen. . . . .

Afgrijselijker echter nog is het besluit, dat zij den 1 September namen — eener hunner te dooden en zich te voeden met zijn vleesch. Toen het eerst tot dit afschuwelijk uiterste besloten was, waren zij voornemens, door het lot het slagtoffer te laten aanwijzen. Maar bij nadere raadpleging begrepen zij, dat het lot ook op den kapitein of den stuurman kon vallen. En ofschoon de ondergeschiktheid, als gezegd, zich niet kon handhaven te midden van zulke akelige ellende, toch beseften zij, dat, indien de eenigen werden omgebracht, die kennis van werktuigen en middelen tot plaatsverkenning hadden, de hoop moest worden opgegeven om immer eene veilige haven te bereiken. Ook waren er onder de matrozen die gehuwd en vaders waren; de eene uitzondering stond hier nevens de andere; en om al deze redenen (indien men in eene zoo afgrijselijke zaak van redenen mag spreken) besloten zij, eenen der drie te Sydney aangeworven negers op te offeren. Deze man heette Brandally Cussam. Hij was niet in staat om iets te doen en wist ook van niets; hij was dus den overigen eigenlijk enkel tot last. Doch hoewel het akelige besluit om hem te dooden en zijn vleesch te eten den 1 September genomen werd, bleef de

uitvoering nog tot den 5den achter. Afschuw van de zaak en de overweging, dat zij in den weg waren van de schepen, naar China of Japan bestemd, hield de doodende hand nog terug van het hoofd des ongelukkigen negers.

Bijkans weigert de pen, het huiveringwekkende tooneel te beschrijven. Wij nemen de korte, maar vreeselijke uitdrukkingen van den kapitein zelven hier weder over. Na onbeschrijfelijke angsten had het treurtooneel eindelijk plaats en op den 5den September 's morgens voor het opkomen der zon, werd Brandally Cussam gedood. Zes mannen wierpen zich onvoorziens op den ongelukkige; een der beide andere te Sydney met hem aan boord gekomen negers sneed hem het hoofd af; maar het mes was niet scherp genoeg om het nekbeen door te snijden, zoodat er te midden van het bloedblad moest omgezien worden naar een ander middel om het hoofd van den romp te scheiden. Dit werd verrigt met eene zaag en het hoofd van den neger vervolgens in zee geworpen. De honger was tot eene allerverschrikkelijkste waanzinnigheid gestegen en het was alsof woede zich van de rampzaligen meester maakte, toen zij het bloed zagen. Zij gaven zich den tijd niet om het afschuwelijke voedsel te koken of te braden, maar verslonden het rauw. Toen al het vleesch weg was, betwistte men elkander de beenderen van den neger, die bij het lot werden verdeeld. De honger was slechts half verzadigd.

Drie dagen later toefde hen eene allersmartelijkste teleurstelling — zij zagen een schip. Gedurende de eerste oogenblikken was niemand van blijdschap in staat eenig geluid te geven; slechts hingen aller bliken aan het punt, waar zij een zeil ontwaarden. Zij waanden zich behouden — maar het schip verdween en vruchteloos waren al hunne pogingen om hun vaartuig te doen opmerken. Men had twee roeiriemen aaneengebonden en bovenaan flarden van kleederen gebonden als een noodvlag. Het schip was groot en bevond zich op eenen afstand van 4 Engelsche mijlen — anderhalfuur gaans. „Of het schip ons ongelukkigen gezien heeft kunnen wij niet zeggen” schrijft de kapitein, en wij vergeven aan zijnen hartverscheurenden toestand dezen bitteren trek; want men kan de mogelijkheid niet onderstellen dat een schip in volle zee een dusdanig teeken boven eene sloep zou zien en niet bijdraaien. Genoeg —

het schip deed het niet en vervolgde zijnen weg. Onmogelijk is het de wanhoop, de waanzinnigheid der ongelukkigen te beschrijven, toen zij zagen, dat het schip zich verwijderde en verdween. Op dat oogenblik hieven allen eenen allerontzettendsten jammerkreet aan. Vruchteloos! Kermende vielen zij, uitgeput en radeloos op den bodem van het vaartuigje neder.

„Op den 14 September” — wij laten weder den kapitein zelve spreken —” hadden honger en dorst weder eene aan waanzin grenzende hoogte bereikt. Een tweede slagtoffer werd uitgekozen en ditmaal een der andere negers, Juan Ignatio. De ongelukkige zat in eene sluimering, leunende tegen den mast der barkas. Een der matrozen, bij meerderheid van stemmen aangewezen tot uitoefening der verschrikkelijke daad, laadt een pistool, mikt op het slagtoffer, wendt het hoofd af, trekt — maar het wapen weigert. Het ketsen van het slot doet den neger ontwaken. Hij slaat de oogen op, ziet het pistool op zich gerigt en springt op om zich over boord te werpen. Maar op datzelfde oogenblik gaat het schot andermaal af en doorboort hem het hoofd. Onder den uitroep: „*Santa Maria!*” zinkt hij levenloos ineen. De broeder van den kapitein, een der ongelukkige schipbreukelingen, voegt er bij: „nog hoor ik dat akelige: „*Santa Maria!*” en ik zal het nimmer, nimmer vergeten.”

Een gedeelte van het vleesch des negers werd terstond, nog druipende van bloed, verslonden. Het overige werd gekookt over een vuur, dat de rampzaligen middel hadden weten te vinden om op hun vaartuigje aan den gang te houden. Doch het afschuwelijke voedsel werd verderfelijk voor de zwervelingen; want bij genoegzaam allen ontstond een ontzettende loop, en allen waren op het punt van te komen.

Vier dagen later, den 18 September, naderden zij de kust van Nieuw-Guinea. Zij vingden veel visschen, ter grootte van een haring, die zij raauw opaten. Den 21 bevonden zij zich onder den wal. Op den middag zagen zij de Papoea's (inlanders), gewapend met pijl en boog, benevens kleine strijdbijlen. In weerwil van die dreigende teekenen besloten zij aan land te stappen. In de barkas konden zij het niet langer uithouden en hun einde scheen nabij. Zij waren tot een uiterste gebragt, dat hun den dood van de hand der Papoea's wenschelijker maakte dan langer blootgesteld te zijn aan een langzaam sterven op zee.

Intusschen, de inlanders deden hun geen het minste leed. Integendeel; zij voorzagen hen van een weinig levensmiddelen en ruilden eenen grooten schotel rijst tegen eenige kleedingstukken. Vier dagen bleven zij aldaar. De Papoea's waren getatoëerd, en met verbazing zagen zij, dat een hunner een gebed in de Hollandsche taal om den hals had hangen. Met vele beloften bewogen de schipbreukelingen eenige Papoea's om hen met hunne praauwen te vergezellen naar Dorei, de havenplaats van geheel Nieuw-Guinea, waar kapitein Uyttenhoven, uit aanmerking van het gemelde gebed in de Hollandsche taal, vermoedde dat wel Nederlandsche lieden of betrekkingen zouden te vinden zijn. Uitnemend kwam hem echter reeds spoedig na de eerste landing zijn ridderkruis der Leopolds-orde te stade. Hij hing het aan een zijden lint om den hals en gaf te kennen, dat dit een *Bintank* (een eerbewijs) was, hem door den koning der Nederlanden geschonken. Een gelukkig toeval wilde, dat juist ook het inlandsche opperhoofd, de sultan van Tidore of Tedore, een dergelijk „*Bintank*” van onzen koning had ontvangen. Voor de Papoea's, die zeker niet ver zijn in de heraldiek, was er geen onderscheid te zien tusschen den Nederlandschen Leeuw of de Eikenkroon, en de Leopolds-orde. En zoo bezorgde het ridderkruis aan Uyttenhoven eene diepe vereering en uitstekende ontvangst bij den Sultan, die hem in zijne woning huisvestte en het noodige verschafte om Dorei te bereiken. De arme, uitgeputte schipbreukelingen kwamen aldaar den 29 September aan, werden er door Nederlandsche zendelingen uitnemend onthaald en liefderijk verpleegd. Aldaar namelijk bevinden zich twee zendelingen-werklieden, met name Oltow en Geissler, derwaarts gezonden door de bemoeijingen van den predikant O. G. Heldring. Nadat zij alzoo van lieverlede weder bijgekomen waren, konden zij den 11 April 1859 van Dorei vertrekken. Zij bedienden zich daartoe van eene praauw, hun door tusschenkomst der zendelingen bezorgd. Van hun verblijf te Dorei wordt mede melding gemaakt in eenen brief, voor eenigen tijd van de hand der echtgenoot van den zendeling Oltow in ons vaderland aangekomen.

Het is ons oogmerk niet, hen verder te volgen op eenen togt, die tot 1 Junij duurde, eer zij te Ternate kwamen, waar zij door den Nederlandschen resident Bosscher met de meeste voorkomend-

heid werden behandeld. Een hunner, de scheepsjongen Crabeels, was op de reis van Dorei naar Ternate aan de gevolgen van het uitgestane leed bezweken; een ander, zekere Dua, bleef in dienst bij den resident op Ternate; de overigen scheepten zich den 13 Junij in op de poststoomboot naar Soerabaija, vanwaar de kapitein en zijn broeder op een koopvaardijship de reis naar Amsterdam aannamen. Aldaar den 21 October des vorigen jaars in welstand aangekomen, vertrokken zij den volgenden dag naar hunne woonstad Antwerpen. Het is uit den mond van Uyttenhoven zelven, dat het eenvoudige verhaal is opgeteekend van lotgevallen, die het penseel van opsiering niet noodig hebben om het gemoed te vervullen met deernis voor zoo ontzettende rampen.

Dat de Nederlandsche naam op het afgelegen Nieuw-Guinea met eere genoemd wordt, heeft de vaderlandsche lezer gewis niet zonder regtmatige vaderlandsche fierheid uit het laatste gedeelte van het verhaal vernomen.

O., 27 Julij 1860.

HENDRIK VAN BRAKEL.

AANTEEKENING.

1) Dorei, de voornaamste of eigenlijk eenige havenplaats van Nieuw-Guinea, ligt op omtrent $1\frac{1}{2}$ graad zuiderbreedte, aan het noordwestelijkste gedeelte der Geelvinksbaai, die een noordwestwaarts gelegen schiereiland van het groote eiland zelf afscheidt. Er wordt een vrij levendige handel, van Ternate uit, op deze plaats gedreven. De in den tekst genoemde zendingen zijn er in Februarij 1855 gekomen. Zij worden onderhouden door het Genootschap voor in- en uitwendige zending te Batavia. In het eerst hadden zij met vele moeilijkheden te kampen en leden daarbij veel door ziekte, het gevolg vooral van groote inspanning. Gunstiger zijn de latere berigten, ook omtrent den ingang, dien zij bij de bevolking vinden. Die berigten worden meest gevonden in Helderings Tijdschrift *de Vereeniging*, waar ook, in het nummer van December 1. l., bladz. 417, de brief voorkomt, in welken de echtgenoot van Oltow gewag maakte van het verblijf der schipbreukelingen te Dorei.

EEN KUNSTENAAR UIT DEN TIJD VAN KAREL DEN STOUTE. (*)

I.

De zilveren helm.

In de laatste helft der vijftiende eeuw stond te Antwerpen, in de Huidvettersstraat, eene woning in welker gevel een blinkende helm prijkte. Als de voorbijganger een blik wierp door de geopende bovendeur of de kleine vensterruiten, zag hij eene menigte zwaarden, spiessen, harnassen, helmen, en niet minder ijzeren voorwerpen van huiselijk- en handwerkgebruik. Het was de werkplaats van Matsijs den smid, die dat ambacht in zijnen geheelen omvang uitoefende, en wiens naam, door de deugdzaamheid zijner rustingen en de net- en fijnheid van voorwerpen, die sierlijkheid vereischten, alom was bekend. Hoewel er in de strijdlustige dagen van Karel den Stoute verscheiden wapensmeden binnen de poorten van het bloeiende Antwerpen woonden, was de eerlijke, kloeke, vrolijke Matsijs toch de trots zijner gildebroeders.

„Eere, wien eere toekomt,” zeide men; „Matsijs is de beste meester van ons gild; niet slechts komen de kunstigste dingen uit zijne handen, ook uit het fijnste staal weet hij even goed geduchte wapens te hameren, als zijn vijand er eene wonde meê te slaan.”

*) Bijzonderheden omtrent den hoofdpersoon van ons verhaal, vindt men onder anderen in: Immerzeel, *Levens en werken der Nederlandsche en Vlaamsche kunst-schilders* enz. en Johanna Schoppenhauer, *van Eyk und seine Nachfolger*.

Dit laatste had Matsijs inderdaad meermalen bewezen, toen hij onder de wapenknechten diende van Filips van Bourgondië.

De smid uit den „zilveren helm” was een man van reusachtigen lichaamsbouw en groote spierkracht. In zijne smederij heerschte steeds eene drukke, vrolijke bedrijvigheid. Met opgestroopte mouwen werkten een zestal stevige gezellen aan de zijde des meesters, wiens zware stem allen overstemde als zij bij het aambeeld onder het tikkend of dreunend geluid der hamers lustige liedjes zongen, op forschon toon, waarvan de ruiten in het lood rinkelden. Dikwijls werden zij in hunnen luidruchtigen kout of gezang gestoord, als een lans-knecht binnentrad, die aan wapen of arborst iets te herstellen had, een edele hoofdman, die eene nieuwe rusting verlangde, of straks een poorter, die voorwerpen van vreedzamer aard had te maken.

Onder dergelijke drukte, die met den eersten morgenstraal begon en duurde tot de kerkklok heiligavond klepte en Matsijs met zijne knechts vlugtig zich kruisten en baden, gingen de dagen der week spoedig voorbij, en als dan de zaterdagavond was gekomen werd de werkplaats opgeruimd en de vloer door de leerjongens aangeveegd. Ieder ging nu waar hij wilde; eenige knechts naar de „gouden druif,” eene taveerne in de nabijheid, om hun pint bier te drinken, terwijl de andere knechts den meester volgden naar het huisvertrek en zich in koude dagen welbehagelijk onder den grooten schouw zetteden bij het vlammend en knetterend vuur, waar de eiken disch met bierkan en kroezen, die zelden op Matsijs tafel ontbraken, werd heengeschoven. Dan luisterden zij naar de onderhoudende vertellingen des meesters, die menigen veldtogt had mede gemaakt en dus menig avontuur wist te verhalen. Nog twee personen behoorden tot dien huiselijken kring, namelijk: Barbara, Matsijs huisvrouw, met haar zacht, vroom, ootmoedig gelaat en haar lieveling Quentin, het eenig kind van dit echtpaar, een zestienjarig jongeling, die de zachtheid der moeder scheen geërfd te hebben, en met zijn fijn, teeder, maar toch bloeiend gelaat, door lange blonde lokken omgeven, en zijne zachte blaauwe oogen, het sterkst contrast met zijnen vader vormde. Menigmaal zat de knaap, als de vader van de woeste tooneelen van den krijg verhaalde, op prenten te turen of in een boek te lezen, want op eene school der minrebroeders had hij lezen en schrijven geleerd. Zijn wat tere

ligchaamsbouw was de oorzaak, dat hij nog geene plaats aan het aambeeld had ingenomen. Barbara had dit met al haren invloed tegengehouden, tot groote blijdschap van Quentin; want de tengere knaap had, tot verdriet zijns vaders, volstrekt geen lust in het smidsambacht. Dit maakte den meester erg bekommerd; ook de fijnheid en teêrheid van 's jongelings gestel gaf hem zorge. Hoe zouden die dunne vingeren, aan die eener jonge maagd gelijk, met eere den zwaren hamer voeren? Hoe die juffersgestalte zich kunnen krommen onder honderdpondige ijzervrachten? Hoe die droomerige en peinzende geest, die slechts vermaak had in rijmkens en prenten, zich voegen tusschen de vrolijke gezellen? Overigens moest hij erkennen, dat de jongen een goed hoofd bezat, vaardig om vele schoolsche dingen te begrijpen, die hem en zijne Barbara te hoog waren, en dat hij verwonderlijk schoone rijmkens wist voor te lezen en figuren te teekenen en in het ijzer en hout te graveren. Dit laatste was nu wel goed, maar het andere mogt wenschelijk zijn voor een rethorijker, een schilder, een geleerde, — voor een toekomstigen smid had hij liever krachtige spieren, stevige knokkels en de geschiktheid gezien, om duchtig te leeren zingen en drinken, en op zijn tijd eens te „bakkeleijen” met wie hem te na kwam. Niets van dit alles was bij Quentin te vinden; 't was al aan hem zacht en teeder. Wel bezat hij moed, en de toorn deed soms zijn oog fonkelen, doch slechts als hij buiten zich zelve was door lange terging, of als hij een ander onregt zag doen, dan ontzag hij niets om voor hem in de bres te springen; maar op den duur was hij al te toegevend, hij had „geen haar op de tanden,” te weinig van het ijzer en staal, waarmede hij zou moeten omgaan. Het was Matsijs eenige hoop, dat bij zijn stamhouder, als deze eenmaal aan zijne zijde aan het aambeeld stond, die tengere leden zich wel tot die noodige hardheid en kracht zouden ontwikkelen en zijn geest wel genoeg van de medgezellen en krijgslieden zou aannemen, waarmede hij dagelijks in aanraking zou komen. Nimmer was het bij meester Matsijs opgekomen, zijn zoon in een ander beroep te plaatsen. Eens had Barbara hem voorgeslagen van Quentin een schilder te maken, maar toen had hij geantwoord: „mijne lieve huisvrouw, ik wil gaarne, als ik kan, doen wat uw hart begeert; maar nooit zal mijn eenige zoon

eene andere handtering dan zijn vader hebben. Ik ben een smid, mijn vader en grootvader waren smeden, en ook mijn zoon wordt een smid. Mijne voorvaders zouden zich omkeeren in hun graf, als eenmaal de „zilveren helm” uit mijn gevel werd genomen en hun nazaat, in stede van wakker den hamer te roeren, ging kladden op het doek.” Moeder en zoon wisten na deze woorden maar al te goed, dat het voornemen van den smid onveranderlijk was als het Evangelie, en durfden het dan ook niet weerstreven. Barbara zocht haren lieveling te troosten en te verzoenen met het denkbeeld, dat hij in het ambacht van zijnen vader zou treden, en Quentin nam, uit liefde voor zijne moeder, den schijn aan, of hij gelaten berustte in hetgeen niet was te veranderen; maar ongezien stortte hij menigen stillen traan, en ging voort met boeken te lezen, en vooral met heiligenbeelden, die hij magtig kon worden, na te teekenen, of tooneelen en toestanden zijner verbeelding met de pen op het papier een zichtbaren vorm te geven. Overigens was Quentin niet nutteloos in huis; want menige kleine handreiking deed hij zijne moeder; voor zijnen vader hield hij aanteekening van hetgeen op de smederij niet vergeten mogt worden, en schreef somwijlen brieven aan koop- of edellieden en krijgsoversten, waaronder Matsijs dan zijne naanteekening stelde in de gedaante van een reusachtig kruis. Het gelukkigst was Quentin echter als hij in stilte op zijn zolderkamertje met zijne teekeningen bezig was, of zich verdiepte in het *Boersken van den Houte*, van Maerlant, dat hij van pater Johannes, den capucijnmonnik, een neef zijner moeder, die hen somwijlen bezocht, had ten geschenke ontvangen. Dan las hij met luide stem, op een toon vol uitdrukking en gevoel, — zoodat de knechten, als zij hem toevallig eens hoorden, verbaasd stonden over de geleerdheid en zeldzame gaven van den toekomstigen meester van den „zilveren helm.”

Zoo gingen een paar jaren voorbij. Met zijn achttiende jaar nam Quentin den hamer op, en sedert gevoelde hij zich zeer ongelukkig. Al die grove handenarbeid mishaagde hem en viel hem daarom dubbel zwaar. Hij zou er onder bezweken zijn als zijn vader hem op aandrang van Barbara, niet wat had ontzien. Slechts dan werkte hij met lust, als somwijlen een stuk besteld werd, bij welks vervaardiging kunst en smaak te pas kwamen. In dit deel van

zijn werk maakte hij verbazende vorderingen en overtrof hij weldra zijnen vader. Eens werd door de regering te Antwerpen eene ijzeren pomp besteld, die zeer kunstig en prachtig moest zijn, en in de nabijheid van Onzelvevrouwen-kerk de straat zou versieren. Quentin ontwierp de figuren en het bloemwerk, die het bovengedeelte tot een kunststuk moesten maken. Op den top teekende hij den Romeinschen held Brabo, dien hij wilde voorstellen als of hij de hand van den reus Russ'druon in de Schelde wierp. Aan dat werk besteedde hij al zijne bekwaamheid als teekenaar, en voerde toen met groote zorg het plan in ijzer uit, terwijl het grovere door den meester en de gezellen werd vervaardigd; en zoo wèl mogt hij slagen, dat de geheele stad, als uit éénen mond, de prachtige pomp bewonderde en prees, en zelfs nog ten huidigen dage is dit pronkstuk de trots der Antwerpenaren.

Men kan zich voorstellen hoe Matsijs nu met zijn zoon tevreden was, en wat hij gevoelde toen de naam zijner werkplaats door die pomp zoo was verbreid, dat hem de vervaardiging eener graftombe voor Eduard II van Engeland werd opgedragen.

Toch bleef Quentin zich ongelukkig gevoelen; want zulke kunststukken werden slechts zeldzaam besteld, en hij walgde van den dagelijkschen arbeid en het leven in de werkplaats. Slechts op zijn kamertje herleefde hij, als hij bespeurde dat hij groote vorderingen maakte in de teekenkunst, of als pater Johannes, wien het niet aan kennis en smaak ontbrak, zijne teekeningen van heiligen bewonderde en gedurig herhaalde: dat het jammer was, dat hij geen schilder kon worden.

Twee jaren was Quentin reeds in de smederij werkzaam geweest. Op een avond zat hij met zijne moeder alleen bij den haard, terwijl de hond en de kat vreedzaam naast elkander zich op de warme ijzeren plaat lagen te koesteren. Barbara roerde in een ijzeren pot, waarin zich een brouwsel van melk, meel en paardeboonen bevond en die boven het knappende vuur heen en weder bengelde. Meester Matsijs was ditmaal naar de „gouden druif,” waar de leden van zijn gild hunne „morgensprake” hielden. De stilte en rust in het vertrek en de grillige speling van het vuurschijnsel tegen het snijwerk van het beschoot en het Delftsch porselein, dat boven de spinde op een riggel prijkte, wiegden den poëtischen geest van den twintig-

jarigen jongeling in fantastische droomen. Eene poos had hij daar zwijgend gezeten toen zijne moeder, door zijn naam te noemen, zijne bespiegeling stoorde en hem half verschrikt deed opzien.

„Quentin,” zeide zij, „nu zijt gij al twee jaren in de smidse geweest.”

„Eilaas, moeder!” ontviel hem met een zucht, „ik weet dit maar al te goed.”

„Eilaas, zegt gij, mijn kind? Dit smart mij. Ik heb dus gedoeld als ik meende dat uw weêrzin tegen het smidsambacht begon te verminderen?”

„Neen, gij hadt gelijk, moeder, ik begon dien weêrzin te overwinnen. Het was maar een onbedachtzaam woord, dat mijn mond ontviel.”

De moeder zag hem met teedere bezorgdheid uitvorschend in het gelaat.

„Gij misleidt mij, mijn zoon,” sprak zij; „die zucht en geheel uw treurig wezen leggen uw hart voor mij open. Waarom zoekt gij uw binnenste voor mij te verbergen? Het is niet goed het leed te verkroppen, en waar zoudt gij beter het uwe klagen dan aan het hart uwer moeder, die u zoo lief heeft, en zoo zij uw verdriet geen hulp vermag te brengen, toch daarin kan deelen.”

„Neen, moeder,” antwoordde de jongeling, haar met een blik vol dankbare genegenheid aanziende; „het is zóó erg niet als gij meent. Ik zal mij wel in hetgeen niet te veranderen is weten te schikken.”

De trilling zijner lippen bewees echter hoe vol zijn gemoed was, en welken dwang hij zich doen moest om zijn hart niet in luide klagten uit te storten.

Barbara, die hem gadesloeg, zag dit wel. Zij had hare melkspijs gekookt en afgezet, en plaatste zich nu tegenover hem in een vierkanten houten stoel.

„Quentin, mijn kind,” sprak zij, zijne hand nemende en hem met een meêwarigen blik in de oogen ziende — „als uwe moeder uw vertrouwen niet verloren heeft, zeg mij dan de waarheid: kunt gij gewillig, van ganscher harte gewillig en tevreden in het handwerk uws vaders blijven? Zult gij gelukkig kunnen zijn als gij daarin uw leven moet slijten?”

„Gelukkig! O, moeder!” riep hij hartstogtelijk, in tranen uitbarstende en het hoofd aan haren boezem verbergende, „gij wilt

het dan weten: neen, geen geluk bestaat er meer voor mij, maar ellende en torture, erger dan de dood. Het is mij een pijniging, de gedachte het leven te moeten slijten met den hamer in de vuist. Ik heb iets beters leeren kennen: het leven des geestes, de wereld van gedachten, van gevoel voor hetgeen edel is en schoon en verwant met den hemel! Een dorst en hooger gloed leeft in mijne ziel, welke geene bevrediging vindt in eene bezigheid, die slechts harde knokels en spieren vereischt. O, ik behoef eene andere lucht dan die in de smidse, tusschen ruwe gezellen, die slechts dierlijke kracht begrijpen! — Och moeder! dat leven des geestes moet ik dooden, dat gevoel verstikken, die vlam voor immer uitblusschen — ach! ware ik vóór dien tijd gestorven!”

De woorden waren gestroomd van zijne lippen, want de dam was gebroken, en een tranenvloed volgde op de lang weêrhouden uitstorting der ziel. Het was stil in het vertrek. Slechts zijn snikken en dat van Barbara liet zich hooren, die in het eerst niet spreken kon, door wier moederhart een zwaard ging, bij het niet geheel begrepen, maar volkomen medegevoeld lijden van haar kind, dat zij niet kon wegnemen.

„Mijn zoon, mijn eeniggeborene,” sprak zij eindelijk, „ik versta u niet volkomen — mijn verstand is kleiner dan het uwe — maar God weet het, ik lijd met u. Hoe gaarne zou uwe moeder haar leven offeren, om u het hartzeer, dat uwe jonkheid verbittert, te besparen; maar ik kan het niet; ik weet geen weg tot uitkomst, dien gij kunt inslaan zonder uw vader het hart te breken. En tot zulk een prijs zoudt gij de vervulling uwer wenschen niet willen koopen, Quentin?”

„De Heer beware mij!” antwoordde Quentin; „mijn brave vader, die mijne kinderlijke vreeze en liefde zoo waard is, al kan hij geene hoogere roeping in des menschen harte begrijpen — neen, hij zal geen verdriet van zijn eenigen zoon beleven! Ik weet immers, dat de Heer zegt: Eert uwen vader en uwe moeder; en eer zal ik sterven dan dat gebod te schenden!”

„En de Heer zal u zegenen, mijn vrome Quentin”, verzekerde de moeder. „Somwijlen worden wij op de wereld geroepen tot bangen strijd; vele heiligen hebben dit ondervonden, en van pater Johannes hebben wij in het laatste passie-sermoen nog gehoord van

het lijden Christi — denken wij eens aan zijn kruislijden,” — zij wees naar het zilveren crucifiks, dat tegen het bruine beschot boven de bedstede hing — „en die het kruis hem reeds in de jonkheid nadraagt, niet voor de bekoring bezwijkt, maar ook zware pligten trouw vervult, zal te grooter loon in den hemel vinden, en somwijlen komt er dan hier op de wereld nog wel verblijden na lijden.”

„Gij hebt waar gesproken, moeder,” antwoordde Quentin, allengs kalmer wordende. „Ik wil mij ook voegen naar den wil des Heeren; Hij zal mij sterken om *mijn* kruis te dragen.”

„Nee, mijn vrome jongen en mijn vroom wijf,” riep eene zware basstem, die beiden verschrikt deed opspringen, „neen, gij zult geen kruis dragen om mijnent wil — al zou ook de „zilveren helm” op dezen dag vergaan, — neen, bij alle heiligen, nu ik weet dat het zóó gesteld is, dat gij zooveel lijdt — nu zie ik, dat de wil Gods anders is dan de mijne!”

En Matsijs de smid, die alles gehoord had, trad op hen toe, en na haastig een traan van de gebruinde wangen te hebben gewischt, sloot hij vrouw en zoon in de forsche armen.

II.

De Schildersleerling.

In de Kruisstraat te Haarlem stond destijds eene woning, wier gevel in het oog viel door de in gelen steen uitgehouwen leeuwen- en drakenkoppen. Verscheiden raamtjes der tweede verdieping, met ijzeren hengsels aan de buitenzijde, schier zwaar genoeg om eene poortdeur te dragen, deden boven in huis meerdere kamers veronderstellen, en het geheele van enkel steen opgetrokken fraaije gebouw liet in den bewoner een welgestelden en voornamen poorter vermoeden.

Op dit oogenblik leggen wij beneden in huis een bezoek af en treden een groot vertrek binnen. Daarin heerscht eene vreemdsoortige wanorde. Aan de muren hangen wapenen, kleedingstukken, prenten en een paar damborden. Op eene reusachtige tafel staan potjes en doosjes met verfstoffen van verschillende kleuren en daartusschen een paar tinnen drinkkroezen, in welke nabijheid gele, door veel gebruik afgesleten, dobbelsteenen liggen verstrooid. Links en

regts aanschouwt men schilderezels, blokken palmhout, steenen beelden, een paar zware kisten en twee kleine ladders; terwijl een halfdozijn oude met leder overtrokken bankjes staan of liggen verspreid waar het toeval ze heeft neergeworpen. Een viertal jonge mannen, waarvan er twee op de bankjes, één op een hoek der tafel en de vierde in half ligende houding op eene kist nederzit, zijn met een bruinharigen wolfshond de levende wezens, die zich op dit oogenblik in de schilderswerkplaats van den beroemden Dirk Stuerbout bevinden.

In den jongsten der scholieren, een jongman met een fijn blozend gelaat en lange blonde haren, die niet meer dan een- of twee en twintig jaren schijnt te tellen, en zich door netheid in voorkomen en kleeding van zijne slordiger medgezellen onderscheidt, herkennen wij gemakkelijk Quentin Matsijs, den smid uit Antwerpen, die sedert twee jaren Dirks leerling is. Zijn vader had hem hierheen gezonden, omdat Stuerbout in dien tijd der herlevende kunst een der uitstekendste meesters was, die door een *Christus*, welken hij voor eene kerk te Leiden had geschilderd, door de *Regtspraak van keizer Otto II*, voor het schepenhuis te Leuven vervaardigd, en vele andere uitstekende werken, zich alom een beroemden naam had verworven *).

Quentin had zijn wensch vervuld gezien; hij had zich aan de schilderkunst mogen wijden en was de leerling van een groot meester. Toch schijnt hij niet gelukkig; ten minste doen zijne bleekheid en de zwaarmoedige opslag van zijn donkerblauw oog, zijn treurig zwijgen te midden zijner levendige medgezellen, dit vermoeden.

„Welke schriftuur leest gij, Aarnoud; een minnebrief of een testament?” vroeg Jacob Willemsz aan een der kunstbroeders, die op de tafel zat.

*) De twee schilderijen van dezen meester, welke de *Regtspraak van keizer Otto* bevatten, zijn bewaard gebleven. Zij stellen de geschiedenis voor van Otto II en Maria van Arragon (1190). Vroeger waren zij op het stadhuis te Leuven, en bevonden zich later te 's Hage in de verzameling van Z. M. koning Willem II. Het eene stelt voor: keizer Otto, het doodvonnis vellende over een graaf, die ten onregte door zijne gemalin werd beschuldigd; het andere: dezelfde keizer, die, zijne dwaling ontdekt hebbende, de keizerin veroordeelt om levend verbrand te worden.

„Noch het een noch het ander,” antwoordde Aarnoud van Alkmaar; „lees het zelf Jacob; ik vond het aan den ingang der werkplaats,” en hij gaf den anderen het geschrift over, dat hij in de hand hield.

„Het is een rijmken en bevat het afscheid tusschen een ridder en eene jonkvrouw,” zeide Jacob, na eenige regelen te hebben gelezen.

„Laat het ons hooren, Jacob,” riep meer dan ééne stem. Hieraan werd voldaan.

„Overschoone poëtry! Hoe komt dat rijmken hier? Wie heeft het gedicht?” waren de uitroepen der voldane hoorders.

Eene hoorderes was er, zoo zij meende ongezien, in de nabijheid geweest; Aarnoud had haar bemerkt toen de deur bewoog en zich vlugtig een jeugdig en schoon meisjesgelaat had vertoond. Dit bevallig gelaat behoorde aan niemand anders dan aan Marijken, de achttienjarige nicht van Dirk Stuerbout.

Het geschrift ging van hand tot hand.

„Ik weet het! ik weet het!” riep Christoffel uit Enkhuizen; „ik ken dat schrift; het is van Quentin.”

„Ha! nu gaat mij een licht op,” zeide Jacob, „hij is een rethoriker, hij is een broeder van hunne kamer in deze stad; hij heeft het zelf gemaakt.”

„Bij den aartsengel!” hernam Stoffer, „het is schoon; wie zou zoo groote gaven bij onzen stillen Quentin gezocht hebben!”

Met een blos op het gelaat had Quentin de lezing van zijn rijmken aangehoord. Ook hij had Marijken aan de deur bemerkt.

„Ha! slimme Quentin!” zeide Aarnoud met een honenden lach — „was het daarom dat gij zweegt. Gij wildet wel, dat uwe poëtry werd voorgelezen, omdat ook andere ooren dan de onze in de nabijheid waren!”

De anderen wisten niet wat bij bedoelde, maar Quentin begreep hem volkomen. Hij zweeg echter en onderdrukte den opkomenden toorn.

„Nu eere, dien eere toekomt,” hernam Jacob; „Quentin heeft eene zeldzame gave om rijmkens te maken en hij moet ons meer van zijne kunst laten hooren.”

„Hij zal ze u gaarne laten lezen,” zeide Aarnoud, „mits gij't doet met luide stem, dat Marijken het hoort. Ik wist niet van waar die gladde tong hem kwam, maar nu is 't mysterie mij op-

gelost: het rethorikken heeft hem het pluimstrijken bij de maagdekens geleerd, en daarom moeten wij, die ronde mannen zijn en slecht weg spreken, achterstaan bij die ijdelruit, die zich door zulk een pronker het hoofd laat op hol brengen.”

„Laster niet iemand, die zoo ver boven u staat, als zij die gij bedoelt,” antwoordde Quentin, wiens gelaat met donkerrood was bedekt, „en laat ook mij, die u niet beleedigde, in mijne waarde. Geef hier mijn rijm, Christoffel; ik pronk niet met mijn werk; buiten mijn weten is het uit mijn wambuis gevallen, Aarnoud; — maar in allen gevalle gaan mijne liefhebberijen u evenmin aan als mijne minnarijen, indien ze bestonden.”

„Hoor zulk een snoever eens!” schimpte Aarnoud, zijn zwaard trekkende. „Wilt gij mij, uwen meerdere, bevelen wat ik zwijgen of doen moet? Wacht, ik zal u tuchtigen; dan kunt gij Marijken uwen nood klagen.”

Hij wilde hem met het plat van zijn zwaard slaan.

Quentins oogen vlamden, hij beefde van verontwaardiging, maar bedwong nog met geweld den storm die in zijne borst woedde.

„Laat af!” riep hij luid, „laat af! het past Christenmenschen niet zoo gereed naar 't zwaard te grijpen; — ik wil niet strijden — dwing mij niet!”

Doch reeds daalde onder honend gelach des beleedigers het vlak der kling op Quentin neder; maar op hetzelfde oogenblik vloog ook het zwaard des getergden uit de schede; hij wierp de blonde lokken achterwaarts, en de lemmets kruisten elkander, dat de vonken in het rond spatt'en. De anderen wierpen zich tusschen beiden, en in den strijd, die daaruit ontstond, werden twee pas afgewerkte schilderstukken van Dirk Stuerbout op den grond geworpen. De ontsteltenis, door dezen aanblik ontstaan, maakte dadelijk aan den strijd een einde, en allen stonden als door eene beroerte getroffen.

„Wij moeten deze stukken opnemen,” zeide Aarnoud, met eene gekunstelde bedaardheid.

Men nam ze op en bespeurde met schrik, dat de nog niet drooge verwen op meer dan eene plaats waren verwischt.

„Deze *Maria van Bethanie* grijnst als een sater,” zeide Christoffel, „en de *Barmhartigheid* heeft neus en mond verloren. Gij hebt

door uwen vermaledijden twist het werk van een jaar en de glorie van eeuwen vernietigd."

Allen stonden als wezenloos de bedorven stukken aan te staren. Toch moest er iets gedaan worden, want binnen een paar uren kon de meester te huis komen.

"Een onzer moet de beelden weêr herstellen!" zeide Stoffel op angstigen toon.

"Wie zal het wagen, zijn penseel aan het werk van Dirk Stuerbout te leggen?" antwoordde Jacob; "ik ten minste niet!"

"Ik ook niet! ik ook niet!" verzekerden de anderen.

"Bij St. Michael!" riep Stoffel: "is het niet de schuldige pligt van Quentin en Aarnoud, die door hunnen strijd het kwaad hebben veroorzaakt, om het ook te herstellen? Laat ieder hunner een schilderij bewerken."

"Gij hebt gelijk," antwoordde Jacob. "Laat ons overleggen wat wij ieder zullen toewijzen."

Zoo geschiedde het. Er werd bepaald dat Quentin de *Maria van Bethanie* en de andere de *Barmhartigheid* zou herstellen.

Quentin zoude deze keuze met eenig genoegen gezien hebben, indien hij niet gehuiverd had aan des meesters werk de hand te leggen; want de Maria van Bethanie trok hem aan, — maar nu nam hij schoorvoetend en slechts door den nood gedrongen het penseel in handen.

Terwijl beiden aan den arbeid waren, heerschte in de werkplaats eene diepe stilte. Slechts het dof gedreun van eenige rollende bierwagens, het eentoonig gezang eener voorbijtrekkende processie drong van buiten af, als uit de verte, tot hen door. Aarnoud werkte ijverig, zonder aan iets anders te denken; Quentin met inspanning, want eene ligte wonde, die hij in den strijd had ontvangen, deed hem pijn. Stoffel, die beiden gadesloeg, fluisterde Jacob toe:

"Quentin is de zwakste; gewis ik heb vreeze voor hem."

"Heb geene zorge," antwoordde Jacob even zacht; "het lijkt mij, als ik hem nauwkeurig beschouw, dat hij werkt met geest en vuur. Hij schijnt geheel van zijn onderwerp vervuld."

Anderhalf uur later riep Aarnoud uit:

"Ik ben gereed!"

"En ik!" antwoordde Quentin.

"Laat ons zien! laat ons zien!" riepen de anderen.

Op dit oogenblik stormde een jongen, die aan de deur had wacht gehouden, de werkplaats binnen met den uitroep: "De meester! de meester!"

Een oogenblik daarna trad Dirk Stuerbout het vertrek binnen.

De schilder was juist dezen dag een weinig somber gestemd. Hetzij dat hem iets onaangenaams was bejegend, of dat hij over de ijdelheid der ondermaansche dingen had nagedacht, — hij bemerkte de opgewondenheid niet, die onder zijne scholieren heerschte. Eenige onzamenhangende woorden, die over zijne lippen kwamen, gaven getuigenis, dat iets anders zijn gemoed geheel vervulde.

"Weet gij, mijne jonge vrienden," sprak hij tot zijne leerlingen zich wendende, "wat een kunstenaar is? Het is een door den Heer begenadigde, die onder zijne medemenschen rondgaat met een hoo-geren gloed in de borst, welken slechts weinigen begrijpen. In Haarlem heeft men ook mij niet begrepen."

Eindelijk keerde de gewone opgeruimde kalmte des meesters eenigzins terug, en deelde hij zijne scholieren eenige gewigtige opmerkingen mede over de edele kunst. Hij wilde het beweerde door een sprekend voorbeeld staven en keerde zich tot zijne twee schilderijen.

Hij stond voor de *Barmhartigheid* stil en een plotselinge gloed van toorn lichtte in zijne oogen.

"Hemel en aarde!" riep hij uit: "wat is dat? Heb ik mij dan tot dit oogenblik in mij zelve bedrogen? Heeft de kracht des Heeren mij verlaten?" — Hij wendde zich dadelijk tot de Maria van Bethanie. "Neen," zeide hij, "dit is nog een beeld, door den waren kunstgeest te voorschijn geroepen. Maar dat spektakel daar, met die ellendige grienende uitdrukking. Weg daarmee!"

En hij rukte het doek van den ezel en wierp het in een hoek.

De schrik had de aanwezigen als beelden versteend; slechts een paar waagden het elkander eenige woorden toe te fluisteren. De meester bespeurde dit en eene gedachte vloog als een lichtstraal door zijn hoofd.

"Wat is hier gebeurd?" riep hij op forschen toon; "de trekken van de beeldtenis zijn niet van mijne hand. Bij uwe zaligheid, wat is hier voorgevallen?"

Allen bleven zwijgen.

„Zult gij antwoorden?” hernam hij opgewonden.

„Meester,” sprak eindelijk Christoffel op vreesachtigen toon, „eene ongelukkige gebeurtenis.”

Hij verhaalde het voorgevallene.

Dirk Stuerbout dacht een oogenblik na.

„Wie heeft de Maria van Bethanie hersteld?” vroeg hij op kalmen toon.

„Quentin Matsijs,” antwoordde Jacob.

„Kom hier, Quentin,” sprak de meester, „en volg mij; ik heb met u te spreken.” En na zijn mantel afgelegd en den breedgeranden beverhoed aan een spijker te hebben gehangen, begaf hij zich, door zijn scholier gevolgd, naar het huisvertrek, waar het bevallige bruinogig Marijken bezig was den steenen vloer bij te vegen. Zij waagde het niet op te zien, en toen zij bespeurde dat haar oom iets bijzonders met Quentin te bespreken had, verwijderde zij zich onbemerkt uit het vertrek.

III.

Beproeving.

„Quentin,” begon de meester, toen zij alleen waren, en hij den jongeling op een stoel tegenover zich had doen plaats nemen; „gij hebt mijne Maria van Bethanie goed begrepen. Ik heb u tot hiertoe te weinig gadeslagen; maar heden heb ik een sprank van den geest in u ontdekt, die den waren kunstenaar vormt.”

Quentin gevoelde zich hoogst gelukkig toen hij uit zulk een bevoegden mond die verzekering hoorde; zij gaf hem hoop, dat zijn levens-ideaal eenmaal zou worden verwezenlijkt.

„Gij kunt eenmaal,” ging Stuerbout voort, „een groot kunstenaar worden, als gij de gaven, die ik met blijdschap in u ontdekt heb, ijverig aankweekt en oefent. Van dit oogenblik af zal ik u mijne bijzondere zorgen wijden, maar spaar van uwe zijde dan ook geene inspanning, geene opoffering. Jongeling, het is schoon en heerlijk een groot kunstenaar te zijn. Eer en rijkdom en al wat de aarde tot een paradijs kan maken, is voor hem te verkrijgen, en gij kunt een der uitverkorenen worden, als gij ernstig wilt!”

Het gelaat glanzende van blijde hoop en geestdrift, hield Quen-

tin toch de oogen neergeslagen. Hij scheen te kampen met een opkomend besluit.

„Meester,” zeide hij eindelijk, „hoe gelukkig maakt het mij, dat gij gelooft in mij eene hoogere kunstenaarsroeping te zien; want deze verzekering van u, die zelf een profeet zijt in de edele kunst, stort hoop en leven in mijne ziel, en zal mijnen moed blijven schragen, als die ooit mogt dreigen te bezwijken; gij zegt dat ik op aarde een paradijs kan winnen, maar dit kan de kunst alleen mij niet geven; gij hebt dit in uwe magt, en gij hebt mij nu vrijmoedigheid gegeven te spreken.”

„Wat ik voor uw geluk kan doen, wil ik gaarne; spreek dan, Quentin.”

„Ik waag het, meester: weet dan, dat Marijken . . . dat wij elkander minnen, en een paradijs slechts kunnen vinden in elkander. Meester, het is wel stout en hoovaardig van mij, maar ik smeek u toch: geef mij hare hand. Zij is rijk, ik ben arm; zij bezit zooveel uitstekende hoedanigheden, dat ik haar niet waardig ben; maar hoe kan ik bij haar zijn en haar niet minnen, haar die allen, die haar naderen, het harte moeten schenken? Gij hebt gezegd meester, dat ik een beroemd schilder kan worden; laat uwe goedheid uwe gunstige gedachten van mij evenaren! Onze harten, die één zijn geworden, zouden breken als zij moesten gescheiden worden — och, meester, verbrijzel ze niet!”

Met verwondering en teleurstelling had de schilder den jongeling aangehoord. Hij had niets bemerkt van de verhouding der jonge lieden, en ook zijne doove zuster, die sedert den dood zijner vrouw bij hem inwoonde, was daarmede even onbekend, of zij wilde uit genegenheid voor de jonge lieden hunne liefde niet tegenwerken.

Een oogenblik zag de meester nadenkend voor zich. Zijn voorhoofd had zich in vouwen geplooid. Met bange verwachting sloeg Quentin hem gade.

„Quentin,” sprak hij eindelijk, „wat gij mij daar gezegd hebt heeft mij verwonderd en bedroefd; verwonderd omdat ik nimmer vermoed heb, dat gij en Marijken elkander mindet; bedroefd omdat het op eenmaal onze betrekking tot elkander geheel verandert. Ware Marijken mijne dochter, ik konde naar vrije overtuiging te

werk gaan en zoude misschien, op uwe toekomst vertrouwende, u hare hand geven; maar nu ben ik haar oom en haar voogd, en mijne conscientie gebiedt mij, haar geene toestemming tot een huwelijk te geven, dat niet op alle regelen der voorzigtigheid en wijsheid steunt. Zij is rijk, gij zijt arm, — gij hoopt een groot kunstenaar te worden, en ik geloof dat gij dit kunt, maar het is niet zeker dat gij dit zult. Ik moet ook allen schijn van zorgeloosheid omtrent Marijkens welzijn vermijden. Ik wenschte Quentin, dat gij, voor gij uwen minnehandel aanvingt, mijne toestemming gevraagd hadt; dit ware wèl zoo goed geweest.”

„Ik durfde dat niet, meester, en het hart was mij te magtig om mijne min voor Marijken te verbergen. Maar vergeef mij deze schuld en neem uwe verschrikkelijke woorden terug; — gij weet niet, meester, hoe ongelukkig eene scheiding ons maken zal.”

„Quentin, het smart mij, — maar ik moet u alle verbindtenis met Marijken ontzeggen — en ziet gij — mijn jonge vriend, gij kunt ook in hare nabijheid niet blijven. . . het pijnjt mij, maar ik mag niet anders handelen.”

„Dat wil zeggen, meester, dat ik uw scholier niet meer zijn kan, en uw huis moet verlaten?”

„Zoo is het, Quentin, en het smart mij, zulk een veelbelovenden scholier te verliezen.”

„Dat is hard, meester! Blijft dan geene hoop mij meer over?”

„Maak u een naam, maak u beroemd, geef eenmaal hooge waarde aan uwe stukken, en dan — als Marijken zóó lang op u wil wachten, — heb ik er niet tegen, dat zij de uwe wordt; want dan kan ik het voor mijne conscientie, voor God en de menschen verantwoord, als ik haar u tot huisvrouw geef.”

„Dat uitzigt ligt zoo ver!” zuchtte Quentin, met een hopeloos blik, die al het leed van zijn hart uitdrukte. — „De Heere God moge zich over haar en mij ontfermen!”

De meester was bewogen, maar te vast van karakter om zich door zijn gevoel van den weg, dien hij voor den regten hield, te laten afbrengen, antwoordde hij geen enkel woord.

„Mag ik nog eenmaal Marijken ontmoeten en haar vaarwel zeggen? vroeg de jongeling met de verslagenheid op het bleek gelaat.

„Dat moogt gij, Quentin,” antwoordde Stuerbout.

Daar stonden de jongelieden een uur later, achter het huis, onder den peerenboom, Marijken het rood beschreid gelaat aan zijne borst verbergende, — Quentin met doffe troosteloosheid in de ontstelde trekken.

„Waarom,” vroeg hij, „moeten, om den wil van wereldsch goed, twee harten ongelukkig worden? Mijne vrome moeder leerde mij, aan Gods barmhartigheid over ons menschenkinderen gelooven, maar dit oogenblik verwekt in mij twijfel en ongeloof. Ach, hoe troosteloos is de toekomst! Zal ik, omdat iets van den waren kunstenaarsgeest — zoo als de meester gelooft — in mij woont, beroemd en rijk worden? En zoo ja, hoe vele jaren zullen daarover verlopen? En gij, Marijken! zult gij uw levenslot van zoo onzekere toekomst afhankelijk maken? Zult gij uwe beste jeugd mogen laten voorbij gaan, om op mij te wachten, en de vele aanzoeken afslaan, die u zullen bestormen? Neen, dit offer moogt gij op eene onzekere kans niet wagen!”

„En ik wil en zal wachten!” riep zij, snikkend hem om den hals vallende, — „ik zal wachten, al ware het twintig jaren, en dan, als ik uwe huisvrouw niet mogt worden, in een klooster gaan. Wees daar verzekerd van, Quentin. Zoude ik een ander kunnen toebehooren? Heb ik u niet lief gehad van den eersten dag dat gij bij ons kwaamt? Uw schoon en edel gelaat, uwe heerlijke gestalte, uw inwendig wezen hovenal, uw vrome, zachtmoedige en toch zoo fiere geest, rijk aan gevoel en verstand — dit alles trok mij onweêrstaanbaar tot u, en sedert stelde ik u zoo ver boven andere jonge mannen, die mij zochten, als men een engel plaatst boven een mensch; sedert zijt gij al de vreugde mijns levens, en ook gij hebt mij lief gekregen. Zijn onze zielen niet ineen-gesmolten tot één geheel, dat niets meer scheiden kan? Daarom, Quentin, al zullen wij langen tijd ongelukkig moeten zijn, gij moet op mijne standvastigheid vertrouwen; gij moet ook vertrouwen op u zelve, want gij zult zeker een groot kunstenaar worden; maar gij moet bovenal vertrouwen op den Heer. Ik zal elken dag bidden tot mijne schutpatrones en haar eene groote kaars offeren, opdat de zegen des Heeren u helpe en ondersteune in uwen arbeid — en ons eenmaal door het heilig sacrament vereenige, om met elkander gelukkig en als vrome Christenen te leven.”

„Marijken,” sprak Quentin, wiens doffe wanhoop een weinig week voor zachter droefheid, die zijne oogen bevochtigde, — „gij zijt zoo vroom en goed en in dit oogenblik veel sterker dan ik. Ik dank u voor uwe troostrijke woorden. Zij wekken een straal van hoop in mijne donkere ziel. Doe dan zoo als uw hart u ingeeft. Hoe gij het middenpunt zijt van al mijn hopen — dit herhaal ik niet, gij weet het; en nu gij, mijne liefste, door zulke troostrijke woorden nog een lichtstraal voor mij laat schijnen, wil ik niet wanhopen; ik wil werken, strijden, bidden, dat de almachtige Schepper, die mijne ziel vormde, mij een eervollen kunstenaarsnaam doe verwerven — of een vroegtijdig graf!”

„Neen, dat laatste niet, dat moogt gij niet bidden, Quentin,” zeide het meisje ontsteld.

„Gij hebt gelijk, Marijken, ik doolde weder. Maar, mijne liefste, zouden wij in onze harde scheiding ook den troost eener zamenkomst nu en dan, en het ontvangen van brieven moeten missen!”

„Zouden wij onze min en onze conscientie ook door een enkelen klad bezoedelen?” vroeg zij ernstig. „Moeten wij die niet rein houden in onze eigen oogen en die van de engelen Gods? Gij weet, Quentin, mijn oom wil het niet, en hij bekleedt de plaats van mijnen vader. Kunnen wij bij eene zuivere conscientie niet meer dan anders hopen op 's Heeren zegen, die ons, als het Hem behaagt, weêr spoediger dan wij denken bijeen kan brengen, al zien wij op dezen stond niet hoe dit mogelijk is? Is het niet beter te lijden dan te zondigen, lieve Quentin?”

„Marijken, vrome, heilige vriendin,” antwoordde hij met eerbied haar aanzieude, en toen hare handen in vervoering met kussen bedekkende, — „gij hebt gelijk, wij zullen, als het zijn moet sterven, maar geene schuld op ons laden! En zulk een engel verlies ik mischien voor altijd!” ging hij zacht voort, de oogen omhoog slaande; „ach, mijn God! hoe zou ik aan hare zijde u dienen met mijn gansche hart!”

Maar het scheidensuur was gekomen. Toen begaf ook haar hoop en kracht.

„Moeder Gods! het scheiden doet pijn!” kreet zij. „Zou het toch voor altijd kunnen wezen? Vaarwel, Quentin, eeuwig beminde vriend!”

„Marijken!” snikte hij, — „moge het waar zijn, dat de menschen niet scheiden kunnen wat God vereend heeft! Hij zegene u, beminde mijner ziel!”

Hij rukte zich los. Zij strekte de armen nog naar hem uit, maar hij snelde voort naar den meester, die zijne ontroering wel begreep, en een traan niet kon terug houden toen hij hem voor het laatst de hand drukte.

IV.

Nog meer leed.

Quentin verliet Haarlem nog denzelfden dag. Twee jaren waren verlopen sedert hij het was binnengetreden. Het was zijn voornemen zich naar Antwerpen te begeven en de goedkeuring zijner ouders te vragen om zich als scholier aan den beroemden Hans Memmelink te Brugge te verbinden, aan wien Dirk Stuerbout hem een brief van aanbeveling had mede gegeven. Het was eene lange reis van Haarlem naar Antwerpen, die gedeeltelijk met vrachtwagens, gedeeltelijk te voet werd afgelegd. Quentin had geen oog voor de afwisselende tooneelen der menschenwereld of der natuur, waarvoor hij anders zoo gevoelig was. De gedachte, dat hij met elk uur zich verder van haar verwijderde, die een deel van zijn leven was, drukte als een looden last op zijne beklemde borst en benevelde als een donkere sluijer zijnen geest; slechts de bewustheid, die doorgaans in zijn vroom gemoed leefde en nu wel onderdrukt, maar niet gestorven was, dat de Heer in den hemel zijne wegen bestierde, wierp nu en dan een lichtstraal in dien donkeren nacht, terwijl er ook iets troostrijks voor hem lag in de gedachte, dat hij zijne ouders naderde, welke hij in een jaar tijds niet gezien had, en hij zijn leed in het liefdevolle hart zijner moeder zou kunnen uitstorten; maar als hij zich weêr Marijkens treurend beeld voor den geest riep, die geene moeder had aan wier trouwen boezem zij hare smart kon toevertrouwen, dan overmeesterde hem zulk eene droefheid, dat hij zelfs in het bijzijn van een ruwen voerman of onverschillige reisgenooten de blijken daarvan niet kon verbergen. Eindelijk daagden de torens zijner vaderstad voor hem uit de schemering op, die reeds was ingevallen toen hij de stad naderde. Enkele poorters

die van een der omgelegen dorpen naar de stad terugkeerden, gingen voor hem uit of kwamen achter hem aan, maar hij vermeed met iemand in gesprek te treden. Reeds was hij de poort genaderd, toen een stadsburger hem op zijde trad.

„Goeden avond, vriendschap,” sprak de poorter.

„Goeden avond,” antwoordde Quentin kortaf.

„Heb ik 't wel of niet?” vroeg de poorter bij het hooren van die stem: „zijt gij Quentin, de zoon van Matsijs den smid?”

„Die ben ik,” antwoordde de jongeling; „ha! nu zie ik wie 't mij vraagt; Sander, de deken der wevers. Neem mij niet kwalijk, Sander, ik kende u niet dadelijk. Zijt gij welvarend, en hoe gaat het mijne ouders? Zij zijn toch in goeden welstand, hoop ik? — althans volgens de laatste tijding was dit het geval.”

„Zij zijn ook thans gezond — maar gij weet toch . . .”

„Wat, Sander? spreek, is er iets kwaads gebeurd?”

„Dat is te zeggen — goeds is het niet — ik dacht dat gij met het gebeurde wel bekend waart.”

„Ik weet niets — zeg mij, in Gods naam, wat er gebeurd is!” riep Quentin verschrikt uit.

„Het is niet aan gezondheid of leven — maar aan wereldsch goed en de vrijheid dat zij schade hebben geleden. Gij weet, hoe uw vader, als hoofdman van het smidsgilde, altijd met ijver en vrijmoedigheid de privilegien en het welzijn van het volk heeft verdedigd, en dit heeft hem in het ongeluk gestort.”

De poorter verhaalde wat er noodlottigs gebeurd was.

— „Mijn God! ook dat nog!” riep Quentin, die in de grootste spanning had geluisterd. „Ik reeds ongelukkig en mijne ouders nog meer! Mag dan een ongeluk niet alleen blijven! Het zou mij van 't verstand kunnen berooven! Heere, ondersteun mij, mijne arme moeder zal mijne hulp wel behoeven.”

Wij willen den lezer mededeelen wat er met Matsijs den smid was gebeurd.

Karel de Stoute, de woeste, vermetele oorlogsmans, die slechts leefde om zijn gebied en zijne magt te vergrooten, had veel geld noodig om zijne aanhoudende oorlogen te voeren, en zijne onder-

danen werden derhalve niet weinig door belastingen gedrukt, die slechts met weezin en morrend werden gedragen. Dit was bijzonder het geval met de belasting op sommige mondbehoefden, op bieren, wijnen, granen en zout. De meeste ontevredenheid onder het volk verwekte de accijns op het bier, dien algemeenen volksdrank, die in de huisgezinnen, de taveernen, de gilden-morgenspraken zulk eene voorname plaats bekleedde. Welke onlusten hierdoor te Hoorn en te Zierikzee zijn te weeg gebragt, is in de geschiedbladen geboekt, maar onder de minder beduidende volksbewegingen, die de pen van den historieschrijver onaangeroerd heeft gelaten, behoort eene opschudding onder het smedengild, waarvan Matsijs de hoofdman was. De ruwe, vrijheidszuchtige gildebreeders, met hunnen onverschrokken hoofdman, die zulk een afkeer had van alle verdrukking en niets ontzag, als hij, wat in zijn oog billijk was, verdedigde, waagden het de hertogelijke beampten, wien de ontvangst der belastinggelden was opgedragen, op de straat te bemoeijelijken en eenige tonnen bier, waarvan geen accijns was betaald, met geweld naar hun gildehuis te voeren. Deze vermetele en oproerige daad deed eene talrijke bende der manschappen, die de hertog in *waardgeld* had, en in Antwerpen in bezetting lagen, onder de wapenen komen, om door gevangenneming der smidsgezellen en meesters de rust te herstellen en elke verdere poging tot oproer te onderdrukken. Toen de smeden door de overmagt waren overvleugeld, was Matsijs in de eerste plaats gegrepen, geboeid en met anderen naar de gevangenis op eene der stadspoorten gebragt. Spoedig was zijn vonnis door de regtbank van den hertog uitgesproken, en dit luidde: verbeurdverklaring van goederen en verbanning uit den Bourgondischen kreits. Een hard lot voor den eerlijken smid. Zijne stad, zijn „zilveren helm”, het huis zijner voorvaders, zijne smederij, maar vooral zijne huisvrouw en zoon te verlaten, en, ver van de zijnen, zonder dak te gaan zwerven de wijde wereld in! — Zijn goede, vrome Babara, die nooit Antwerpen had verlaten, was geene plant om naar vreemden bodem te kunnen overbrengen zonder haar te doen sterven, zoodat hij haar wel in armoede moest achterlaten. En wat moest van Quentin worden, nu hij door gebrek aan geld zich de mogelijkheid zou zien benomen, om zich ooit tot een waardig kunstenaar te bekwaren! Hoe bitter verweet Matsijs zich de

onvoorzigtigheid, waartoe zijn stoute onafhankelijke aard hem had verleid. Welk een strijd verwekte, toen Barbara hem in de gevangenis bezocht, zijne bezorgde liefde voor haar, en heure trouw, die van geene scheiding wilde hooren, tot zij eindelijk zwichten moest voor zijn bepaald bevel om te blijven, gepaard met de belofte van haar naar Frankrijk, waar hij heen wilde, te laten komen, zoodra hij zijn brood had gevonden — en met eene heenwijzing naar Quentin, die, als zij vertrok, alleen zou achterblijven. — Hoe moeder en zoon in hun onderhoud zouden voorzien, was een moeilijk te beantwoorden vraag; voorloopig zoude Barbara in het huis van een vriend van den smid haar intrek nemen, tot zij een veilig toevlugtsoord had gevonden. Men zond Quentin nog geen bericht, om hem niet voorbarig te bedroeven, daar men nog altijd op een goeden uitslag hoopte; want pater Johannes had zelf in Barbara's naam, buiten weten van den smid, eene schriftelijke smeekbede om gedeeltelijke kwijtschelding van straf, naar Karel van Bourgondië gezonden; maar des hertogs gestrengheid had die hoop geheel te leur gesteld, zoodat Matsijs in ballingschap zou gaan. Toen moest de pater andermaal komen om de Jobstijding aan Quentin te schrijven. Daags na het afzenden van dat bericht, was het oogeblik daar, dat Matsijs de gevangenis en het land moest verlaten. Barbara stond met de huik over het hoofd hem op te wachten aan de deur der gevangenis. Zij had hem sedert den noodlottigen dag des oproers niet mogen wederzien. Bevende van verlangen en ontroering hield zij hare oogen strak op de diep inspringende, met spijkers doornagelde deur gevestigd, wachtende dat deze zou worden geopend. Eindelijk naderde een twintigtal hertogelijke soldeniers, met hunne lontroeren op den schouder, en bleven voor de gevangenis staan. Een oogeblik daarna werd de deur geopend, en Matsijs de smid trad met eenige andere gevangenen naar buiten. Barbara zag echter hem alleen. Zij snelde op hem toe.

„Och God, Matsijs!” kreet zij op droeven toon, „waar zijn wij toe gekomen!”

De sterke smid beefde op zijne voeten, toen hij zijne ongelukkige vrouw in de armen hield. Het oogeblik der herkregeen vrijheid zou hem van haar wegvoeren, die zoovele jaren lang lief en leed met hem had gedeeld. Met de verechte hand langs

de oogen wisschende, deed hij zich geweld, om bedaard te schijnen. Ook Barbara bekaamte hare smart, daar zij besepte, dat het noodig was hare kracht te behouden, om den geliefden echtgenoot nog een eind wegs uitgeleide te doen. Eene nieuwe ontroering stond den smid nog te wachten. Daar kwamen al zijne gewezen knechts naar de plek waar hij stond, om nog eenmaal den gestrengen, maar goeden meester de hand te drukken. De „zilveren helm,” de bedrijvigheid der smidse, de vrolijke liedjes der wakere werkgasten, de gezellige avonden aan den huiselijken haard, — dit alles rees voor zijnen geest, maar als tooneelen, die voor altijd verloren waren. Enkele hartelijke woorden werden tusschen de ruwe, goedhartige mannen gewisseld; toen zette de troep zich in beweging, en de knechts volgden den meester tot aan de poort. Verder mogten zij hem niet vergezellen. Nog eenmaal zag Matsijs om en beantwoordde het hem luid nageroepen vaarwel. Barbara, die met eenige andere betrekkingen der ballingen verlof had, om nog een eind wegs, tot het naaste dorp, bij hen te blijven, ging aan zijne zijde, zijne hand in de hare geklemd houdende.

„Barbara,” sprak de smid, „kunt gij mij vergeven dat ik u en Quentin in het ongeluk heb gestort?”

„Ik heb u niets te vergeven, Matsijs,” antwoordde zij; — „ofschoon gij onvoorzigtig geweest zijt, hebt gij toch gemeend te doen wat goed was.”

„'t Is waar, ik beogde het welzijn mijner medepoorters, maar ik had eerst het welzijn van hen, die mij het naaste zijn, moeten bedenken; doch gedane zaken nemen geen keer; zeg slechts, dat gij mij vergeeft, het zal mij verligten.”

„Welnu dan, mijn lieve Matsijs, indien gij door onvoorzigtigheid tegen ons misdään hebt, dan vergeef ik u met mijn gansche hart — en bid niets vuriger dan dat de Heer u zegene.”

„Ik dank u, Barbara, het zal mijne ballingschap verzachten, maar, och arme, hoe zult gij doen, als gij fatsoenshalve niet langer in het huis van Jasper kunt blijven?”

„Wees gerust, Matsijs, ik kan ligt mijn kost verdienen. Ik zal in een kamertje gaan wonen, en met spinnen voor mij alleen wel genoeg kunnen winnen; maar mijne meeste zorg is voor u, die op uw ouden dag in den vreemde gaat dolen, en als knecht uwe

voeten onder een andermans tafel zult moeten steken — en voor Quentin, wiens leergeld voortaan niet meer betaald kan worden.”

„Voor mij is 't niets, ik ben nog sterk genoeg om te werken, maar voor Quentin weet ik, lacy! geen raad. Hij is te teêr om den strijd met een hard lot vol te houden; misschien is hij evenwel ver genoeg gevorderd om iets te verdienen. Hij *moet* zich zien te helpen zoo goed hij kan; de Heer moge hem bijstaan en ook u, mijne vrouw, die ik dank zeg voor alle trouw en goedheid, die gij mij altijd hebt bewezen! — „Och” riep hij op eens hartstogtelijk uit: „waarom heb ik u in ramp en pijn gestert! God geve, dat het mij zoo goed gaat, dat gij nog eens mij volgen kunt en ik u een dak en brood kan aanbieden. Groet Quentin, en zeg hem dat ook hij mij vergeve en voor zijnen vader bidde.”

De wapensmid weende.

Dit gezigt sneed Barbara door de ziel, en zij zocht nu de sterkste te zijn.

„Matsijs,” sprak zij, „Gods hand rust zwaar op ons; maar het heeft zoo moeten zijn. Beschuldig u zelven niet. De Heer kan uitkomst geven. Ik zal iederen dag een paternoster bidden voor uw welzijn.”

Zij, die de ballingen vergezelden, mogten nu niet verder mede gaan. Hartroerend was het afscheid. Wankelend en met langzame schreden sleepte Barbara zich tusschen een paar andere vrouwen naar de stad terug. De ballingen werden door de soldeniers vergezeld tot aan de Fransche grenzen en daar aan hun lot overgelaten. Het was hun op doodstraf verboden den vaderlandschen grond ooit weêr te betreden.

V.

Moeder en Zoon.

Quentin ijde, zoodra hij in de hoofdzaak het ongeluk zijner ouders had vernomen, naar het huis van den vriend zijns vaders, waar hij zijne moeder dacht te vinden. Hij vond haar echter niet; zij had hare vrienden niet lang willen bezwaren en wenschte met hare droefheid alleen te zijn, zoodat zij, in weêrwil van allen gastvrijen drang, in eene naburige steeg een huisje had betrokken!

Quentin liet zich de ligging van het huisje aanduiden. De maan was intusschen opgegaan en deed in haar helder licht, dat zij uitgoot over de volkrijke stad, torens en transen, gevels en ruiten blinken als met zilverglans. In de steeg echter, die Quentin was ingeslagen, heerschte wel geen stikdonker, maar toch in die mate duisternis, dat het eene huis moeilijk van het andere was te onderscheiden; want ofschoon de huizen laag waren, was het straatje te naauw om der vorstin van den nacht toegang te verleenen.

Een paar malen klopte hij aan eene verkeerde deur. Eindelijk stond hij voor eene hut, waar men hem zeide, dat de vrouw van Matsijs den smid was komen wonen. Een flauw licht schemerde door het bovenste gedeelte van het lage raam, welks benedengedeelte van luiken was voorzien. Met een droeven zucht staarde de jongeling den donkeren omtrek van het kleine huisje aan. Hij bleef een oogenblik staan. Toen trad hij naar het raam, hief zich op, en trachtte over de lage vensters naar binnen te zien. Daar zag hij zijne moeder zitten in een klein vertrekje, met beroekte wanden en leemen vloer. De kardoeshond en de zwartbonte kat, de eenige levende wezens die haar uit den „zilveren helm” waren bijgebleven, lagen naast haar uitgestrekt. Het spinnewiel stond stil, hare handen lagen gevouwen op haren schoot; heur gelaat, door het roode schijnsel der lamp beschenen, was naar het raam gekeerd en haar blik slaande in de ledige ruimte, terwijl de lippen zich bewogen alsof zij sprak met een afwezende, dien hare verbeelding aanschouwde. „Misschien is haar geest bij mij of bij mijnen vader”, dacht Quentin. Toen liet hij zijne voeten dalen, verliet het venster, en opende zoo zacht mogelijk de buitendeur, die onmiddelijk in het vertrek voerde. Toch schrikte Barbara en hield de hand voor de lamp, die gevaar liep door den binnendringenden togt te worden uitgebluscht.

Eerst zag zij slechts eene ranke gestalte, in een korten mantel, maar toen ook een jeugdig gelaat was te onderscheiden, sprong zij eensklaps op en riep met uitgebreide armen:

„Quentin! Quentin!”

„Moeder! lieve moeder!” antwoordde de jongeling, haar om den hals vallende.

Eene wijle deden zij niets dan weenen.

„Moet ik u in deze armzalige hut wedervinden, moeder!” zeide Quentin eindelijk.

„Dat beteekent weinig, Quentin, ik ben niet grootsch en kan mij behelpen; maar uw arme vader, en gij mijn zoon, en uwe kunst!”

„Ach ja! ook mijn arme vader! Hoe zal hij u, hoe zijn „zilveren helm,” zijne smidse, ja al wat hem lief is, kunnen missen? Maar bedenken wij thans, moeder, wat gij mij vroeger gezegd hebt: Somwijlen worden wij op de wereld geroepen tot bangen strijd, maar voor hen, die op den Heer vertrouwen en hun pligt betrachten, volgt dikwijls verblijden na lijden.”

Zoo trachtte hij haar een troost in te spreken, dien hij zelf op dat oogenblik weinig gevoelde.

— „Gij hebt gelijk, Quentin!” antwoorde Barbara, „en 't is zondig van mij, dat ik aldus twist met den Heer, die dit kruis mij oplegt; maar het is ook zoo zwaar. Dertig jaren leefde ik met en voor uwen vader; nimmer waren wij langer dan een paar dagen van elkander gescheiden, en nu . . . o, ik geloof, dat ik niet bedroefder zou zijn, als ik hem door den dood had verloren. — Maar wat zijt gij mager en bleek, mijn lieve zoon! Is de droeve kondschap in den brief van den pater, onzen neef, tot u gekomen, u zoo nadeelig geweest?”

„Ik heb geen brief ontvangen, moeder; reeds drie dagen ben ik op reis hierheen, en hoorde de ongelukkige gebeurtenis eerst toen ik nabij de stad was. Ik ben niet meer bij meester Stuerbout, moeder.”

„Wat zegt gij, Quentin! niet meer bij meester Stuerbout? Wat is er dan gebeurd?”

„Een twist met hem, die ik u wel eens nader zal mededeelen, noodzaakte mij hem te verlaten.”

Quentin was vast besloten zijne ongelukkige min, het tusschen hem en Stuerbout voorgevallene, en het bittere leed, dat de bloemen zijner levensvreugde in weinig dagen had doen verwelken, zorgvuldig voor zijne goede moeder, die zooveel aan haar eigen leed had te torschen, verborgen te houden; maar de drang des gevoels, de behoefte zijner moeder zijn vertrouwen te schenken, waren magtiger dan zijn besluit. Nadat zij lang en breed over het ongeluk van den vader hadden gesproken, stortte Quentin eindelijk zijn

hart uit. Hij schilderde haar met de levendigste kleuren al de voortreffelijkheden van Marijken, en de moeder vond bij al hare smart nog troostwoorden voor den zoon. Beiden deed het goed, dat zij hunne harten wederkeerig uitgestort, de diepte van ongeluk gepeld en de flauwe lichtstralen der hoop elkander aangewezen hadden.

„En, Quentin,” vroeg de moeder, nadat beiden wat bedaarder waren geworden, „naar welken meester zult gij u thans begeven, en zult gij er een vinden; die u zonder leergeld wil opnemen?”

„Ik geloof wel, moeder, dat ik genoeg in de schilderkunst ben gevorderd, om zulk een meester te vinden; ook heb ik eene aanbeveling van Stuerbout aan den beroemden Hans Memmelink te Brugge; maar ik zal hiervan geen gebruik maken; want mijn besluit is genomen, ik blijf bij u. Hoe zoude ik als een goede zoon u zoo troost- en hulpeloos kunnen alleen laten?”

Het was voor de verlaten vrouw eene onuitsprekelijk zoete gedachte haren beminden zoon bij zich te houden. Een blijde lichtstraal verhelderde een oogenblik haar vervallen gelaat; maar zij onderdrukte dadelijk haar gevoel, dat haar zelfzuchtig scheen.

„Neen, goede Quentin,” sprak zij, „gij zijt een brave zoon; maar dat offer neem ik niet aan; wat zou er, als gij geen onderdrukt meer ontvingt, van uwe kunst worden? — en hoe zoudt gij, die het beter gewoon zijt, hier” — zij liet de oogen rondgaan door de armzalige omgeving — „kunnen leven en schilderen?”

„En waart gij het dan niet beter gewoon, moeder?” vroeg de jongeling levendig; „en kan de jonkheid zich niet beter in een ander levenslot voegen, dan de ouderdom? Zoude ik schromen te dragen wat gij dragen moet, en uit zelfzucht de armoede ontvliden, en mijne moeder, die altijd voor mij gezorgd en geleefd heeft, hulpeloos laten? — Neen, moeder, zoo laaghartig kan uw Quentin niet handelen. Wat er van mijne kunst zal worden, geef ik den Heer over; maar ik zal doen wat mijn kinderpligt mij oplegt. Meent gij dat ik, dezen schendende, al kroonde mij de kunst met lauweren, ooit een gelukkig uur zou smaken?”

„Maar Quentin,” sprak de moeder, hem met tranen van liefde en dankbaarheid in de oogen ziende, „als gij een groot meester zijt geworden, dan zult gij meer voor uwe ouders doen kunnen, dan wanneer gij hier blijft.”

„Hoe langen tijd zou er noodig zijn om mij een groot meester te doen worden! Intusschen zoudt gij gebrek lijden, verkwijnen en sterven vóór uwen tijd. Neen, moeder, de kunst is mijn levensdoel, mijne hoogste vreugde; maar eer moge zij vergaan, dan dat zij mij verleiden zou u het graf te helpen delven.”

„Neen, Heere mijn God! met zulk een zoon kan ik toch niet ongelukkig zijn,” riep Barbara uit, hem diep bewogen om den hals vallende. „Ik weet, Quentin, hoe uw hart hangt aan de kunst en wat dat offer u kost; maar ik neem het aan, mijn braaf kind; want ik ben zeker, dat de Heer u ruim zal vergelden wat gij voor uwe moeder doet. Uw bijzijn zal mij troost en blijdschap geven, ook uw vader zal het gerust stellen — ach! waarom . . . maar ik mag niet morren. Ook voor hem hoop ik, dat God zal zorgen.”

„En mij, moeder,” antwoordde Quentin met geestdrift, „zal dit armoedig hutje en een stuk droog brood, met u gedeeld, schooner en smakelijker zijn dan een prachtig huis en kostelijk gebrad, als mijne conscientie mij verwijten kon, dat ik mijne moeder had alleen gelaten.”

Een glimlach der innigste liefde en blijdschap verspreidde zijn glans over hare door verdriet gescherpte trekken.

„Ik zal nu wat vroeger opstaan, om wat meer te verdienen, Quentin,” hernam zij, „dan zal er, hoop ik, wel genoeg zijn om ons beiden, al is het ook karig, te voeden, en gij kunt ongestoord uwe oefeningen voortzetten.”

„Neen, moeder, zoo is 't niet gemeend,” antwoordde hij met een glimlach — „ik ga schilderen voor geld — uithangborden voor taveernen, schoorsteenstukken voor mindere burgers, heiligen-prentjes uit hout gesneden en afgedrukt. De tijd, die mij dan overblijft, wil ik wijden aan het hoogere en heilige der kunst — ik wil hier een meester zoeken, bij wien ik slechts een gedeelte van den dag behoef te werken.”

Barbara begreep niet geheel het onderscheid tusschen deze beide wijzen van schilderen, en berustte in Quentin's plan, zich verheugende dat hij meende genoeg gevorderd te zijn, om iets te kunnen verdienen; vooral om den wil van haren man, dien zij hoopte daardoor eenig geld te kunnen zenden.

Na een karigen maaltijd van gedroogde groote boonen, het eenige

voedsel dat Barbara in huis had, en welke de jongeling, hoe weinig trek hij gevoelde, daar hij toonen wilde zich met het geringe te vergenoegen, met haar deelde, — knielden beiden voor het tinnen crucifix, dat met een wijwatersbakje aan den wand hing, en baden voor zich zelven en voor hem, die in den vreemde rondzwierf, terwijl Quentin daarbij ook nog eene andere persoon gedachtig was. Daarop beklom hij een ladder en kroop door eene opening naar den zolder, waar zijne moeder van een paar bossen hooi hem onder het stroodak — in die steeg vond men nog geen pannendaken — een leger had gespreid, om, zoo hij konde, in den slaap verkwikking te vinden, na de vermoeyenissen van het ligchaam en de schokken van den geest, waaraan de afgeloopen dag hem had prijs gegeven.

VI.

De Dubbelschilder.

Een paar dagen later, toen twee kisten, die Quentins kleederen en schildergereedschappen inhielden, waren aangekomen, begaf hij zich dadelijk aan den arbeid, want de nood was dringend, daar het weinige geld, dat Barbaras nijvere handen, hoe zij zich ook repeten, slechts aanbragten, niet toereikend was, om in beider behoeften te voorzien. Hij ging nu een kladschilder worden. Dat kostte hem toch veel, toen de eerste geestdrift, die hem 's avonds had bezielde, een weinig was bekoeld; — als hij onbeduidende heiligen-prentjes, die hij in hout had gesneden, afdruckte en met kleuren bijwerkte, of grove en leelijke *roode draken, herten, zwanen, biertonnen, reizende mannen* en meer zulke voorwerpen, met ruwe verwen zoo haastig mogelijk afpenseelde, om ten minste een arbeiders daghuur te verdienen, — had hij nu en dan noodig zijne moeder aan te zien, ten einde met den arbeid, waarvan zijn smaak en kunstgevoel een afkeer had, een groot deel van den dag te kunnen voortgaan. Hoe pijnlijk werd hij gekwetst, als hij dezen arbeid vergeleek met het ideaal, dat hij zich gevormd had.

Slaan wij hem gade, terwijl hij aan den arbeid is.

Daar zit hij in het kleine vertrek voor een ezel, op een stoel,

met eene zitting van dikke stroovlechten, met den rug half naar het licht gekeerd, opdat het genoeg op zijn werk valle, ver genoeg van den vuurhaard, dat de rook hem niet hindere; want het vertrek heeft geen schoorsteen; deze neemt eerst een aanvang op den zolder, zoodat de rook, eer hij tot de vierkante opening in den zolder, die den ingang van den schoorsteen vormt, is opgestegen, eerst eene dwarrelende beweging maakt en in twijfel schijnt of hij zich in het vertrek verspreiden, of den voor hem bestemden uitweg zoeken zal. Op een bankje liggen stukken glas met gewreven verf en eenige gladgeschaafde planken; zulk een plankje, ongeveer een voet breed en lang, staat ook op zijn ezel. Het bovenlijf van een geharnasten ruiter komt daarop te voorschijn. Met trage hand brengt hij de penseelstreken aan, zijn bleek gelaat staat lusteloos, zijn blik is dof en zielloos. Tusschen beiden houdt hij op en staart droomend over de plank heen naar den graauwen wand. Blijkbaar is zijn geest met iets anders dan zijn arbeid bezig. Naast hem zit Barbara aan het spinnewiel; maar beiden zwijgen, slechts het snorren van het wiel wordt gehoord.

„Quentin” breekt de moeder eindelijk de stilte af, — „waar zou uw vader . . . maar ik mag u niet storen in uw werk?”

„Praat gerust, moeder,” antwoordde de jongeling. „Bij dezen arbeid werken slechts mijne handen, niet mijn geest.”

„Hoe meent gij dat, Quentin? Wordt dat niet een mooie ruiter? hij is zoo levendig van kleuren, dat het een prachtig sieraad zal zijn voor de herberg, waar hij wordt uitgehangen. Het is het fraaiste schilderij dat ik van u gezien heb.”

„Het is waar, moeder, de kleuren zijn levendig genoeg,” antwoordde Quentin met een pijnlijken glimlach, — „dat komt omdat men mij heeft verweten, dat mijne stukjes te donker waren. Nu heb ik dit eens regt bont gemaakt, om het beter te kunnen verkoopen. Maar, ziet gij, lieve moeder, voor mij en vele anderen, die aan eene andere schoonheid de voorkeur geven, is het afschuwelijk leelijk.”

Barbara schudde het hoofd.

„Dat begrijp ik niet,” sprak zij; „wat wil men fraaijer dan zulk eene beeldtenis? Ik vrees, Quentin, dat gij al te gering denkt over uw eigen werk. Hoovaardij is niet goed, maar men moet toch ook zijn eigen arbeid . . .”

„Moeder,” viel Quentin haar in de rede, „gij wenschet te weten waar vader zich wel bevindt; ook ik maak mij wel eens om zijnentwil ongerust, doch ik hoop dat wij spoedig iets van hem vernemen; dan hoop ik ook eenig geld te hebben overgewonnen, om met de eerste gelegenheid hem te zenden.”

Met veel meer ijver ging nu het penseel over het hout: — het laatste denkbeeld scheen hem nieuwen lust te geven. Na een paar uren prikte de veelkleurige ruiter vrolijk op zijn bruin paard, en Barbara staarde met verrukking op het voltooide werk, dat haren zoon zooveel tegenzin had ingeboezemd.

Toen het uithangbord droog was geworden, werd het gehaald door een naburigen marskramer in houtwaren, die langs de deuren in steden en dorpen zijne waar rondventte, en op zich had genomen om Quentin's stukken tegen geringe belooning af te zetten. Met eene *opgaande zon* en een *jagthoorn* werd de ruiter in de mars gepakt. Eene week later kwam de kramer terug, en bragt den vervaardiger eenige schellingen voor zijnen arbeid, die Quentin gedeeltelijk aan zijne moeder gaf en gedeeltelijk bij eenig ander overgewonnen geld in een lederen buidel deed.

Een paar maanden ging onze schilder op die wijze voort, toen zijn buidel rijk genoeg aan inhoud was geworden om zijnen vader eene wat beduidende ondersteuning te verschaffen. Niet lang daarna kwam, tot onuitsprekelijke blijdschap van moeder en zoon, met een schipper, die handelswaren uit Frankrijk had aangebragt, een brief van Matsijs, dien hij door een landgenoot had laten schrijven, en waarin hij berigtte, dat hij als knecht bij een wapensmid te Amiens werk had gevonden; dat hij gezond was, maar dat het hem onder de Franschen zoo slecht beviel, dat Barbara er niet meer aan moest denken om hem te volgen. Overigens moesten Barbara en Quentin zich zien te troosten, door vertrouwen op den Heer, die nog eens uitkomst kon geven. Blijkbaar gevoelde de balling zich zeer ongelukkig in het vreemde land. Deze overtuiging veroorzaakte beide veel bekommring, die echter eenigzins werd verligt door de zekerheid dat hij gezond was en geen gebrek leed. Met denzelfden schipper zond Quentin een brief met het bespaarde geld terug, en verhaalde daarin beider lotgevallen sedert zijn vertrek, schetste hun toestand als vrij gunstig, en liet er alles in

vloeiën, wat hij meende, dat zijn vader kon troosten in zijne verlatenheid.

Sedert Quentin aan den drang van zijn hart jegens zijn vader had voldaan, besloot hij slechts de helft van den tijd voor het brood te werken; den eenen dag zou hij onbeduidende prullerijen schilderen, waarvan, behalve zijne moeder en de marskramer, niemand den maker kende; den tweeden dag wilde hij geheel aan de kunst wijden. Hij beproefde in Antwerpen een meester te vinden, die hem wilde toelaten om den halven tijd onder zijn toezigt te werken; maar niemand wilde hem aannemen zonder dat hij zijn geheelen tijd kwam schilderen, of een aanzienlijk leergeld betaalde. Te eerder werd hij afgewezen daar men weinig vermoedde dat die bedeesde jongeling, dien men nog onlangs als smidsgezel gekend had, reeds belangrijke vorderingen bij Stuerbout gemaakt had, en hij was te bescheiden en twijfelde te zeer aan zich zelven, om zich voor meer uit te geven dan een nog weinig gevorderde leerling.

Eenige dagen was hij door de ondervonden afwijzingen zeer ternêrgedrukt en bijna geheel moedeloos. „Zal ik dan een kladschilder moeten blijven?” vroeg hij zich zelven op een avond, toen hij het bezwaarde hoofd op de stroopeluw nederlegde. „Maak u een beroemden naam,” sprak de meester te Haarlem. Eilaas! anderen werken onder de leiding van groote meesters, bezoeken Duitschland, Italië, Spanje, en ik ben zelfs van het onderrigt eens middelmatigen meesters verstoken. Ach! mijne idealen om heerlijke beelden te scheppen, die godvruchtige harten zouden opvoeren ten hemel! Marijken, wij zullen wel altijd gescheiden blijven; moeder, die in armoede zwoegen moet, en mijn vader, die in ballingschap knechtsarbeid moet verrigten voor een stuk brood, — nimmer zal ik uw lot mogen verbeteren. Heere! waarom die sprank van iets hoogers in mij gelegd, die mij nu zoo ongelukkig maakt!” Tranen vloeiden uit zijne oogen en bevochtigden het grijze linnen van zijn leger. „En toch,” peinsde hij nu eene wijle voort, „heeft de Schepper mijne ziel gevormd, en Hij is ook de bestuurder van mijn lot. Zou Hij willen, dat ik mijn levensdoel opgeve? Of is er nog een andere uitweg? Wil Hij, die den zwakke kracht kan geven, dat ik worstele om de overwinning zonder vreemde hulp?” Aan dat denkbeeld klemde hij zich vast. Hij spon het uit in zijnen

geest. Er waren meer voorbeelden, hoe weinige dan ook, van een goeden uitslag. Zou hij het beproeven, nu voor hem, Marijken, zijne ouders, alles afhing van zijn slagen in de kunst? Zijn vroom gemoed verhief zich tot een vurig gebed. Nieuwe geestdrift en geestkracht, — gelijk somwijlen de nacht doet geboren worden, als voor den van uitwendige indrukken bevrijden geest alle hinderpalen verdwijnen — ontwaakte in zijn binnenste. Hij kwam tot het vast besluit, geene inspanning te ontzien, en wat menschelijke kracht vermogt, te beproeven, om zonder verder onderrigt zich te vormen tot een waardig kunstenaar.

Aan de uitvoering van dat besluit begon Quentin reeds den volgenden morgen, en zette die telkens voort als het een kunstdag was, zooals hij die dagen noemde dat hij niet behoefde te kladschilderen. Hij bezocht de kerken en bestudeerde de meesterstukken van kunst daar voorhanden, terwijl hij door voorspraak van pater Johannes ook tot de verzamelingen van eenige aanzienlijke inwoners werd toegelaten. Vooral de stukken der van Eijks trokken hem aan en vonden weêrklank in zijne ziel. De weelderige, fantastische scheppingen van sommige buitenlandsche meesters, wekten, hoezeer hij ook de kunst daarin bewonderde, minder zijne sympathie, maar uren lang kon hij soms in de bewondering van het eenvoudige, ware en verhevene der stukken van eerstgenoemde meesters staan verzonken.

Eindelijk begon hij de handen aan het werk te slaan en werkte een paar maanden aan een kopie van een kleiner stukje van Jan van Eijk. Deze proeve stond echter te ver beneden het oorspronkelijke, om zijne goedkeuring weg te dragen. Volgende stukken, die eigen scheppingen waren, bevielen hem beter. Met blijdschap bespeurde hij, dat hij aanmerkelijke vorderingen maakte. Hij ging intusschen voort de meesterstukken te bestuderen.

Na eenigen tijd in zulke oefeningen te hebben volhard, begon hij een belangrijker stuk op te zetten, een beeld der heilige Anna. Hieraan werkte hij met inspanning, met vuur en geestdrift. In drie maanden tijds was het schilderij voltooid, en met groote vreugde moest Quentin erkennen, dat het ideaal, dat hem voor den geest had gezweefd, vrij wel was verwezenlijkt, en dat hij, dezen arbeid bij vroegeren vergeleken, in de behandeling van het penseel groote vorderingen had gemaakt. Maar was opvatting en

bewerking geniaal? getuigde het geheel van kunstenaarstalent? De uitdrukking van het tot heiligen eerbied stemmende gelaat, deed hem hopen, maar vele zwakheden, die de minder vaste hand verrieden, deden hem vreezen dat het slechts eene onbeduidende proeve was, die hij had geleverd.

„Neeen,” dacht hij, „het zal verborgen blijven voor de wereld. Eer ik als kunstenaar optreed moet ik zelf tevreden zijn over mijn werk.”

En hoe beschouwde Barbara dit heiligenbeeld? Bij den eersten aanblik vouwde zij onwillekeurig de handen. Was dit de onbewuste hulde van het menschelijk schoonheids- en godsdienstig gevoel aan de zegepraal der kunst? Dit zoude Quentin zoo gaarne geloofd hebben, maar hij durfde niet. Barbara schreef den indruk, dien de aanblik der heilige Anna maakte, aan de overeenkomst toe tusschen dit beeld en eenige kerkstukken. Wel stichtelijk, maar bijster mooi, vond zij het nu juist niet, en zij kon onmogelijk begrijpen, dat haar zoon bij het schilderen van dit beeld zooveel toestel had gemaakt, en zij daarbij volstrekt niet had mogen spreken, terwijl zij bij het bewerken van dien fraaijen ruiters naar hartenlust had mogen praten.

Quentin bleef omtrent zijn werk weifelen tusschen hoop en vrees. Intusschen ging hij ijverig met zijne studien en oefeningen voort. In het avonduur zocht hij afleiding en stortte zijn gevoel uit in de toonen der luit — want ook de muziek werd met goed gevolg door onzen jongen vriend beoefend — of deed hij eene wandeling door de stad of buiten de poorten. Als hij de fraaije pomp bij de O. L. kerk voorbijging, stond hij somwijlen stil en vroeg zich, of hij niet beter gedaan had als hij aan het aambeeld ware gebleven. Nu en dan ging hij ook den „zilveren helm” voorbij en wierp dan een weemoedigen blik op het gesloten huis, dat nu tot stapelplaats voor oorlogstuig werd gebruikt. Nog blonk de helm vriendelijk in de stralen der zon, maar in de werkplaats had doodsche stilte het vrolijk getiktak en gezang der gezellen vervangen, en daar boven in het kamertje, waar in Quentins borst het eerste hooger vuur was ontgloeid, waar de wanden getuigenis gaven van zijne eerste proeven en hij had gemijmerd, gehoopt en gebeden — dat hem een heiligdom was en waarheen een zacht

heimwee hem henentrok — daar lagen nu ruwe steenen, zware verroeste kogels, en de stemmen van woeste en dronken wapenknechten braakten misschien ruwe vloeken uit, op het plekje aan het raam, waar hij hemelsche vizioenen aanschouwd, vrome gebeden ontboezemd had.

VII.

Eene groote onderneming.

Wij vinden Quentin, een paar weken nadat zijne heilige Anna was voltooid, bijzonder afgetrokken en peinzend. Hij at en dronk somwijlen onbewust; uren lang wandelde hij met het hoofd op de borst het kamertje op en neder. Op Barbara's vragen gaf hij naauwelijks antwoord. Ten laatste haalde hij een dik boek uit zijne kist te voorschijn en begon ijverig te lezen. De goede vrouw wist niet wat dit boek inhield. Zij meende, dat de stille geest van haren zoon door teleurstelling en verdriet zoo in zich zelven begon te keeren, en zelfs kwam bij haar de vrees op, dat het Quentin in het hoofd mogt komen in een klooster te gaan. In deze overtuiging werd zij versterkt, toen pater Johannes, die hen nog somwijlen bezocht en meermalen met Quentin over sommige gedeelten van het boek sprak, haar zeide, dat dit boek het Evangelie van St. Johannes was.

Toen deze zielsstemming en dat ingespannen lezen eenige dagen bij Quentin hadden aangehouden, zag Barbara tot hare verwondering hem op een morgen met een glans van geestdrift op het gelaat en een groot stuk doek in de hand, den ladder afklommen.

„Moeder,” sprak hij, toen hij het doek op den ezel had bevestigd, „ik begin een nieuwen arbeid, veel grooter en gewigtiger dan de vorige. Ik hoop het ditmaal zóó te verrigten, dat ik er in het openbaar mede kan optreden. Althans nu moet dit geschieden. Dit schilderij zal beslissen, of ik een kunstenaar ben of niet.”

„Of gij een kunstenaar zijt? Gij, die zulk een ruiters te paard hebt geschilderd?” vroeg Barbara verwonderd. „Hoe kunt gij daaraan twijfelen, Quentin?”

„Ik meen een kunstenaar van hooger aard dan een besmeerder van uithangborden; doch gij begrijpt dat niet geheel, beste moe-

der. Gij zult echter het belang van het schilderij beseffen, als ik u zeg, dat het over ons aller lot zal beslissen."

"Dan moge de Heer u helpen en kracht geven, mijn zoon!"

"Hem heb ik ook gebeden, moeder, om mij te helpen en iets te schenken van zijnen geest; met een biddend hart wil ik dit werk aanvangen; want het is een heilig onderwerp: den gebenedijden Zaligmaker zelve met zijne heilige apostelen wil ik schilderen. Het is eene groote en vermetele taak, die ik op mij neem; maar op den Heer is mijn vertrouwen. Nimmer gevoelde ik meer liefde en geestdrift voor mijn onderwerp. Bidt gij dus ook voor mij, moeder; spreek met mij zoo weinig mogelijk, houd uwe buurvrouwen zooveel gij kunt verwijderd, opdat geene uitwendige indrukken de ingeving uit mijnen geest verdrijven."

"Ik zal gaarne doen, wat gij wenscht, Quentin; span u maar niet zooveel in, dat het uwe niet sterke gezondheid schaadt."

"Wees gerust moeder; ik werk daaraan slechts de beste uren van den dag, als het licht helder is en geest en ligchaam frisch en krachtig zijn."

Net gekleed, in zijn zondagsch wambuis, en het blonde krullende haar glad gekamd, zette hij zich op den stroostoel, nam met ietwat bevende hand het penseel op en maakte met de groote taak een aanvang. Hoe meer hij vorderde, hoe meer zijne geheele ziel zich in zijn uiterlijk afspiegelde. Zijne oogen schitterden, elke trek van zijn door een bos gekleurd gelaat was bezielde, de wereld rondom hem scheen niet meer voor hem te bestaan. Zoo was het telkens eenige uren, tot een bepaald gedeelte was voltooid; dan ontspanden zich zijne trekken en hij gevoelde zich vermoeid en afgemat, ongeschikt om dien dag nog veel anders te verrigten.

Maanden gingen voorbij en nog werkte Quentin aan zijne groote taak voort, zich dagelijks sterkende door eene wandeling buiten de stad, aan de groene oevers der Schelde of tusschen de vruchtbare velden met koren en eikenhout bedekt — maar de onzekerheid van zijn lot en dat der zijnen wierp voor hem eenen sluier over de schoonheid der natuur. Eenmaal hoorde hij bij toeval van een koopman uit Haarlem, dat meester Stuerbout en Marijken welvarend waren, maar dat weinige was ook al wat hij vernam, en van zich zelve durfde hij haar niets te laten hooren.

Van Matsijs kwam andermaal tijding, die inhield, dat hij ziek was geweest — Quentin vreesde van verdriet, — doch nu weër was hersteld. Het verlangen om vrouw en zoon te zien was zoo sterk uitgedrukt, dat Quentin er aan dacht, om voor het geld dat hij zijnen vader weder wilde zenden, liever zelf tot hem te reizen, doch de bedenking hoeveel zijn vader zonder dat geld zou moeten ontberen, hield hem hiervan terug.

Quentin werkte dus voort aan zijn schilderij. Hoewel hij de grootste zorg aan de uitdrukking der karakters besteedde, die hij met ernst en nadenken uit het Evangelie bestudeerde en waarvan hij ook de fijnere trekken trachtte weer te geven, behandelde hij de kostumen en de bijzonderheden met naauwkeurigheid en uitvoerigheid. Geen wonder dus, dat hij langzaam vorderde. Toen hij Thomas had voltooid stond hij op van zijn stoel en staarde onderzoekend op dat gelaat, dat, vol zwaarmoedige bekommring en liefde voor den meester, zijne medejongeren aanzag en scheen te zeggen: „Komt, laat ons met Hem sterven.” Voldoening sprak uit Quentins trekken en met nieuwen moed ging hij voort. Ook de uitdrukking van het voortvarende, overhaastige, vurige in Petrus' natuur droeg — toen de kop van dit beeld was afgewerkt — zijne goedkeuring weg; doch tot zijn spijt moest hij erkennen, dat de kracht, die hij dit karakter toeschreef, niet genoeg was weêrgegeven. Met bijzondere voorliefde maalde hij den discipel, dien Jezus lief had, voor wien hij trouwens de meeste sympathie gevoelde. Sprekend en levendig kwamen bij dezen Jonger de rijkdom van liefde voor den meester uit, aan wiens lippen hij hing, en de verheven, hemelsche, diepe geest. De schilder was zelf voldaan over dit aantrekkelijk beeld. Maar al de kracht van zijn geest, alle zorg en inspanning werd gewijd aan de beeldtenis van den goddelijken Zaligmaker zelve, waarvan hij met eene eerbiedige huivering de eerste penseelstreken op het doek bracht — en werkelijk mogt deze — toen ze na eene inspanning van vele dagen was voltooid — wel de uitstekendste van de heilige groep heeten. De goddelijke majesteit, gepaard met eene de menschheid omvattende liefde in elken trek, in den blik der oogen, en het indrukwekkende der geheele houding, drongen bijna om neër te knielen en te aanbidden. Quentin hoopte, ja geloofde bijna, als hij dien Christus, dien Johannes aan-

schouwde, dat geen waar talent in zijn werk was te miskennen — en hij trilde van ontroering bij de gedachte dat ook de kunstenaarswereld de hulde, slechts aan het talent behoorende, mogt schenken aan dezen zijnen arbeid, waaraan hij een jaar gewerkt, waarin hij zijne ziel uitgestort, en het beste dat hij leveren kon, gegeven had. Op andere oogenblikken bedacht hij, hoe weinigen slechts ware schilders waren, hoe zeldzaam groot talent werd gevonden; dan zag hij slechts de zwakheden en gebreken, die zijnen arbeid aankleefden en wanhoopte hij aan den goeden uitslag der proef, die hij nemen wilde; want het bleef zijn vast besluit, dit schilderij aan het oordeel der wereld te onderwerpen, en daardoor de beslissing van zijn lot en dat der zijnen te vernemen; eene heerlijke toekomst voor hem zelve, het levensgeluk van Marijken en van zijne ouders — of een rampzalig, mislukt, doelloos eigen leven, een bitter lot van allen die hij lief had. Waarlijk er hing veel aan het lot van dat schilderij!

Quentin wist nog niet hoe hij eene gelegenheid zou vinden, om zijn schilderij aan het oordeel van bevoegde kunstregters en dat van het publiek te onderwerpen. Hij nam voor, daarover een schilder te Antwerpen te raadplegen.

Toen het stuk genoegzaam gedroogd was, bragt hij het naar den zolder, om het daar in zijne kist veilig te bewaren, tot het oogenblik daar zou zijn, dat het onder de oogen der menschen konde gebragt worden. Eer hij zich 's avonds ontkleedde, kon hij zich niet onthouden, het nog eens te voorschijn te halen, en met zijn lampje in de hand zich in de beschouwing te verlustigen. Dit deed hij elken avond. Somwijlen trof het hem weinig, en vond hij de bewerking te krachteloos en beneden het onderwerp. Dan echter, als hij het weêr op eens voor zich zag, straalde zijn gelaat van blijde hoop. Met het oog op het schilderij gerigt knielde hij neder. „Heere,” bad hij, „heb ik het heilig tafereel waardig afgemaakt tot uwe eer, is de gloed, dien Gij in mijn boezem legdet, die gave waarmede gij sommigen begenadigt — geef mij dan zekerheid; laat de erkenning der menschen het dan bevestigen; ik behoef dien steun zoozeer — de twijfel wordt mij ondragelijk. O, hoe zoude ik u prijzen en loven, Heer, mijn gansche leven. Maar heb ik mij in mijne levensroeping bedrogen, mijn God; zal bittere

teleurstelling mij verbrijzelen als een gebroken riet — wees Gij mij en de mijnen dan genadig, want het zal mij zwaar vallen dien last te dragen. Neem mij dan, als het u behaagt vroegtijdig op in uwem hemel.”

VII.

Maria van Bourgondië.

Wij verplaatsen ons in 1472 te Gent, in de groote prachtige voorzaal van het hof te Walle, sedert 1460 de zetel der hertogen van Bourgondië, waar in 1500 de groote keizer Karel werd geboren. In 1353 was dit „Steen,” zooals men destijds in Vlaanderen zulk een huis noemde, tot een vorstelijk paleis verheven. Later hielden keizer Karel en Filips II, als zij de Nederlanden bezochten, hier hun verblijf, en hier was het, dat, tijdens de onlusten in de 16de eeuw, de zoon van den graaf van Egmond, Champagne, Granvelles broeder, Jan van van Hembyze en vele andere edelen gevangen zaten. Het was een somber, maar grootsch gebouw, dat uitwendig door zijn trotschen stijl, inwendig door zijn indrukwekkenden luister een gevoel van ontzag inboezemde.

Voor al in de groote zaal, waar wij binnentreden, heerscht eene deftige pracht. Filips van Bourgondië, de vader van den tegenwoordigen hertog, beminde de pracht aan zijn hof om haar zelve; Karel de Stoute, zijn eerezuchtige zoon, wiens staatsiekleed 100,000 ducaten waarde had, overtrof dit voorbeeld nog, om luister bij te zetten aan zijn naam.

Reeds de groote ruimte der zaal en het hooge steenen gewelf maakten een plegtigen indruk, die nog verhoogd werd door de reusachtige zilveren en vergulde luchters, welke aan lange kettingen afhingen, door den breedten met zijden boezemgordijnen behangen schoorsteen, waarvoor een schild met het Bourgondisch kruis schitterde en door de hooge regte ebbenhouten zetels, die met hetzelfde wapen prijken. De wanden waren behangen met kostbare tapijten, de vloer ingelegd met het fraaiste hout. Het gekleurde glas der diepe vensters en de zware zijden gordijnen temperden het licht van den winterdag bijna tot eene schemering. Daar buiten woei een

felle noordenwind, die de stroomen had doen stollen en nauwelijks door het hoog opvlammend vuur van zware houtblokken uit de zaal was te weren.

In de nabijheid van dat vuur zat in een prachtig bewerkten zetel een ongeveer zestienjarig meisje. Haar uitstekend blank, ligt blozend, vriendelijk en schoon gelaat en de openhartige blik der levendige oogen waren de spiegels eener edele ziel; de ietwat lange kin zette er eene uitdrukking van vroegtijdigen ernst aan bij, op dat oogenblik nog verhoogd door de bezorgdheid, die over hare trekken lag verspreid. Dit meisje was Maria van Bourgondie, reeds toen om hare liefalligheid, nog meer om het groote rijksg gebied, dat haar als erfdochter moest te beurt vallen, het lokaas voor de aanzienlijkste vorstelijke personen van Europa.

Tegenover haar zat de edele vrouwe van Hallewijn, sedert den dood van Maria's moeder, Isabella van Bourbon, met de opvoeding der vorstelijke telg belast.

Hertog Karel bevond zich met zijne krijgsmagt in Frankrijk en voerde met verbittering den krijg tegen den listigen, laaghartigen Lodewijk XI. Sedert eenigen tijd had Maria geene tijding van haren vader ontvangen en om zijnentwil was haar hart bekommerd; want hoewel haar godvruchtig gemoed zich wel somwijlen bedroefde over zijne onverbidde hardheid en de stroomen bloeds in zijne oorlogen vergoten, zag zij aan zijnen kant daarin slechts eene noodzakelijke verdediging zijner regtvaardige zaak, en haar hart hing hem aan met al de volheid van kinderlijken eerbied en liefde.

Zij had eene wijl in een godsdienstig boek zitten lezen — want Maria's geest beminde boeken — en hief nu het gelaat op naar hare gezellin.

„Edele vrouwe,” sprak zij, „ik gevoel mij hoe langer hoe meer bekommerd. Reeds voor drie dagen had ik een bode verwacht.”

„Wie weet of die bode niet reeds zeer nabij is,” was het antwoord. „Het reizen gaat niet zoo gemakkelijk als in den zomer. De rivieren, die nu eerst vast genoeg zijn om over te trekken, kunnen den afgezondene hebben opgehouden.”

„De Heer geve dat het zoo zij! dat mijne vurige gebeden, die ik tot de moedermaagd heb opgezonden, en de gelofte die ik gedaan heb, hare bescherming voor mijnen vader hebben verworven. Ik

heb de plegtige gelofte gedaan, om als mijn heer vader ongedeerd blijft bij de belegering van Nesle, het altaar van Onze-lieve-vrouw in de St. Michielskerk te beschenken met het schoonste schilderij, dat ik in de Bourgondische landen kan verkrijgen.”

„Daar hebt gij wel aan gedaan, Maria,” antwoordde de edele vrouwe; „zulke geloften zijn de heiligen welgevallig en de uwe zal uwen heer vader tot voordeel zijn.”

„Moge het zóó wezen!” antwoordde Maria. „Ach,” ging zij na een oogenblik voort — „waarom moet de wereldsche grootheid zoo veel zorg en kommer medebrengen? Ik wensch somwijlen, dat mijn vader slechts een voornaam poorter ware, die zich alleen met vreedzaam bedrijf behoefde bezig te houden.”

„De zorgen en gevaren van den krijg en het staatsbestier zijn door God eenmaal aan wereldsche grootheid verbonden, melieve jonkvrouw; en 't is u tot nuttige leering dat gij dit in uwe jonkheid ondervindt, en u voorbereidt op de zorgen, die u later wachten; want grooter magt dan ooit eenige vrouw gegeven was, is voor u bestemd.”

„Het wordt mij bang om het hart, als ik daaraan denke,” antwoordde Maria, de edele vrouwe met een angstig gelaat aanziende.

„Toch is het groot en schoon zooveel magt te bezitten, daardoor veel goed te kunnen doen, en niet minder aangenaam door millioenen gehuldigd te worden!”

„Die hulde is wel zoet en veel goed te doen zou mij het leven schoon en aangenaam maken; maar geene twisten, geene misdaden, geene oorlogen moesten er zijn. Hoe kan eene vrouw in staat zijn, dat alles het hoofd te bieden?”

„Gij zult ook op eigen kracht niet alleen behoeven te steunen, Maria,” zeide vrouwe Hallewijn. „Een wakkere en vrome vorstenzoon, die gij met uwe hand geluk en magt zult schenken, zal u ter zijde staan. Reeds nu verdringt men zich, om u, als een begeerlijken schoonen prijs te winnen. Daar is de aartshertog Maximiliaan, Filibert van Savoye, Nicolaas van Calabrie en verscheidene anderen doen daartoe alle pogingen bij uwen vader.”

„O, houd op, waarde vrouwe; ik ben nog naauw de kinderschoenen ontwassen en meet reeds een lokaas zijn voor eerezucht en eigenbelang; want ik begrijp genoeg, dat die edele heeren, waar-

van slechts één enkele mij kent, alleen op de Bourgondische landen het oog hebben. Ach, moge de Heer mij maar lang mijnen vader laten behouden! Moge hij toch veilig uit dezen oorlog tegen den listigen, boozen Lodewijk terugkeeren!"

Wij volgen het verder gesprek der beide edele vrouwen niet, maar willen getuige zijn van hetgeen een paar uren later voorviel.

Buiten heerschte de schemering, maar in de zaal, waar het anders al volkomen donker zou zijn geweest, waren reeds de luchters ontstoken en verhoogden de pracht der zaal door den gloed, die hun licht over ieder voorwerp verspreidde.

Maria had een stikwerk in de hand. Eene kamervrouw hield haar gezelschap, daar vrouwe Hallewijn zich naar haar bidvertrek had begeven. Daar werd het portière, dat aan de eene zijde der zaal de plaats eener deur verving, opgeheven, en een page trad binnen.

"Edele jonkvrouw," sprak hij, "heer Filips van Ravenstein is aangekomen en verlangt uwe edelheid te spreken." Maria begon te sidderen van ontroering, want zij wist dat de zoon van Rudolf van Ravenstein tijding van haren vader bragt!

"Dat hij kome," antwoordde zij en stond op van haren zetel, zich tot uiterlijke bedaardheid dwingende.

Zij moest zich echter aan haren stoel vasthouden, toen de jonker binnentrad en haar eerbiedig groetend naderde. Met ernstigen blik bespiedde zij zijn gelaat. Zij durfde niet vragen.

"De Heer zij geloofd, edele jonkvrouw," spak Filips — "uw heer vader is gezond en welvarend — de stad Nesle is veroverd en gestreng getuchtigd — ook in Roie prijkt het Bourgondisch wapen — de Franschen zijn verschrikt en wij hebben goeden moed. — God strijdt aan de zijde van onzen dapperen heer tegen den meinedigen schender van het tractaat van Peronne, den moordenaar van zijnen broeder!"

Maria van Bourgondië gaf haar zoo even nog beklemden boezem ruimte door een zwaren zucht; toen vouwde zij de handen, sloeg hare oogen, waarin tranen van blijde dankbaarheid opwelden, naar boven en zond eene vurige ontboezeming op tot den Heer van hemel en aarde.

Toen eerst kon zij den jonker — die in stille eerbiedige hulde het schoone en vrome meisje, wier gevoel hij begreep, had gade-

geslagen — naar bijzonderheden vragen omtrent den veldtogt en vooral der verovering van Nesle en Roie. Hij verhaalde haar veel van de dapperheid haar vaders; zij sidderde telkens, als zij hoorde in welke gevaren hij zich dikwijls had bevonden, en schreef zijne bewaring alleen toe aan de voorspraak van hare patrones, welke zij door hare gelofte en gebeden had verworven. De jonker verhaalde ook, dat Nesle, als eene gestreng en regtvaardige tuchtiging, voor een deel was verwoest, maar verzweg de barbaarschheid waaraan de hertog zich in zijne verbittering had schuldig gemaakt — dat hij de geheele stad aan de vlammen prijs gegeven, een groot deel der inwoners om hals gebragt en een ander deel de duimen had laten afhouden — welke gruwzame wreedheid in de geschiedrollen staat opgeteekend.

Nadat de jonker alles had verhaald, wat Maria wenschte te weten, en hem op een zilveren blad geurige hippocras en versterkende spijs was aangeboden, nam hij afscheid en liet de hertogsdochter alleen.

Na de verovering van Nesle en Roie heeft de oorlog, dien Karel de Stoute in Frankrijk voerde, niet lang meer geduurd. De hertog werd bij de belegering van Caux teruggeslagen, en hoewel hij andere plaatsen in het land van Caux en Normandie veroverde, behaalde Lodewijk belangrijke voordeelen in het land van Guyenne en Anjou, en noodzaakte Karels bondgenoot, den hertog van Bretagne, om een verdrag te sluiten, terwijl Fransche schepen langs de Nederlandsche kusten tot op de hoogte van Katwijk kruisten, vele haringbuisen wegnamen en den handel aanmerkelijk benadeelden. Beide vorsten verlangden dan ook naar den vrede, te meer daar Lodewijk de noodzakelijkheid inzag, om de ontstane woelingen der edelen in zijne staten tegen te gaan, en Karel, om de ontstane en nog voortmeulende onlusten in Holland en Zeeland met gestreng hand te dempen. Den 14 Januarij 1473 werd dan ook tusschen hen een bestand gesloten, dat gelden moest voor den tijd van veertien maanden.

Karel spoedde zich naar Gent terug, waar hij slechts eenige dagen dacht te vertoeven, om dan eene reis door de genoemde provincien te doen en door zijne gevreesde tegenwoordigheid orde en rust te bevorderen.

Hoe gelukkig was de jeugdige Maria, toen zij op het voorplein van het slot haren vader behouden wederzag en hem met tranen van blijdschap in de armen viel.

„En wat” vroeg de hertog toen de eerste storm der blijdschap bedaard en hij in een der hooge zetels bij het vuur gezeten was — „en wat hebt gij zoo al uitgevoerd Maria, in den tijd dat ik de Franschen de kracht van het Bourgondisch zwaard deed gevoelen?”

„Veel voor u gebeden, mijn heer vader, dat de Heer uwe wapenen mogt zegenen,” antwoordde zij.

„Dat heeft neef Filips mij gezegd, Maria, en ook, dat gij eene heilige gelofte gedaan hebt. Ik dank u, mijne dochter; behalve aan mijn goed zwaard, dank ik de verovering van Nesle, mijne behoudenis daarbij en menige andere overwinning, aan uwe vrome gelofte en gebeden. Uwe gelofte moogt gij op vorstelijke wijze vervullen; daar uw speldegeld hiertoe te kort zou schieten, stel ik mijne schatten voor u open; mijn kanselier zal u zooveel uitbetalen als gij behoeft; want geloften, zoo gunstig door den hemel verhoord, moeten mild en onbekrompen worden vervuld. Dit vermeerdert de grootheid en den voorspoed van een geslacht. Wij zullen de bekwaamste schilders in mijne staten laten uitnoodigen, om de kunststukken voor uw oogmerk geschikt, die zij mogten bezitten, ons vóór Maria-boodschap te zenden, opdat gij daaruit eene keuze kunt doen.”

VIII.

De reis naar Gent.

Barbara zat nog laat aan haar spinnewiel. Zij luisterde naar elken voetstap, die zich nu en dan nog in de straat liet hooren. Een westewind, die de koude der laatste weken had doen wijken voor zachter weer, suisde door de steeg. Hare lamp, waarin de olie begon te ontbreken, verflaauwde aanmerkelijk; ook het rad van haar wiel ging langzamer rond, stond eindelijk stil, en het voorover buigen van haar hoofd en toevallen der oogen verklaarden daarvan de oorzaak. Plotseling echter schrikte zij op door het geluid der opengaande deur. Quentin trad haastig binnen.

„Goeden avond, moeder,” zeide hij naar haar toe gaande.

„Goeden avond, Quentin; ik ben blij dat gij ten laatste komt,”

antwoordde zij, de lamp voorover houdende, om de stervende vlam nog eens te doen opleven. „Ik begon beangst te worden, daar gij nooit zoo lang uitblijft. Waar zijt gij geweest?”

„Ja moeder, dat is eene heele historie. Ik was Willem Arendz gaan raadplegen, wat met mijn schilderij te doen, want de onzekerheid wordt mij ondragelijk. Toen vertelde hij mij, dat van wege den hertog de schilders in de Bourgondische staten zijn uitgenoodigd, om van hunne schilderijen naar Gent te zenden, opdat het schoonste daaruit kan gekozen worden tot een sieraad voor het Lieve-vrouwen-altaar in de St. Michielskerk, waardoor eene gelofte moet worden vervuld, die de dochter van onzen hertog gedaan heeft.”

„Zoudt gij dan durven hopen, Quentin, dat de keus op uw schilderij kon vallen?”

„God beware mij, moeder! Het zoude aan razernij grenzen dit te hopen; want daar zullen de grootste meesters met hunne beste schilderijen komen, en uit dit alles kan er maar één worden gekozen, dat voorzeker een der zeldzaamheden van Vlaamsche of Hollandsche schilderkunst zal zijn. Neen, wat ik haast zou willen doen? Mijn schilderij mede aanbieden, met het doel om mijn vonnis te vernemen. De grootste kunstenaars zullen, als ik mededing, mijn werk zien, bespreken, beoordeelen; het zal blijken of er, in weêrwil der gebreken, iets van den hooger geest van het schoone in doorstraalt, dan of het eene onbeduidende mislukte proeve is, die mijne onbevoegdheid verraad. In het eerste geval is het stuk iets waard, dan zijn wij voorloopig gered, en ik zal de kracht gevoelen mij in weinig tijds meer te volmaken. In het laatste geval moet ik het penseel weg werpen, en, hoe ongelukkig ik zijn zal, naar een ander bedrijf omzien. Zie moeder, ik huiver voor die proeve . . . mijn oefeningswerk, zonder de leiding eens meesters vervaardigd, onder de oogen der grootste schilders te brengen. Het is stout en vermetel — en toch — het moet geschieden, de teerling moet geworpen; de onzekerheid is mij ondragelijk; ik zal alles winnen of alles verliezen!”

„De Heer geve, Quentin,” zeide Barbara getroffen, „dat het dan ten beste uitvalle. Wat raadt Willem Arendz u aan? Hij is de eenige, die uw schilderij gezien heeft.”

„Ik heb er hem niet over gesproken, moeder. Hij had,” ging hij treurig voort, „toen hij vóór eenige dagen mijn werk zag, nog al veel daarin af te keuren.”

„Dat verwondert mij niet, Quentin; want hoovaardiger mensch met meer eigenwaan, dan hij bezit, ken ik niet. Uwen vader was dit in hem altijd tegen de borst. Hoeveel hij afkeurde in uw werk, zag ik toch wel, dat hij op het eerste gezigt verrast was. De Heer Christus en zijne apostelen staan er precies ook op of zij leven; er is veel meer op te zien dan op het conterfeitsel van St. Anna. Ik weet zeker, dat hij niet zoo mooi schilderen kan als gij. Laat hij eens zulk een schoonen ruiters afmalen, als gij onlangs. . . .”

„Nu, moeder,” viel Quentin haar in de rede, „ik zal dan ook in 's Heeren naam maar besluiten om mijn werk aan te bieden; wat de uitslag voor ons allen zijn zal, is God bekend. Zijn wil moge geschieden.”

Op een morgen verliet Quentin vroegtijdig het kleine huisje in de steeg. Naast hem ging een voormalige knecht zijns vaders, die een kruiwagen, met eene ruwe platte houten kist beladen, voortstuwde. Zijn korte mantel woei achter hem in den morgenwind, die met zijne blonde haren speelde. Eene koortsachtige gejaagdheid sprak uit blik en gelaat, en bij wijlen verwonderde hij zich met eene inwendige huivering, als hij zich voorstelde, dat hij op weg was, om zulk eene beslissende proef te wagen.

Aan de „Gouden druif” gekomen, zette de knecht de kist op een zwaren vrachtwagen, die reeds met twee zwarte paarden stond gespannen. Een oogenblik later nam ook Quentin, na de kist nog eens zorgvuldig teregt te hebben gezet, op den vrachtwagen plaats; de voerman legde de zweep over de paarden, en schokkend en krakend ging het stevige voertuig met zijne vracht voorwaarts en bevond zich weldra op den weg naar Gent. De reis over den ellendigen weg vol waterpoelen, diepe kuilen en sporen, en bezaaid met steenklompen en boomwortels, ging moeijelijk genoeg; doch het zware voertuig, de sterke assen, de breede raden met sterke ijzeren banden, waren wel tegen de ergste schokken bestand, en als het den jongen man te lastig werd, sprong hij van den wagen en zette zijne reis te voet een eindweg voort.

Ook aan deze reis, hoe lang voor Quentins ongeduld, kwam een einde. Het was echter avond toen hij met zijne kist in „de Pelikaan,” eene herberg op de Vrijdagsmarkt te Gent, binnentrad.

De jongman was vermoeid, meer nog door den gespannen toestand van zijn geest dan door ligchamelijke inspanning. Toch sliep hij des nachts bijna niet. Slechts eene sluimering, door angstwekkende visioenen ontrust, spreidde haren sluijer over hem uit. Nadat reeds velerlei fantastische voorstellingen hem waren voorbijgezwefd, zag hij zich eindelijk in eene propvolle zaal. Alle wanden waren met heerlijke schilderijen behangen. Daartusschen bevond zich, boven eene groote deur, ook het zijne. Maar hoe ellendig zag het er uit! De Zaligmaker had het voorkomen van een onbeduidend mensch, zonder eenige verhevenheid; de apostelen hadden allen dezelfde domme gelaatstreken, zonder eenige uitdrukking; de geheele bewerking was die van een kladschilder. De oogen van allen, die zich in de zaal bevonden, waren eerst op het stuk, toen plotseling op hem gericht en schenen hem met spottende blikken te doorboren. Eensklaps verhief zich een luid en schaterend gelach, terwijl honderde vingers op hem wezen, en zijn schilderij werd afgerukt van den wand. Door schaamte verpletterd, wilde hij de zaal ontvlugten, maar te vergeefs trachtte hij door de menigte te dringen, die den uitgang verstopte. — Deze benaauwde worsteling zijner verbeelding deed hem met een luiden schreeuw en in zijn zweet badend ontwaken, toen de eerste stralen der morgenzon in het slaapvertrek schenen, waar nog eenige gasten lagen te snorken. Quentin stond dadelijk op, schoot een kleedingstuk aan en begaf zich naar den waterput in den tuin, om zijn brandend voorhoofd met het kille vocht te verkoelen. Dit werkte weldadig op hem. Een uur later nam hij een stuk brood met eene kan bier en na dit genuttigd te hebben, was hij gereed zich naar het paleis van den hertog te begeven. „Mijn God!” sprak zijn gejaagd hart, voor hij de herberg verliet, „wat niemand weet is U bekend. Gij weet wat er omgaat in mijne ziel, welk menschengeluk er op het spel staat. Ik stel mijn lot in uwe handen. Ontferm u mijner.”

Met zijne kist aan het huis te Walle gekomen, werd Quentin in eene zaal geleid waar reeds verscheiden schilders bijeen waren, en daaronder een paar hem bekende van het schildersgilde de

„*Violieren bloem*” te Antwerpen, die niet weinig verwonderd schenen den jongen man, wiens bekwaamheid als kunstvaardig smid de fraaije pomp wel bewees, maar van wiens schilderstalent zij niets hadden gehoord, en die niet eens gewigt genoeg had, om tot hun gild te behooren — hier te zien. Toch gingen zij naar hem toe.

„Matsijs,” vroeg een hunner met een glimlach, „gij ook hier? Wilt gij mede naar den roem en den prijs van duizend kroonen dingen?”

„Geenszins,” antwoordde hij hoog blozende, „hiertoe heb ik het regt niet. Ik heb iets geschilderd, niet veel beduidends; maar ik wil wagen om het aan het openbaar oordeel te onderwerpen, opdat ik, als het volstrekt zonder kunstwaarde blijkt te zijn, op eenmaal mijne onbevoegdheid kenne en het penseel late varen.”

Een woord van bemoediging, dat echter slechts medelijden verried, volgde op deze verklaring.

Allengs begonnen verscheiden kunstenaars hunne schilderijen van de bekleedselen te ontdoen, en hoe ontzong Quentin de moed, toen hij het eene meesterstuk na het andere zag te voorschijn komen. Hij was niet in staat om de woorden, die men tot hem rigtte, te beantwoorden; want nauwelijks hoorde hij wat men zeide, en wenschte nooit zoo vermetel te zijn geweest zich hier te wagen. De leden der „*Violieren bloem*” drongen hem om ook zijn schilderij te voorschijn te brengen; doch hij weigerde dit nog, daar het hem aan den moed ontbrak en hij liever tot het laatste oogenblik wilde wachten. Eindelijk, toen het oogenblik daar was, dat de vorstelijke personen van den hofschilder Jan van der Meire en een anderen meester vergezeld, zouden komen, om uit veel voortreffelijks het uitstekendste te kiezen, ontdeed hij zijn schilderij van het omkleedsel, bragt het met zenuwachtigen haast, alsof hij eene misdaad pleegde, naar een hoek en plaatste het naast een stuk, dat hij voor minder dan de andere hield. Een oogenblik daarna trad Karel de Stoute zelf — die zich nu nog te Gent bevond, maar eerdaags naar Gelderland zoude vertrekken — in een prachtig gewaad, schitterend van juweelen, de zaal binnen, vergezeld van de schoone, jeugdige Maria, die niet minder rijk was gekleed. Achter hen volgde heer Hugonet, 's hertogs kanselier, met den hofschilder en een anderen meester der kunst.

„Heilige Lucas, waar berg ik mij!” zuchtte Quentin, verbleekend van ontroering, toen hij de beide meesters zag binnen treden en in een van hen Dirk Stuerbout, Marijkens vader, herkende.

Zich eenige weken te Gent en Leuven ophoudende wegens aanzienlijke bestellingen, die hem waren opgedragen, was Stuerbout door den hertog uitgenoodigd, om met den hofschilder de taak van kunstregter bij de keuze van het altaarstuk zijner dochter te vervullen.

De gedachte, dat Stuerbout misschien getuige zoude zijn zijner schande, was Quentin eene marteling, en angstig verschool hij zich achter een paar breedgeschouderde meesters, thans, ten toppunt van opgewonden spanning, de dingen verbeidende die komen zouden.

IX.

De keus.

Verscheiden kunstenaars staan in de zaal met elkander in kleine groepen te spreken, of gaan met twee of drie op en neder. Onder hen bevinden zich beroemde meesters. Die forsche man, met zwart gekroesd haar en baard en de in het oog vallende blauwe kaproen op het hoofd, is Hans Memmelinck, de uitstekende leerling van Rogier van Brugge, vermaard door zijn *doop van Christus*, *Christoffer met het kind Jezus* en menig ander voortbrengsel van zijn penseel. Naast hem staat Gerard van der Meire, de broeder van Jan van der Meire; hij heeft onder veel voortreffelijks ook de *Jezus aan het kruis* voor de Sint-Bavokerk te Gent geschilderd. En ginds die lange schrale man, met zijn fraaijen violetkleurigen mantel, is Hugo van der Goes, leerling van Jan van Eyk, vervaardiger van menig heerlijk schilderij voor de kerken te Brugge en Gent. Bij de inhuldiging van Karel den Stoute heeft hij de feesten bestuurd, en thans worden in zijne werkplaats de decoraties geschilderd voor het eeuwfeest van den paus, dat dit jaar (1473) zal gevierd worden. (*)

Na de verzamelde meesters te hebben gegroet, ging het aanzienlijk gezelschap de zaal rond en beschouwde aandachtig de

*) Zie omtrent deze schilders en hunne kunstwerken onder anderen: Immerzeel, *de levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters*.

aanwezige voortbrengselen der toen zoo krachtig ontwakende schilderkunst. Bij schilderijen, die hen bijzonder troffen, stonden zij een oogenblik langer stil, en menige uitroep van bewondering en goedkeuring ontsnapten de lippen der jeugdige Maria. Ten laatste kwam men in den hoek, waar Quentins schilderij op een stellaadje stond. De vervaardiger, die zich een weinig van den schrik had herhaald, bespiedde van zijne schuilplaats met onafgewende blikken de beide meesters Stuerbout en Jan van der Meire. Deze bleven met de vorstelijke personen en den kanselier stil staan, vlak voor zijn schilderij. Hoe gaarne had Quentin hunne gelaatstrekken waargenomen; maar zij stonden met den rug naar hem toegekeerd. Het was doodstil in de zaal; eerbied voor den magtigen Karel onderdrukte elk gedruisch. Eene poos beschouwde het gezelschap onbewegelijk en zwijgend het schilderij. Toen ontstond een levendig gesprek, vooral tusschen Maria en meester Stuerbout. Quentin hield zijn adem in, en, bevende op zijne voeten, spande hij zijne gehoorzenuwen, om een woord op te vangen; maar dit was te vergeefs: het gesprek werd fluisterend gevoerd. Misschien, dacht hij, wordt reeds mijne veroordeeling tot rampzaligheid uitgesproken en straks door alle meesters bevestigd.

„Wiens arbeid is daar in den hoek geplaatst?” vroeg een Luikenaar zacht aan een bekende.

„Ik weet het niet; ik wist niet dat daar een schilderij aanwezig was; het schijnt de aandacht te trekken.”

„Misschien omdat 't het slechtste is. Men schijnt er althans niet mede voor den dag te durven komen, of de maker had het niet in het halfdonker verborgen.”

Als een dolksteek gingen deze woorden Quentin door de ziel. Hij dacht aan zijn droom en wenschte zich honderd uren van daar.

Nog vertoefde het hooge gezelschap in denzelfden hoek der zaal.

De schilders zochten ongemerkt naar voren te dringen om te ontdekken wat daar zoo lang de aandacht trok; maar Karel keerde zich om, en eerbiedig weken zij terug. Nog eenmaal deed het vijftal de rondte en beschouwde elk schilderij met nieuwe aandacht. Toen ontstond andermaal een gefluister. Maria van Bourgondië scheen met vuur te spreken; Stuerbout en Jan van der Meire knikten toestemmend met het hoofd, alsof zij hare woorden bijval betuigden.

„Ik ben van gelijke meening!” hoorde men de zware stem van Karel den Stoute spreken. Toen zween allen.

De kunstenaars verkeerden allen in gespannen verwachting. Daar trad de kanselier vooruit.

„Wie,” riep hij op luide toon, „is de schilder van *Christus met de apostelen*, daar in dien hoek verscholen?”

De grond begon Quentin onder de voeten te ontzinken.

„Mijn droom! mijn droom!” dacht hij; „men wil mij straffen omdat ik den eerbied voor het hof en voor de kunst door mijn onbeduidend werk heb geschonden.”

„Wie,” hernam de kanselier, toen geen antwoord gevolgd was, „is de schilder van *Christus met de apostelen*?”

Er was geen verbergen meer mogelijk. Quentin wankelde vooruit, maar hij zag of hoorde niet meer; een nevel bedekte zijne oogen.

„Ik . . . ben het . . . edele heer,” stamelde hij naauwelijks hoorbaar, met bloedrood gelaat en neergeslagen oogen.

„Heer in den hemel! Quentin!” hoorde men eene stem onder het vijftal op den toon der verbazing uitroepen, en de hertog en Maria zagen meester Stuerbout verwonderd aan, die zijne plaats scheen te willen verlaten, maar dadelijk weer terug trad en met starren blik op zijn voormaligen leerling staarde.

„Hoe heet gij? Waar woont gij, jongman?” hernam Hugonet.

„Quentin Matsijs . . . uit Antwerpen, heer,” was het antwoord, met haperende stem gegeven.

„Quentin Matsijs!” sprak nu de kanselier met verheffing van stem — „in naam van de edele Jonkvrouw Maria, de dochter van onzen verheven vorst, wier keuze met die der twee meesters, door hen tot raadgeving verzocht, overeenstemt — verklaar ik uw schilderij voor het schoonste en best voor het doel geschikte, dat hier onder veel voortreffelijks aanwezig is.”

Met geopenden mond en starren blik staarde Quentin een oogenblik den spreker aan. Toen zonk hij te midden der zaal op de knieën.

„Mijn God en mijn Schepper!” bad hij met opgeheven handen op luide hartstogtelijken toon — „zooveel genade!”

Nu scheen 't hem alsof de zaal met hem ronddraaide; hij zonk met het hoofd voorover, en lag in zwijm.

Eene groote beweging ontstond bij deze vreemde gebeurtenis. Quentin werd naar eene andere kamer gedragen. Dienaren bragten water en opwekkende middelen.

Eindelijk opende de jongman de oogen weder. Daar stond het edel drietal voor hem. De blik van Maria van Bourgondie rustte met meewarige uitdrukking, terwijl een traan op hare blanke wang beefde, op den jeugdigen blonden kunstenaar. Zelfs Karel de Stoute, anders weinig in staat het gevoel eens kunstenaars te begrijpen, scheen getroffen door zulk eene bescheidenheid en diepe ontroering, bij zoo groot talent.

Quentin zag echter slechts één gelaat; dat van den persoon, die over hem gebogen, terwijl hij hem ophief, fluisterde:

„Wees sterker, Quentin! verblijd u in uw geluk; gij zijt een profeet in de kunst. Nu is, als gij wilt, Marijken de uwe!”

Die bekende stem, die woorden, verzekerden hem, dat zijn geluk werkelijkheid was; — de naam van haar, die Stuerbout genoemd had, stortte een zalig gevoel van vreugde en levensgeluk in zijne aderen, en met een verheven glans op het gelaat zag hij rond, met het gevoel van een herboren mensch, die plotseling eene gewigtige beteekenis heeft verkregen.

„Vergeef mij, genadige vorst en edele jonkvrouw,” sprak hij met bescheiden vrijmoedigheid — „dat mijne zwakheid hier zoo ongepast opschudding verwekte — maar de blijdschap was mij te magtig!”

„Het verheugt mij, dat in u een nieuw en groot schilder is opgestaan,” zeide Karel welwillend. „Hoewel ik de mannen hoogschat, die met forsche hand het zwaard weten te voeren, eer ik toch ook de kunstenaars, die roem en luister bijzetten aan onze Bourgondische Staten. Gij kunt altijd op mijne bescherming staat maken.”

„En op mijne vereering, jongman,” voegde Maria op vriendelijke toon er bij. „Ik acht mij gelukkig uw heerlijk schilderij te bezitten, om mijne gelofte te volbrengen. Waardiger en schooner kon ik niet aan Onze-lieve-vrouw toewijden. Het stemt bij den eersten aanblik het gemoed tot hemelsche vroomheid. Kom nu mede, dan zal heer Hugonet u den prijs betalen, die het stuk meer dan waard is.”

Eer dit geschiedde begaf de kanselier zich naar de zaal waar de schilders zich verdrongen, om het stuk van Quentin te zien. Al-

gemeen was de bewondering, die de meesters aan het werk van hunnen gelukkigen mededinger schonken. „Ziet eens,” zeide de een, „geheel de eenvoudigheid en waarheid van Jan van Eyk!” — „Hoe sterk en juist is de uitdrukking der karakters,” voegde een ander er bij. — „Er zijn zeldzaam voortreffelijke koppen bij,” liet een derde volgen. — „Neen, inderdaad, dit verdient de voorkeur, die het is te beurt gevallen,” sprak een vierde. Zelfs de gildebroeders der *Violierenbloem* uit Antwerpen deden hunnen stadgenoot regt wedervaren, en allen stemden in met de erkenning, dat een groot meester in de edele kunst was opgestaan.

„Waardige meesters,” sprak de kanselier, „hoewel slechts één schilderij is kunnen gekozen worden, — welke keuze gij zelve schijnt te billijken, — verzeker ik u in naam der edele jonkvrouw Maria en van onzen genadigen vorst zelve, dat zij verscheidene voortreffelijke stukken van u hebben bewonderd. Hunne genaden laten u dankzeggen voor uwe bereidwilligheid om met uwe kunstwerken herwaarts te komen. Ulieden wordt vergoeding toegestaan voor uwe gemaakte onkosten, terwijl de hertog u laat noodigen om dezen middag de gasten van het hof te zijn. Ook wordt het u vergund de kunstwerken, die in het slot aanwezig zijn, in oogenschouw te nemen.”

Deze heusche en vriendelijke beschikkingen, die van Maria waren uitgegaan, droegen de algemeene tevredenheid der kunstenaars weg en verzachtten voor menig een het gevoel van teleurstelling, dat de zegepraal van zulk een jeugdig en onbekend mededinger hun had ingeboezemd.

Nu geleidde heer Hugonet Quentin naar eene andere kamer, waar zich ook Maria van Bourgondië bevond. De hertog was naar zijn kabinet gegaan.

Maria droeg den kanselier op den schilder de duizend kroonen, die als loon waren beloofd, uit te betalen. Hugonet haalde uit eene zware kist een zak met zilveren geldstukken te voorschijn en begon deze op eene tafel te tellen.

Quentin scheen plotseling door een denkbeeld getroffen.

„Houd op, heer kanselier!” riep hij levendig uit, „mijn schilderij is voor geen geld te koop.”

Verwonderd zagen Maria en Hugonet hem aan.

„Voor geen geld te koop?” vroeg laatstgenoemde. „Gij wist toch te voren, jongman, dat de bepaalde som van duizend kroonen de prijs zou zijn voor het gekozen schilderij, en dit was van zelven de voorwaarde waarop allen hunne kunststukken hebben aangeboden.”

„Ja, heer; maar ik kon niet vermoeden, dat de keuze op het mijne zou vallen. Ik wilde slechts het oordeel der meesters en van het hof daarover vernemen.”

„Als de prijs u niet hoog genoeg is, jongman,” viel Maria hem in de rede, „dan ben ik bereid dien te verhoogen; want uw heerlijke schilderij is het wel waard. Zeg maar hoeveel gij verlangt en het zal u gegeven worden; ik heb mijn zin er op gezet en moet het bekomen, om Onze-lieve-vrouw toe te wijden.

„Genadige jonkvrouw,” sprak Quentin, „meen niet dat ik meer geld verlang. Neen, een anderen veel hooger prijs smeek ik van u. Ik heb een ouden vader, die tegen den hertog heeft misdään, tot ballingschap is verwezen en thans in Frankrijk zijn leven verkwijnt. Och, vraag voor hem genade bij uwen heer vader; dat ware mij grooter prijs dan al het goud van Bourgondië!”

„Jongman,” antwoordde Maria, „ik eer uwe edele gezindheid; maar gij eischt eene te zware zaak van mij. Zeldzaam wijkt mijnheer vader van zijne regelen van onverbiddelijke regtvaardigheid af. Ik durf mij niet in zijne staatszaken mengen; want dit zoude zijn hoogste misnoegen tegen mij opwekken. Laat dus uwe hoop op genade voor uwen vader varen, jongman; neem zoo hoogen prijs als gij wilt voor uwe schilderij, en trek henen in vrede en in vertrouwen op den Heer, die misschien eenmaal den wensch uwer kinderlijke liefde op andere wijze zal vervullen.”

„Jonkvrouw,” hernam Quentin, „gij hebt eenmaal eene gelofte gedaan toen uw heer vader in nood was — God heeft u verhoord. Doe nu aan mij wat de Heer aan u deed: geef mij mijnen vader terug! God zal u er eenmaal in uwe kinderen voor zegenen. Barmhartigheid is Hem, die in den hemel woont, welgevallig; bewijs ze dan aan mij, edele jonkvrouw. In naam uwer heilige patrones! — wier naam gij draagt — voor wie haar gebenedijde zoon aan het kruis nog liefdevol zorgde — smeek ik u: ontferm u, en doe wat gij kunt, want mijn vader zal sterven, als hij niet spoedig kan terugkeeren.”

Maria was diep bewogen.

„In 's Heeren naam dan,” sprak zij, „ik zal 't beproeven. Bid God dat Hij het hart mijns vaders vermurwe.”

Zij vroeg gehoor en werd toegelaten in 's hertogs kabinet, waar Karel met den heer van Imbercourt, den invloedrijksten zijner raadslieden, in gesprek was.

Daar viel de jongeling Karel den Stoute te voet, en smeekte niet roerende woorden. De kinderlijke liefde gaf hem kracht en maakte hem welsprekend. Maria ondersteunde met allen aandrang zijne bede. Het ijzeren hart van den onversaagde werd getroffen — hij wankelde in zijn voornemen.

„Jongman,” zeide hij na een oogenblik overleg, „al wilde ik, ik kan het vonnis van het geregt geenszins te niet doen.”

„Het was geen schepengeregt dat hem veroordeeld heeft,” antwoordde Quentin — „de regters waren door uwe genade aangesteld, en deze zullen zich niet verzetten tegen den wil van hem van wien zij afhangen en wiens magt zij kennen.”

Nogmaals zag Karel nadenkend voor zich. Toen gaf hij den graaf van Imbercourt een wenk, en deze ging zitten schrijven. Slechts weinige woorden plaatste hij op het papier, en na dit van 's hertogs onderteekening en zegel was voorzien, reikte Karel zelf het den schilder over. Het was de vrijbrief voor Matsijs den smid, welke dezen veroorloofde weër in de Bourgondische staten terug te keeren.

Wij schetsen niet hoe verrukt van blijdschap de gelukkige Quentin was, toen hem de vrijbrief was overhandigd. Aan de voeten van den hertog en Maria stroomden tranen over zijne wangen en vurige dankbetuigingen van zijne lippen.

Hij wilde zich haastig verwijderen, doch Maria wenkte Hugonet; deze bragt hem naar de vorige kamer terug en dwong hem, om de som van duizend kroonen aan te nemen, waartoe Quentin zich alleen liet overhalen door de opmerking, dat hij anders den hertog zoude beleedigen, die een genadebewijs had verleend, dat niet als de prijs van het schilderij mogt worden beschouwd.

Toen Quentin de zaal weër binnentrad, waar zich de andere schilders bevonden, werd hij overstelpt met gelukwenschen; doch zijne groote opgewondenheid en gejaagde haast om af te reizen, beletten hem om in hun gezelschap aan den maaltijd deel te nemen. Nog een blik vol dankbaarheid wierp hij op zijn schilderij, dat hem —

den weg tot het paradijs had ontsloten, en toen zag hij rond naar één persoon, dien hij vóór zijn vertrek nog wenschte te spreken. Dit was Dirk Stuerbout, die zijn verlangen voorkwam en reeds op hem toetrad.

„Quentin,” sprak hij met gevoel, „mijne voorspelling is vervuld.”

„Den Heer zij dank!” antwoordde Quentin. „Ik ga nu mijnen vader bevrijden en dan kom ik spoedig naar Haarlem. Groet Marrijken duizendmaal, meester Dirk, en zeg haar, dat ik geen oogenblik heb opgehouden aan haar te denken.”

„Ik zal het niet vergeten, en gij zult welkom zijn,” antwoordde Stuerbout.

Quentin drukte hem hartelijk de hand en ijde naar „de Pelikaan.” Hoe geheel anders kwam hij er terug dan hij de herberg dien morgen had verlaten. Een oogenblik nadat hij zich aldaar bevond, werd door een dienaar van het hof een zak met geld bezorgd. Quentin nam er een gedeelte uit en zond het overige met den voerman uit Antwerpen, die dien namiddag terugkeerde, naar zijne moeder, met de blijmare van hetgeen er heugelijks was geschied en het berigt, dat hij op reis was gegaan om zijnen vader te halen, en na een paar weken met hem in Antwerpen hoopte te zijn.

Een paar maanden later toen Karel de Stoute in Gelderland den krijg voerde, om dit bij verdrag met den onlangs overleden Aarnoud verkregen gewest met de wapenen tot erkenning van zijn gezag te dwingen, zat Matsijs de smid weder in den „zilveren helm,” die op last van den hertog tegen matigen prijs hem was terug gegeven. De smederij was weer in vollen gang. De oude smid en zijne Barbara begonnen op nieuw te herleven. Een gedeelte van het huis werd bewoond door Quentin en Marrijken, zijne echtgenoot. De schilders-roem van den smidszoon verbreidde zich hoe langer hoe meer. Hij was een ijverig en verdienstelijk lid der rethorijkerskamer in zijne woonplaats, en vond menig genoegelijk uurtje in het bespelen der luit, terwijl ook het graveren in koper en zilver hem steeds eene aangename liefhebberij bleef. De uitstekendste mannen van zijnen tijd telde hij weldra onder zijne vereerders of vrienden, waaronder ook onze Erasmus van Rotterdam behoorde,

wiens portret hij op paneel heeft gebragt, terwijl hij ook eenen gedenkpenning met het borstbeeld van dien geleerde vervaardigde. Ofschoon het schilderij, dat door Maria van Bourgondië aan de moeder des Heeren werd gewijd, door de beeldstormers is vernietigd, zijn toch alle kunststukken van den grooten schilder niet verloren gegaan. In de galerij te Windsor bevindt zich een zijner uitmuntende stukken, *twee vrekken* voorstellende; ook in die van Parijs en Weenen worden voortreffelijke werken van hem aange troffen, en in de St. Pieterskerk te Leuven aanschouwt men van zijne hand *eene heilige familie* en *de marteldood van St. Erasmus*. Maar zijn meesterstuk bewondert men in het museum te Antwerpen, namelijk *de afneming van het kruis*, dat van vleugeldeuren is voorzien en waarvoor in de 17de eeuw door Elisabeth van Engeland 64,000 guldens werd geboden. In al zijne stukken, hoewel zij niet vrij zijn van de gebreken van zijnen tijd, prijst men de edele vormen, het kunstig koloriet, de vrije behandeling, maar vooral de natuurlijkheid, waarheid en voortreffelijke uitdrukking der karakters.

Honderd jaren na den dood van onzen Quentin Matsijs, in 1629, heeft zijne vaderstad zijne nagedachtenis vereerd door op zijn graf in de Lieve-vrouwe-kerk te Antwerpen eene marmeren tombe met zijn borstbeeld te plaatsen, welke nog aan den beroemden kunstenaar herinnert en het volgende opschrift draagt:

CONNUBIALIS AMOR DE MULCIBRE FECIT
APPELLEM.

QUINTINO MATSIJS incomparabilis artis pictori, admiratrix grataque posteritas anno post obitum seculari CIOIIOC XXIX.

P. DUYS.

